

T. C.
GENELKURMAY BAŞKANLIĞI
A N K A R A

Birinci
Tarih
Yayın
Kitap
Harf
Kaleme

GENELKURMAY ATASE BAŞKANLIĞI KÜTÜPHANESİ

Şerde, adeta bir "Hacı Seferi" örneği verilmektedir.

TÜRK SİLAHLI KUVVETLERİ TARİHİ
OSMANLI DEVRİ
BİRİNCİ KOSOVA MEYDAN MUHAREBESİ
(15 Haziran 1389)

"III ncü Cilt I nci Kısım Eki"

Gnkur. ATASE ve Dent.

Bşk.lığı Kütüphanesi

Kayn No : 001225

Yer No : 21/549/29

Kopya No : 1

Geliş Tarihi: 16.04.1987

GNKUR ATASE BŞK. KÜTÜPHANESİ
Giriş T : 16.4.1987
Kayıt No : TAR.549/28

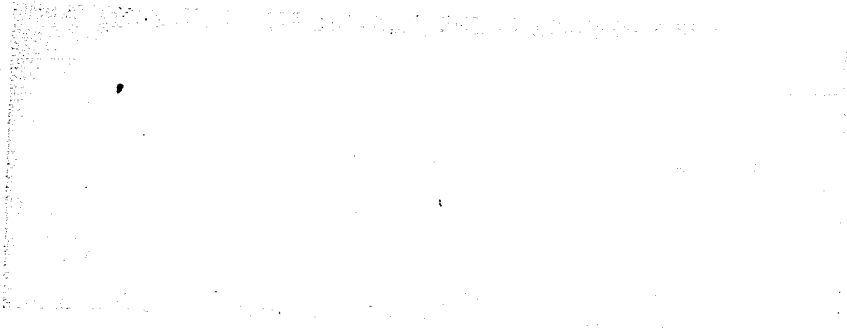
Gnkur. Askeri Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı Yayınları

A N K A R A
Gnkur. Basımevi
1 9 8 7

Demirbaş.: 0005686

956.1015

TUR
1987
C.3/1 ek
10-1

İSTANBUL KÜLTÜR VE TURİZM BAKANLIĞI
KÜTÜPHANE GENEL MÜDÜRLÜĞÜ

İSTANBUL KÜLTÜR VE TURİZM BAKANLIĞI
KÜTÜPHANE GENEL MÜDÜRLÜĞÜ

İSTANBUL KÜLTÜR VE TURİZM BAKANLIĞI
KÜTÜPHANE GENEL MÜDÜRLÜĞÜ

İSTANBUL KÜLTÜR VE TURİZM BAKANLIĞI
KÜTÜPHANE GENEL MÜDÜRLÜĞÜ

İSTANBUL KÜLTÜR VE TURİZM BAKANLIĞI
KÜTÜPHANE GENEL MÜDÜRLÜĞÜ

İSTANBUL KÜLTÜR VE TURİZM BAKANLIĞI
KÜTÜPHANE GENEL MÜDÜRLÜĞÜ

İSTANBUL KÜLTÜR VE TURİZM BAKANLIĞI
KÜTÜPHANE GENEL MÜDÜRLÜĞÜ

Ö N S Ö Z

“Birinci Kosova Meydan Muharebesi” adlı bu kitap, Türk Silahlı Kuvvetleri Tarihi Osmanlı Devri serisinin üçüncü cilt birinci kısmına ek olarak hazırlanmıştır. Bugüne dek yayınlanmış bulunan Türk Silahlı Kuvvetleri Tarihi kitaplarında, sınırlı ölçüde ve kısaca yer aldığı anlaşılan bu konu, bu kez harp tarihi çerçevesinde oldukça ayrıntılı biçimde yeniden araştırılarak kaleme alınmıştır.

Eserde, adeta bir “Haçlı Seferi” örneği veren sekiz bağlaşıklık Hristiyan devletin katıldığı çok üstün kuvvetlere karşı sayıca az; fakat nitelik ve nicelik itibariyle yüksek, en küçük rütbelisinden başkomutanına kadar bir ülkü etrafında birleşmiş bulunan Türk ordusunun verdiği büyük mücadeleye, bilimsel esaslar çerçevesinde gözler önüne serilmiştir.

Türk kahramanlığını dünyaya tanıtan ve Osmanlı Devleti’nin Rumeli’de kuvvetle yerleşmesini sağlayan Kuruluş Dönemi’nin bu ilk büyük Meydan Muharebesi’nde kazanılan muhteşem zaferle İmparatorluğun temeli atılmış, bunu izleyen Niğbolu (1396), Varna (1444) ve İkinci Kosova (1448) Meydan Muharebelerinde elde edilen üstün başarılarla da Osmanlı Devleti’nin istikrarla Yükselme Dönemi açılmıştır.

Ne yazık ki, şimdiye kadar harp tarihi yönüyle başlı başına büyük ve okuyucular için haması bir değer taşıyan Birinci Kosova Meydan Muharebesi’ni tam anlamıyla yansıtabilecek nitelikte yazılmış bağımsız bir eser yok denecek kadar azdır. Mevcutlarsa, yetersiz ve ihtiyacı karşılamaktan çok uzaktır. İşte adı geçen eser, Türk Askeri Tarihi’ndeki söz konusu olan bu boşluğu doldurması bakımından da ayrıca bir önem taşımaktadır.

Merhum Tümgeneral Rahmi EGEMEN tarafından hazırlanıp, Em. Kurmay Albay Hazım İŞGÜVEN’in tamamladığı bu eser, Askeri Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı’nın yetkili kurullarınca incelenerek Tar. Uz. Saim YÜCEER tarafından yayına hazırlanmıştır.

Hamdi KÖSEOĞLU
Hv. Korgeneral
As. T. ve Str. E. Bşk.

GNKUR
ATASE Bşk.
Kütüphanesi

SECRET

The following information was obtained from a confidential source who has provided reliable information in the past. It is being furnished to you for your information and is not to be distributed outside your office.

The source has advised that the information is reliable and that the source has provided reliable information in the past. It is being furnished to you for your information and is not to be distributed outside your office.

The source has advised that the information is reliable and that the source has provided reliable information in the past. It is being furnished to you for your information and is not to be distributed outside your office.

The source has advised that the information is reliable and that the source has provided reliable information in the past. It is being furnished to you for your information and is not to be distributed outside your office.

The source has advised that the information is reliable and that the source has provided reliable information in the past. It is being furnished to you for your information and is not to be distributed outside your office.

SECRET

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ	III
İÇİNDEKİLER	V
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

SİYASİ, COĞRAFİ DURUM VE ASKERİ GÜÇLER

A. SİYASİ DURUM	3
1. Dış Siyasi Durum	3
a. Osmanlıların, Anadolu'daki Beylikler ile İlişkileri ...	3
b. Osmanlıların, Avrupa'daki Komşu Devletler ile İlişkileri	4
c. Savaşın Nedenleri	9
Görüntüdeki Nedenler	9
Gerçek Nedenler	9
d. Savaşın Osmanlılar Tarafından Siyasi Alanda Hazırlanması	11
2. İç Siyasi Durum	12
B. COĞRAFİ DURUM	13
1. Genel	13
2. Harekât Alanı	14
3. Umulan Muharebe Alanları	16
a. Bulgaristan	16
b. Sırbistan	17

VIII

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

LOJİSTİK VE İDARİ FAALİYETLER

A. GENEL	73
B. İKMAL VE GERİ HİZMETLER	73
1. Menzil Teskilatı	73
2. İkmal İşleri	74
3. Sağlık ve Veteriner İşleri	75
4. Bakım İşleri	75
5. Ulaştırma	76
6. Muhabere	77
Yorum	77
KOSOVA MEYDAN MUHAREBESİ'NİN SONUÇLARI	84
1. Askeri Sonuçlar	84
2. Siyasi Sonuçlar	84
KRONOLOJİ	85
YARARLANILAN KAYNAKLAR	87
HARİTALAR, KROKİLER, KURULUŞLAR, ŞEMALAR	

H A R İ T A L A R

- (Harita : 1) Birinci Kosova Meydan Muharebesi Öncesinde Genel Siyasi Durum (1388).
- (Harita : 2) Birinci Kosova Meydan Muharebesi (1389) Harekât Alanı ve Coğrafi Durum.

K R O K İ L E R

- (Kroki : 1) Asıl Ordunun Rumeli'ye Geçişİ Bulgaristan Harekâtı İki Taraf Kuvvetlerinin Yığınak Durumu (1388-1389).
- (Kroki : 2) İki Taraf Kuvvetlerinin Yığınak Bölgelerinden Muharebe Alanına İleri Yürüyüşleri.
- (Kroki : 3) Birinci Kosova Meydan Muharebesi Birinci Evre (15 Haziran 1389).
- (Kroki : 4) Birinci Kosova Meydan Muharebesi İkinci Evre.
- (Kroki : 5) Birinci Kosova Meydan Muharebesi Üçüncü Evre.
- (Kroki : 6) Birinci Kosova Meydan Muharebesi Dördüncü Evre.

K U R U L U Ş L A R

- (Kuruluş : 1) Osmanlı Ordusunun Barış-Sefer Kuruluşu (1388-1389).

Ş E M A L A R

- (Şema : 1) İki Taraf Kuvvetlerinin Almış Olması En Olasılı Muharebe Düzeni.

SECRET

1. The following information was obtained from a confidential source who has provided reliable information in the past.

2. The source has advised that the following information is being provided for your information.

SECRET

3. The source has advised that the following information is being provided for your information.

4. The source has advised that the following information is being provided for your information.

5. The source has advised that the following information is being provided for your information.

6. The source has advised that the following information is being provided for your information.

7. The source has advised that the following information is being provided for your information.

8. The source has advised that the following information is being provided for your information.

SECRET

9. The source has advised that the following information is being provided for your information.

SECRET

10. The source has advised that the following information is being provided for your information.

G İ R İ Ő

Oğuzların Günhan Kolu'nun Kayı [1] Boyu'ndan gelen Osmanlı Beyliği'nin hâkim olduğu alanın jeopolitik durumu, bu hanedanın topraklarını hızla genişletmesinde büyük rol oynamış, ve Beyliği, pek de uzun olmayan bir sürede diğeri Anadolu Beylikleri'nden daha üstün bir düzeye yükselterek günden güne güçlenen bir devlet haline getirmiştir.

"Rumeli Fatihi" olarak ün kazanmış Süleyman Paşa'nın, Gelibolu'yu ele geçirmesiyle (1356) Osmanlılar, Rumeli'de yerleşmek için çok önemli bir stratejik noktaya sahip olmuşlardı. Bu sayede 1363'te Edirne alınmış, aynı yıl Gümölcine ile dolaylarındaki bazı yerler de Türk topraklarına katılmıştı. Edirne'den sonra Filibe'nin de ele geçmesiyle; Bizans, Bulgar ve Makedonya'daki Sırların bağlantıları kesilmiş oldu. Aynı zamanda tehlike çanları, Balkan ve Avrupa devletleri üzerinde çalmaya başladı.

Bunun üzerine, Papa V. Urban'ın öncülük ettiğı ittifaka, Macar Kralı Layoş'un başkanlığında Bulgarlar, Sırlar, Eflâk Prensi ve Bosnalıların katılmasıyla oluşan Hristiyan birleşik ordu, Edirne üzerine yürüdü. Edirne'nin batısında Meriç Nehri önünde cereyan eden Sırp Sındığı Muharebesi'nde (1364) Hacı İl-Beyi komutasındaki Osmanlı ordusu, büyük bir zafer kazandı.

O tarihlerde Türklerin milli hedefi, Rumeli'ye sahip olup Balkanlarda yerleşmek ve -Köhne Bizans İmparatorluğu'nun hüküm sürdüğü- İstanbul'u ele geçirip Boğazlara hâkim olarak sıcak denizlerin en önemli bir kilit noktasını elinde bulundurmaktı.

Nitekim, Sultan I. Murat 1370'lere gelindiğinde, Doğu Trakya'nın fethini tamamlamıştı. Türklerin bu ezici gücü karşısında tutunamayacağını anlayan Bulgar Kralı Şişman, Osmanlı himayesini ve vergi ödemeyi kabul etmek zorunda kaldı. Daha sonra Türklerin Bulgaristan'a taarruz edeceğini öğrenmiş ve Makedonya'daki Sırp kuvvetleriyle birleşerek giriştiğı Birinci Çirmen Muharebesi (1371)'nde Lala Şahin Paşa komutasındaki Türk kuvvetlerine yenik düşmüştü. Bunun sonucu Balkanların kuzeyinde harekâtını sürdüren Osmanlı kuvvetleri, -Sofya hariç- o dolayları işgale başlamışlardı. Gerçekten Osmanlılar, İkinci Çirmen (Çirmen Muharebeleri Birinci ve İkinci Meriç Muharebeleri olarak da bilinir) Muharebesi (1372) ile Batı Trakya ve Makedonya'daki Sırp kuvvetlerini dağıtmışlar ve elde ettikleri bu zaferle de, Makedonya ticaret yollarını kendilerine açmışlardı. Böylece hızlı bir gelişme gösteren Türk askeri harekâtı sonunda, Batı Trakya ve Güney Makedonya da Osmanlıların eline geçmiş oluyordu.

[1] Kayı : Kuvvet, kudret sahibi anlamına gelmektedir.

Makedonya'nın Osmanlıların hâkimiyetine girmesi üzerine, Yukarı Sırbistan Despotu Lazar, Osmanlı Devleti'ne vergiyle beraber asker vermeyi de kabul etti. [2] Osmanlıya bağımlı devletlerin ödedikleri vergi ve asker yardımı geniş çaplı Türk fetihlerine yarar sağlıyordu.

Lazar, Bosna Kralı Tvartko'nun da desteğiyle kuzeyde nüfuzunu kuvvetlendirdiğinden, 1386'da Niş'in ikinci kez ele geçirilmesi üzerine, Osmanlılara ödeyeceği vergi ve asker sayısını artırmak suretiyle yeniden bir antlaşma yapmak zorunda kalmıştı.

Bu antlaşma gereğince I. Murât, Karaman Seferi (1386)'ne yardımcı kuvvet olarak bir kısım Sırp askerini götürmüştü. Bunlardan birkaçı verilen emirlere aykırı olarak Karaman halkının mallarına el uzattıkları için Osmanlı Hükümdarı tarafından ölüm cezasına çarptırıldı.

Osmanlı egemenliğinden kurtulmak için fırsat kollayan Lazar, 1387'de Türk akıncılarının Ploşniş'te (Niş'in 50 km. kadar batısında) bozguna uğramalarından sonra Balkanlarda, Türklere karşı bir ittifak kurmayı başardı.

Bazı kaynaklar, Birinci Kosova Meydan Muharebesi'nin, Karaman Seferi'nde öldürülmüş birkaç Sırp askerinin öcünü almak için düzenlendiğini kaydederlerse de, bu olay muharebenin sadece zahiri nedeni olabilir. Muharebenin gerçek nedeniyse, çoğu kaynakta yer aldığı gibi Türklerin Rumeli'de yıldırım hızıyla yayılmaları, bu durumun ilk aşamada Balkan, daha sonra da Avrupa devletlerini tehdit eder bir hal alması, mevcut durumdan büyük endişe duyan Balkanlı ve civardaki Hristiyan krallarının ve Papa'nın gittikçe artan Türk gücünü kırabilmek ve Türkleri bu topraklardan atmak amacıyla yoğun girişimlerde bulunmaları olarak özetlenebilir.

Kısaca, Birinci Kosova Meydan Muharebesi'nin başlangıcı Sırp ayaklanması şeklinde ortaya çıkmış; Avrupa devletlerinin, Türklerin Balkanlar'dan çıkarılması yolundaki teşvik ve kışkırtmaları sonucunda, yaklaşık sekiz devletin katıldığı Haçlı Seferi niteliğini taşıyan sayıca üstün bağlaşıklık bir ordunun, Osmanlı Devleti'ne karşı giriştiği önemli bir askeri harekât olarak cereyan etmiştir.

[2] Büyük Sırp Krallığı, Dušan'ın ölümünden (1355) sonra varisleri banlar (beyler) ve despotlar elinde parçalanmış, birtakım küçük beylikler ortaya çıkmıştı. Sırbistan'ın güneyindeki banlar, despotlar birbirleriyle ve Arnavutlarla uğraşırlarken kuzeyde Despot Lazar bir dereceye kadar bağımsız bir "Kuzey Sırp Krallığı" kurmuştu.

BİRİNCİ BÖLÜM

SİYASİ, COĞRAFI DURUM VE ASKERİ GÜÇLER

A. SİYASİ DURUM

1. Dış Siyasi Durum

a. Osmanlıların, Anadolu'daki Beylikler ile İlişkileri (Harita : 1)

Yıllarca Moğollara karşı koyduktan sonra Konya'yı başkent yaparak 1327'den beri bağımsız bulunan Karamanoğulları Beyliği; 1361'de hükümdarlığa geçen Alaeddin Ali Bey zamanında ilk kez Osmanlılarla doğrudan doğruya ilişki kurmuş ve Ali Bey, I. Murat'ın kızıyla evlenerek, Osmanlı Hükümdarı ile akrabalık kurmuştu. I. Murat'ın Ankara bölgesini ele geçirmesi üzerine, Osmanlı ve Karaman sınırları önce burada birleşmiş, daha sonra Germiyanogulları ve Hamidoğulları'ndan Osmanlılara geçen bölgeler yüzünden, her iki hükümet uzun bir sınır boyunca birbirine komşu olmuşlardı. Fakat, kendilerini Selçukluların mirasçısı sayan Karamanoğulları, öteki Anadolu beyliklerine oranla üstün bulunmalarına rağmen, Osmanlıların hem Rumeli'de ve hem de Anadolu'da genişlemelerini çekemiyorlardı. Bundan kışkırlanan Karamanoğlu Alaeddin Ali Bey, önce Ankara Ahillerini, sonra Rumeli'de Bosna Kralı'nı Osmanlılara karşı kışkırtmaya çalışmış ve kendisi de Hamidili bölgesine saldırmıştı. (1386), Bu durum karşısında, Rumeli'deki fütühatını bırakarak ordusuyla Anadolu'ya geçen I. Murat, her ne kadar askerî başarı sağlamış ve Konya'yı kuşatmışsa da (1387), aradaki akrabalık nedeniyle Alaeddin Bey'in ele geçirdiği yerleri geri almakla yetinmişti. Anadolu beylerinin en güçlüsü olan Karamanoğlu'nun böylece yenilgiye uğratılmış olması, Anadolu'da da Osmanlı saygınlığını artırmış ve Kosova Meydan Muharebesi'nde (1389), öteki Anadolu beylerinin yardımlarını sağlamıştı. [3]

Öteyandan 1363'te Hükümdar olan Germiyan Beyi Süleyman Şah, komşusu Osmanlıların gittikçe büyüyip güçlenmelerinden ve Karamanoğullarının baskılarından korkarak, Osmanlılarla anlaşmayı uygun bulmuş, kızını ve çeyiz olarak da, ülkesinin önemli bir bölümünü (Kütahya-Simav-Afyon bölgesi) I. Murat'ın oğlu Bayezid'e vermiş ve kendisi de Kula bölgesine çekilmişti. 1387'de Süleyman Bey'in ölümü üzerine, yerine oğlu II. Yakup (Bey) geçmiş ise de Osmanlı-Germiyan ilişkilerinde bir değişiklik olmamıştı. [4]

[3] Uzunçarşılı; s. 11 ve 133-135.

[4] a. g. e.; s. 14, 15.

Bu sırada, Osmanlı Devleti'nin doğu sınırındaki komşusu Candaroğulları Beyliği'nde iki kardeş idaresinde iki bağımsız hükümet vardı. 1385'te Sinop'ta hükümdarlık eden kötürüm Bayezid'in ölümü üzerine, yerine oğlu İsfendiyar Bey geçmişti. Kastamonu'da ise, Candaroğlu Süleyman Paşa idaresindeki, diğer hükümetin merkezi vardı. [5] Süleyman Paşa, babasının tahtına mirasçı olmasını önlemek için, kardeşi İsfandiyar Bey'i öldürmüş, babası kötürüm Bayezid'i Sinop'a kaçırdıktan başka hükümet merkezi Kastamonu'yu ele geçirmişti (1383). Bu arada I. Murat'tan yardım görmüştü. Rumeli Fatihi Süleyman Paşa'nın kızıyla da evlenerek Osmanlılarla akrabalık kurmuş olan Candaroğlu Süleyman Paşa, babasının ölümünden sonra Yıldırım Bayezid Devri (1389-1402)'ne kadar Osmanlı nüfuzu altında kalmıştı. [6]

Güneyde, Osmanlı sınırına bitişik Saruhanogulları ve daha güneyde bulunan öteki Türk Beylikleri ile Osmanlı Devleti arasındaki ilişkiler normaldi.

Bu sıralarda, Doğu Anadolu'daki Ertena Devleti'nde yer yer karışıklık çıkmış ve sonunda, 1380'de Kadı Burhanettin, bu bölgede düzenlik ve otoriteyi sağlamayı, idareyi tamamıyla kendi eline geçirmeyi başarmıştı. Ancak, kendisine karşı olan bazı beylerle uğraşması nedeniyle Osmanlılarla olan ilişkilerinde bir sorun çıkarmıyordu. [7]

Bunlardan başka güneyde, Anadolu'daki nüfuz bölgeleri bakımından Osmanlı dış siyasetini ilgilendiren Mısır Memlûk Devleti, bu sıralarda Ramazanoğulları, [8] Dulkadiroğulları [9] ve Kadı Burhanettin [10] ülkelerine seferler düzenlemekteydi. Bununla beraber, Osmanlılar ile 1386'da doğrudan doğruya başlamış olan siyasi ilişkisi dostçaydı. [11]

b. Osmanlıların Avrupa'daki Komşu Devletler ile İlişkileri (Harita : 1)

Bizans, 1363'ten beri bir antlaşmayla Osmanlılara bağlı durumdaydı. [12] Bununla beraber, Bizans imparatorları, Osmanlıları Rumeli'den çıkarıp atmak için, Avrupa'dan sürekli olarak yardım istemekte ve hatta

[5] a. g. e.; s. 17.

[6] Uzunçarşılı, İsmail Hakkı; Anadolu Beylikleri, Ankara, Türk Tarih Kurumu Basımevi, 1937, s. 24.

[7] a.-g. e.; s. 50, 51.

[8] Uzunçarşılı, İsmail Hakkı; Osmanlı Tarihi, c. I, s. 46.

[9] a. g. e.; s. 43.

[10] a. g. e.; s. 51.

[11] Danişmend, İsmail Hâmi; İzahlı Osmanlı Tarihi Kronolojisi, c. I, İstanbul, Türkiye Yayınevi, 1949, s. 70, 71.

[12] Uzunçarşılı; s. 65.

böyle bir yardımı sağlayabilmek için, mezhep değiştirmeyi bile göze almaktaydılar. [13] 1366'da bir Haçlı filosunun Bizans'a yardıma gelmesi ve bu filo sayesinde Gelibolu'nun ellerine geçmesi bile Bizanslılara köklü bir çıkar sağlamamıştı. [14] Umutsuzluk, bu Devleti 1373'te tekrar Türkler ile anlaşmaya zorlamıştı. [15] Bizans'ın bitmek tükenmek bilmeyen dede-oğul-torun taht kavgaları, Osmanlılar için sayısız fırsatlar çıkarıyordu. Son antlaşma gereğince, Bizans Tahtı'nın ortak İmparatorlarından biri olan Manuel, bir Bizans askeri kuvvetiyle birlikte I. Murat'ın emrinde Anadolu'da hizmet ediyordu. [16]

Bulgaristan; Çar Aleksandr'ın 1365'te ölümünden sonra mirasçılar arasında parçalanmış, birbirlerine düşman prenslerin elinde dörde bölünmüş ve bunlardan Köstendil Prensi ilk olarak Osmanlı idaresine geçmişti. Öte yandan Macarlar, Bosnalılar ve Ulahların da, zaman zaman karıştıkları bu Bulgar iç anlaşmazlıkları ve çarpışmaları sonucunda Orta Bulgaristan Kralı Şişman (Osmanlı tarihlerinde Sosmanos), Macarlara karşı Osmanlı desteğini istemişti (1367). [17]

Bu sırada, Osmanlıların, Balkan Dağları doğu bölgesini (Yanbolu) ele geçirmeleri üzerine, Kral Şişman Osmanlı himayesini kabul etmişti (1370). Bu arada Kral Şişman, I. Murat'a kızını vermiş ve böylece Osmanlı Hükümdarı ile yakınlık kurmuş olmasına rağmen, Ploşnik bozgunu (1387) dolayısıyla Balkanlarda Osmanlılara karşı belirmeğe başlayan İslav bağlaşmasının etkisinden de kurtulamamıştı.

Bu nedenle, biricik güç unsuru olan Orta Bulgaristan'ın siyasi durumundaki gelişmeler, Osmanlılar için gittikçe önem kazanmağa başlamıştı. [18]

Doğu Bulgaristan Prensi İvanko ise, Cenevizler ve dolayısıyla Türklerle dost geçiniyordu. [19]

Lazar idaresindeki Kuzey Sırp Krallığı

Kuzey Sırp Krallığı "Giriş"te de açıklandığı gibi, bu sıralarda Rumeli'de Osmanlılar için önemli bir tehlike haline gelmeye başlamıştı.

[13] a. g. e.; s. 48, 50.

[14] a. g. e.; s. 68, 69.

[15] a. g. e.; s. 51.

[16] a. g. e.; s. 53.

[17] a. g. e.; s. 84.

[18] a. g. e.; s. 84-85.

[19] a. g. e.; s. 82 ve 136.

Arnavutluk

Bu ülke, kuzeyde Balşa ve güneyde Topia olmak üzere birbirine düşman başlıca iki aile idaresindeydi. 1383'te Manastır'daki Çandarlı Halil Hayrettin Paşa Ordusu, Topiaların çağırısı üzerine Arnavutluk'a girmiş ve Balşa Ordusu'nı yenilgiye uğratmıştı. Böylece Osmanlılar, Balşa-Topia iç savaşına, kuzeylilere karşı güneylileri desteklemek suretiyle karışmış fakat, bu arada Arnavutluk kıyılarında kolonileri bulunan Venediklilerle çatışmamışlardı. Bununla beraber, 1385'te Prens II. Balşa'nın ölümünden sonra bu prensliğin nüfuzu kırılmış, ülkesi de parçalanmış ve böylece bütün Arnavutluk, küçük küçük parçalara bölünmüş bulunuyordu. [20]

Ulahlar (Eflâk)

Osmanlıların ilk kez Sırp Sındığı Muharebesi'nde (1363) Ulahlarla karşılaştıkları sanılmaktadır. Bundan sonra Ulahlar, Makedonya Sırp Kralı Vukaşın ile beraber Çirmen Savaşı'nda da Osmanlıların karşısına çıkmışlardı. Bir aralık, Bulgarların iç kavgalarına da karışan Ulahlara 1386'da, Bulgar Kralı Şişman'ın desteğiyle, Mirça adında çok zeki, hileci ve politikacı olan bir prens bey olmuştu. [21]

Bosnalılar

Bogomil mezhebinden olduklarından, koyu Katolik olan Macarlar tarafından ezilmişlerdi. 1360'tan beri Macar Krallığı'nı elinde bulunduran Büyük Layoş, eniştesi Tvartko'yu Bosna Kralı yapmış ve dolayısıyla Bosna'yı Macaristan'a bağlamıştı. Bundan sonra Bosna, bir süre iç karışıklıklara sahne olmuşsa da, 1371'de Macar egemenliğinden kurtulmuştu. Kral Tvartko, aynı zamanda Sırp Tacı'na da mirasçı çıkarak, Hersekliler ve Arnavut Balşalar ile mücadeleler sonucunda Dalmaçya bölgesinde büyük bir nüfüz sahibi olmuştu (1383). Venedikliler bile Macarlara karşı Tvartko'yu tutuyorlardı. Bu sırada Osmanlıların Niş'i almaları üzerine Tvartko, Macar ve Türklere karşı Boşnak-Sırp-Hırvat-Arnavut Balşa Birliğini kurmuştu. II. Balşa'nın 1385'te Arnavutluk'ta Türklerle yaptığı savaşta ölmesi, bu birliği hayli sarsmış olmasına rağmen 1387 Ploşnik Bozgunu'nda, bu bağlaşıklık en verimli meyvesini vermişti. [22]

Adriyatik Denizi'nin Dalmaçya kıyılarında bulunan ve halkı ticaretle geçinen Ragusa Cumhuriyeti, 1365'te Osmanlı Devleti ile bir ticaret

[20] a. g. e.; s. 97-98.

[21] a. g. e.; s. 104, 105.

[22] a. g. e.; s. 111, 112.

antlaşması yapmıştı. 1380'de yeni hükümlere göre Ragusa tüccarlarına Türk limanlarında ticaret serbestliği verilmiş, Slav ve Bizanslılara karşı korunmaları karşılığında Osmanlı Devleti'ne, yılda 500 duka vergi vermesi kabul edilmişti. [23].

Venedik

Denizci bir Cumhuriyet idi. Donanması ve ticaret gemileri sayesinde, yabancı ülkelerde birçok iskeleler, limanlar ve adalara sahipti. XI. ve XII. yüzyıllardan beri Cenevizlilerle yarışma halindeydi. Venedikliler Haçlı seferinde, Haçlı askerlerini gemileriyle taşımaktan faydalanarak, Karadeniz'de ve Akdeniz'de birçok koloniler vücuda getirmiş, Kıbrıs ve Girit adalarını ele geçirmişlerdi. Fakat Osmanlılardan çekinerek zaman zaman anlaşma yoluna gitmişler, Osmanlılar da bunları kendilerine düşman yapmamayı siyasetlerine uygun bulmuşlardı. Örneğin, Venedikliler 1373'te Dalmasya'daki Venedik arazisinin Macarlara karşı korunması için Osmanlılardan yardım istemişler ve bu istekleri geri çevrilmeyerek 5.000 Türk okçu su gönderilmek suretiyle yardım edilmişti. Bununla beraber Venedik, Haçlı seferinde (örneğin, 1366'daki Haçlı-filosu) ve Bizans işlerinde, sürekli olarak değişen oynak bir siyaset izlemeyi kendisine prensip edinmişti. Bundan dolayı, hiçbir sözünü tutmaz ve her işinde kendi çıkarını kollardı. [24] Venedik, son zamanlarda I. Murat'ın Rumeli'de giriştiği sefer hazırlığının, yakından ilgilendiği Mora üzerine olduğunu sanarak, Rum ve Latin senyörlerle anlaşmaya çalışmıştır. [25]

Ceneviz

Venedik gibi denizci ve halkı ticaretle uğraşan bir Cumhuriyet idi. Cenevizliler, Haçlı seferlerinde gemileriyle asker taşımışlardı. İstanbul'un Latinlerden tekrar Bizanslılara geçmesine yardım ederek 1261'de Galata-Beyoğlu bölgesinde koloni kurmayı ve Bizans İmparatoru'ndan geniş ölçüde ticaret serbestliği koparmayı başarmışlardı. Böylece İstanbul çevresinde güçlü bir biçimde yerleşmiş bulunan Cenevizliler, Orhan Bey zamanından başlayarak Osmanlılarla ilişki kurmuşlardı. Ticaret yarışması ve aşırı istekleri yüzünden, Ceneviz ile Venedik arasında 1350 - 1355 ve 1378 - 1381'de iki kez Boğazlarda meydana gelen çarpışmalarda Osmanlılar, Cenevizlileri tutmuşlardı. Bu iyi ilişki nedeniyle Cenevizliler, 1385'te yaptıkları bir antlaşmayla, Beyoğlu'nda işleri olan Türklere izin veriyor ve buna karşılık da Osmanlılar, Ceneviz tüccarlarının Osmanlı ülkesinde oturma-

[23] a. g. e.; s. 115, 116.

[24] a. g. e.; s. 117-119.

[25] Uzunçarşılı, İsmail Hakkı; Murad I Madd., İslam Ansiklopedisi, c. VIII, İstanbul, Maarif Basımevi, 1960, s. 593.

larına ve işlerini görmelerine göz yumuyordu. Arada bir her şeyin üstünde tuttıkları kendi çıkarları nedeniyle bu dostluktan ayrılarak, Osmanlılar zararına harekâta katıldıkları da oluyordu. Nitekim, 1386'da Osmanlılara karşı, Kıbrıs - Sakız - Midilli ile gizlice anlaşmışlardı. [26]

Öteki İtalyan hükümetleri Piza, Floransa ve Napoli ile de, Osmanlılar ticari ilişkiler kurmuşlardı. Fakat ilişkiler siyasi alanda Venedik ve Ceneviz düzeyinde değillerdi. [27]

Papalar

Türklere karşı Avrupa uluslarını ayaklandırmak için her zaman çalışmışlardı. Osmanlıların istilasına karşı bir set çekebilmek için, Doğu (Ortodoks) ve Batı (Katolik) kiliselerinin birleştirilmesini, yani Bizanslılarla beraber Balkanlıların mezhep değiştirmelerini istiyorlar, fakat bunu gerçekleştiremiyorlardı. Papalar güçlü deniz kuvvetlerini Latin devletlerinin kuvvetleriyle birleştirerek Türklere karşı kullanmalarına rağmen, Bizans Rum halkının ve Ortodoks papazlarının mezhep değiştirmeyi reddetmeleri yüzünden, kendi sinsi emellerine ulaşamıyor ve bu durum, Osmanlıların işine yarıyordu. [28]

Macarlar

1342'de Macar Krallık Tahtı'na oturan Büyük Layoş, aynı zamanda Lehistan Krallığı'nın da mirasçısı olmuştı. Kudretli ve pek bağınaz bir Kral olan Layoş, Balkanları nüfuzu altına almak, Katolikliği buralara yaymak amacıyla çalışıyordu. Osmanlılarla ilk kez 1363 Sırp Sındığı'nda boy ölçüşmüş ve canını güçlükle kurtarmış olduğu halde, 1366'da Bizans'a yardıma gelen Haçlı filosuna kuvvet katmıştı. Osmanlılara karşı Bulgarları ve Ulahları kazanmak için uğraşmış, fakat Bulgarlar ile Ulahlar, Macar papazlarının zulümlerine dayanamıyarak 1369'da Macarları memleketlerinden sürüp çıkarmışlardı. Layoş, 1370'te Vidin bölgesini tekrar eline geçirerek Osmanlılara karşı yapacağı haçlı seferleri için bir çıkış bölgesi sağlamıştı. Layoş, 1382'de ölmüş, yerine Sigizmund geçmişti. Sigizmund bu sırada (1386), Tuna boyuna dayanmış olan Osmanlıları karşısında görünce, "Osmanlılara karşı Bulgaristan'ı koruması altına almak" siyasetini izlemeye başlamış ve bu durum, 1388'de Bulgaristan'ın Osmanlı ordusu tarafından işgaline kadar sürmüştü. [29]

[26] Uzunçarşılı; Osmanlı Tarihi, c. I, s. 120.

[27] a. g. e.; s. 123.

[28] a. g. e.; s. 124, 126.

[29] a. g. e.; s. 83, 126, 127.

c. Savaşın Nedenleri

Görünüşteki Nedenler

Daha önceki antlaşma uyarınca, 1386 Karaman Seferi'ne katılmış olan yardımcı Sırp askerlerinden bazılarının, Konya kuşatması sırasında, halkın malına dokunulmaması hakkındaki fermana aykırı harekette bulunduklarından, yukarıda da belirtildiği gibi, başkalarına ders olmak üzere, hemen idam edilmek suretiyle şiddetle cezalandırılmaları, güya Sırp-
ların güçlerine gitmiş ve tarihlerde bu olay Birinci Kosova Meydan Muha-
rebesi'nin temel nedeni olarak gösterilmiştir. [30]

Karaman Seferi'nden sonra ülkelerine dönen Sırp askerleri, gördük-
leri işlemden acı yakınmalarda bulunmuşlar ve "Hristiyanlar için bir teh-
like olan ve hiçbir kazanç umudu vermeyen Osmanlı ordusunda hizmetin,
kendilerini ölüme süren bir tutsaklıktan başka bir şey olmadığını" söyle-
mişlerdir. [31]

Konya önünde idam edilen Sırp askerlerinin öyküsü, Sırbistan'da ge-
nel bir heyecan uyandırmış ve bütün Sırbistan halkı, Bosnalıların, Bulgar-
ların kendilerine yardımdan uzak durmayacaklarına inanarak ayaklanmış-
lardı. [32]

Gerçek Nedenler

1370 harekâtı sonunda yapılan antlaşmayla Bulgar Kralı Şişman
[33] ve 1386'da Niş'in ikinci kez elde edilmesiyle sonuçlanan harekât so-
nunda yeniden yapılan antlaşmayla da Kuzey Sırp Kralı Lazar [34], Os-
manlı egemenliğini kabul etmek zorunda bırakılmışlardı. Arnavutluk'un
durumuysa, 1385 harekâtı sonucunda aydınlanmış, Kuzey Arnavutluk
Prensi II. Balşa ile, buna sığınmış olan Güney Sırp Kralı'nın oğulları, bu
savaşta ölmüş ve bir süre için bu bölgeden gelebilecek tehlike önlenmişti.
[35]

Macarların desteğiyle, önce Bosna Kralı olan Tvartko, daha sonrala-
rı Hersek, Dalmasya ve Hırvatistan'ı alarak sınırlarını genişletmiş, Macar
hakimiyetinden de sıyrılarak Bosna - Hersek - Sırp - Hırvat - Dalmasya

[30] Hayrullah Efendi; Devlet-i Aliyye-i Osmaniye Tarihi, c. IV, İstanbul, Tabhane-i
Amire, 1280, s. 73, 77.

[31] Gibbons, Herbert Adams; Osmanlı İmparatorluğu'nun Kuruluşu, Çev.: Ragıp,
Hulusi, İstanbul, Devlet Matbaası, 1928, s. 146.

[32] Hammer; Tarih-i Devlet-i Osmaniye, Çev.: Mehmet Ata, c. I, İstanbul, Selanik
Matbaası, 1329 (1913), s. 242.

[33] Uzuncarşılı, İ. Hakki; Osmanlı Tarihi, c. I, s. 84.

[34] a. g. e.; s. 92.

[35] a. g. e.; s. 97.

kralıklarını bir elde toplamıştı. Bir de Vidin (Batı Bulgar) Prensi Statsimir vardı ki, bunun da Orta Bulgaristan Kralı Şişman arasında akrabalık bulunuyordu. Son zamanlarda Tvartko'nun nüfuzu Arnavutluk ve hatta Venedik üzerine de etki yapmağa başlamıştı. En sonunda 1387'de ortaya çıkan bir fırsat, Tvartko'nun Kuzey Sırp Krallığı'nı Osmanlılara karşı harekete geçirmesine, Bosna - Sırp kuvvetlerinin Ploşnik'te Türk akıncılarını bozguna uğratmalarına neden olmuştu. [36]

Böylece Osmanlıların karşısına dikilen bu tehlike, yalnız Rumeli'yi korkutmakla kalmıyor, Karamanoğlu ile de anlaşmak suretiyle, I. Murad'ı hem Rumeli ve hem de Anadolu'da güç duruma düşürecek bir önem taşıyordu. [37]

Daha Rumeli'deki ilk başarıları üzerine Osmanlı Devleti'ne karşı, Sırp Kralı ile Anadolu'daki Karaman Beyi gizli bir bağlaşma yapmışlardı.

Nitekim, Karamanoğlu da Bosna Kralı'nı Osmanlılara karşı kıskırtmış ve I. Murat'ın Rumeli'deki uğraşmalarını fırsat bilerek Anadolu'da saldırıya geçmişti (1386); fakat, Karamanoğlu'nun yenilgiye uğratılması (1387), Anadolu'daki tehlikeyi ortadan kaldırmıştı. [38]

Osmanlı egemenliğinden kurtulmak için fırsat ve çare arayan Kuzey Sırp Kralı Lazar, Karaman Seferinden sağ dönen Sırp askerlerinin, Türklerden gördükleri kötü davranış hakkında acı yakınmalarıyla ilk fırsatı bulmuştu. [39]

Bosna'da akından dönen 20.000 kişilik bir Osmanlı kuvvetinin, Tvartko - Lazar komutasındaki 30.000 kişilik Birleşik Bosna - Sırp ordusu tarafından Ploşnik'te ağır yenilgiye uğratılması ve Osmanlılardan ancak beşte birinin kurtulması, Balkanlar'daki Slav halkı arasında bir sevinç yaratmış, 31 yıldan beri sürüp giden Osmanlı fetihlerinin artık durdurulduğu kanısı doğmuştu. Bu da ikinci ve çok elverişli bir fırsat oluşturunordu. [40]

Sonunda, tehlikenin kendisine yöneldiğini hisseden Lazar, çevresindeki bütün kral ve prenslere haber göndererek dikkatlerini çekmiş, teker teker ezilmektense, kuvvetli bir bağlaşma yapılmasını önermişti. Böylece 7 - 8 ulus, "Osmanlıları Rumeli'den bütün bütün çıkarıp" temel ilkesiyle bir araya gelmişler ve bağlaşma kurmuşlardı.

[36] a. g. e.; s. 111, 112.

[37] a. g. e.; s. 135.

[38] a. g. e.; s. 133, 134.

[39] Gibbons, Herbert Adams; Osmanlı İmparatorluğu'nun Kuruluşu, Çev. Ragıp Hulusi, s. 146.

[40] a. g. e.; s. 147, 148.

d. Savaşın Osmanlılar Tarafından Siyasi Alanda Hazırlanması

Osmanlıların, Birinci Kosova Meydan Muharebesi'nden önce başlıca siyasi amaçları, Balkanlar'daki durumlarını sağlamlaştırmaktı. Bu nedenle 1376'da Rumeli'de savaşa bir süre ara verilerek, elde edilen topraklarda Tımar - Zeamet teşkilatı kurulmuş, dini ve sosyal kurumlar meydana getirilmiş, her tarafa Türk göçmenler yerleştirilmiş, kent ve kasabalara Türk ve İslam damgası vurulmuştu.

Dört yıllık idari, askeri, ilmi teşkilat ve çalışmalardan sonra yeniden harekât başlamış, Bulgar ve Kuzeý Sırp kralları egemenlik altına alınmış, Makedonya'daki Sırp prens ve beylikleri tüm olarak Osmanlılaştırılmış, Arnavutluk ve Bosna içerlerine kadar sızılmıştı.

Osmanlılar, Arnavutluk ve Epir'i egemenlikleri altına almaya henüz gerek görmemişler, fakat buralardaki yerli prenslerin sürüşmelerine karışmak suretiyle, bu bölgeleri de iyice tanımışlardı.

Osmanlılar, bu istila hareketlerinde Latinler ile çatışmamaya dikkat etmişler ve böylece onların Balkan devletleriyle beraber kendilerine karşı hareket etmeleri olasılığını önlemişlerdi. [41]

I. Murat'ın, Anadolu beylerinin en kudretlisi olan Karamanoğluna karşı sağladığı başarı, 1386'da Osmanlı saygınlığını artırmıştı. [42]

I. Murat bu savaşın siyasi bakımdan hazırlanmasında, Bizans'ı da unutmuyarak İmparator ile olan ilişkilerini pekiştirmek suretiyle işe başlamıştı. Arnavutluk, Sırbistan ve Bosna gibi uzak bölgelere karşı güvenle harekâta girişmek istediğinden İmparator'dan, kendisi ve iki şehzadesi için üç kızını eş olarak almış ve böylece Osmanlı - Bizans ilişkilerini Yenışehir Ovası'ndaki parlak düğünlerle tatlıya bağlamıştı. [43]

I. Murat, Bulgar Kralı Şişman'ın da Lazar'ın önerdiği bağlaşımaya katılacağını sanıyor ve O'nun gizli hareketlerinden kuşku duyuyordu. Yenışehir düğünleri I. Murat için iyi bir fırsat olmuş ve Bulgar Kralı'nı da bu düğüne çağırmıştı.

Bu çağrı Şişman'ın eline vardığı sırada Ploşnik Bozgunu duyulmuş ve bundan cesaret alıp Şişman, düğüne gitmeyerek tutumunu belli etmişti. [44]

[41] Uzuncarşılı; s. 70, 73.

[42] a. g. e.; s. 135.

[43] Hammer; Tarih-i Devlet-i Osmaniye, Çev.: Mehmet Ata, c. I, s. 242 ve Hayrullah Efendi; Devlet-i Aliyye-i Osmaniye Tarihi, c. IV, s. 18.

[44] Mehmet Mazhar Fevzi; Haber-i Sahih, c. III, İstanbul, 1327 (1911) s. 161 ve İdris Bitlisi; Heştbehişt, Çev. Sadi, c. VII, İstanbul, Topkapı Sarayı Müzesi, B. 196.

I. Murat, kendi karargâhındaki bir Sırp asılzadesi aracılığıyla gizlice haberleştiği, Kuzey Arnavutluk Prensi II. Balşa'yı bu bağlaşımdan ayırmayı başarmış ve hatta Sırp Kralı Lazar'ı tutup kendisine teslim etmeleri için bazı Sırp generalleriyle de anlaşmıştı. [45]

2. İç Siyasi Durum

Osman ve Orhan Beylerin yurt içinde hiçbir ayrılık gözetmeden halka karşı titizlikle uygulamış oldukları yönetim (adalet, güvenlik, din ve vicdani serbestliği), I. Murat döneminde Rumeli'de de devam etmiş ve çabucak meyvelerini vermişti.

Türklerin disiplinli karakterleri ve alınan yerlerin halkına karşı adanetli, şefkatli ve tamamen bağnazlıktan uzak bir siyaset izlemeleri, vergilerin, tebaanın ödeme güçlerine göre düzenlenmiş olması ve özellikle bağnaz Ortodoks olan Balkan halkını Katolik mezhebine girmeleri için ölümle korkutanlara karşı çıkararak adı geçen unsurların dini ve vicdani duygularına saygı göstermeleri, bu ince ve hassas noktayı yöntem olarak kullanmaları, Balkanların Katolik baskısına karşı Osmanlı yönetimini bir kurtarıcı olarak karşılamalarına başlıca neden olmuştu.

Bundan başka, Balkan istilasının hızla gelişmesi ve yerleşmesinde yüzyıllarca önce Balkanlara gelerek yerleşen ve daha sonra Hristiyanlığı kabul etmiş olan Peçenek, Kuman, Gazavuz ve Avarların da aynı ırktan bulunmaları nedeniyle, bunların istilayı kolaylaştırmakta etkili olmaları da düşünülebilir. İşte bundan ötürüdür ki, Müslüman ayağı basan ve yerleşme siyaseti izlenen Balkanlar'da, Türk yönetimine karşı hemen hiç bir halk ayaklanması olmamış ve üstelik Osmanlıları Balkanlar'dan çıkarmak isteyen Haçlı seferlerinde bile böyle bir hareket görülmemiştir. [46]

Tarihçi Gibbons "I. Murat'ın Balkan yerli unsurlarının birleşmesinden pek de korkacak bir şeyi yoktu. Çünkü Rumlar, Sırlar ve Bulgarlar birbirlerine, Osmanlılara karşı olduğundan daha çok kin besliyorlardı" demekte [47] ve Anadolu Rumlarının durumunu şöyle açıklamaktadır: "Bursa ve yöresi Rumları iki yüzyıldan beri Türkler ve Müslümanlar ile birlikte yaşamışlar ve bunları iyi komşu bilmişlerdi. Bu nedenle, Osmanlılaşmalarına engel olmak için ne ırki bir düşmanlık ne de Muhammed'in Dinine karşı nefretleri yoktu. Ayrıca ne mağlup tarafında kin ve korku, ne galip tarafında gurur ve büyüklük vardı. Anadolu Rumları, yüzyıllarca

[45] Gibbons, Herbert Adams, "Osmanlı İmparatorluğu'nun Kuruluşu, Çev. Ragıp Hulusi, s. 151.

[46] Uzunçarşılı, İ. Hakkı, "Osmanlı Tarihi, c. I, s. 74-75.

[47] Gibbons, s. 93.

süren belirli bir takım siyasi ve iktisadi koşullarla Türklerle yakınlık kurmuşlardı. Sonunda bu koşullar, bunların çoğunluğunun şanslarını Osmanlıların yeni doğan ikbal yıldızına bağlamalarına neden olmuştu." [48]

Anadolu'nun Türk - Müslüman halkı da aynı prensiplerden memnundu. Karasi diyarı, Germiyan'ın bir kısmı, Hamid - İli, Ankara Sivrihisar bölgesi kan dökülmeden Osmanlı olmuşlardı. I. Murat'ın 1386 Seferi'nde Karaman halkına karşı dürüst hareketi, Karamanlılar üzerinde daha iyi etkiler bırakmıştı. [49]

Romen Tarihçisi İorga bile, I. Murat için, "kendisine bağlı Müslümanlara karşı, cömert, yüce gönüllü ve Hristiyanlara karşı galip gelmeyi değil, kalpleri kazanmayı bilen yumuşak, hoşgörülü bir efendi..." diyor. [50]

Görülüyor ki iç siyasi durum yönünden güdülen sağduyulu politika, her bakımdan olumlu olup, Osmanlı Devleti'nin güçlü bulunduğunu göstermekteydi.

B. COĞRAFİ DURUM

1. Genel

Savaş öncesinde (1388) Osmanlı Devleti'nin sınırları, Anadolu ve Rumeli'deki komşuları, anayollar, askeri idare bölümü (Harita : 1)'de gösterilmiştir. Harekât alanı ve özellikleriyle, Osmanlılara karşı birleşmeye çalıştığı umulan bağlaşıklar (Harita : 2)'de gösterilmiştir.

Osmanlı yurdunun bu sırada yüzölçümü, yaklaşık Rumeli'de 125.000 ve Anadolu'da 115.000 ki, toplam olarak 240.000 km.² kadardı. [51]

Ankara'dan Niş'e kadar 25 günde, İstanbul'dan Draç'a kadar da 17 günde gidilebiliyordu. [52]

Bu zamanda Osmanlı sınırları içindeki nüfus durumu hakkında kaynaklarda bir bilgiye rastlanılamamıştır.

Anadolu'daki nüfusun büyük çoğunluğu Türk idi. Süleyman Paşa'nın Rumeli'ye geçmesiyle başlayan Türk - Müslüman göçmenlerin Rumeli'de yerleştirilmesi, bu zamana kadar vakit vakit ve yer yer devam etmiş,

[48] a. g. e.; s. 93.

[49] Uzunçarşılı; s. 135.

[50] a. g. e.; s. 139.

[51] Ali Rıza; Atlaslı Memalik-i Osmaniye Coğrafyası, 3 Kısım, İstanbul Mühendishane-i Berr-i Nümayun Matbaası, 1318 (1902).

[52] Gibbons, Herbert Adams; Osmanlı İmparatorluğu'nun Kuruluşu, s. 140 ve Aşıkpaşazade Ahmet Aşık; Tevarih-i Al-i Osman, Neşreden Nihal Atsız, c. I, İstanbul, Türkiye Yayınevi, 1949, s. 49-59.

Türk göçmenleri Rumeli'ye yerleştirilirken, buradaki yerli halktan bir bölümü de, Anadolu'ya geçirilerek sınırlı ölçüde bir nüfus dengesi de sağlanmıştı. [53] I. Murat 1363'te Cenevizlilere 60.000 altın taşıma ücreti vererek Rumeli'ye çokça sayıda Türk göçmeni geçirmişti. [54]

Ayrıca, zaman zaman Anadolu'daki Osmanlı yayılması da Rumeli fetihlerinde yararlanılabilecek Türk - İslam nüfusun çoğalmasına yardım ediyor ve böylece Rumeli fetihleriyle Anadolu fetihleri arasında nüfus bakımından bir çeşit denge meydana gelmiş oluyordu. [55]

Rumeli'deki nüfusun büyük çoğunluğu Hristiyan olmakla beraber, bu din farkı hiç de olumsuz bir rol oynamıyordu. Çünkü Osmanlılarda, başlangıçtan beri tam bir dini hoşgörü vardı. [56]

2. Harekât Alanı (Harita : 2)

Doğuda Karadeniz, kuzeyde Macaristan ve Avusturya, batıda Adriyatik denizi, güneyde eski Yunanistan - Ege ve Marmara denizleriyle çevrili olan "Balkan Yarımadası", bu seferin harekât alanını meydana getirir.

Bu alanın, yaklaşık olarak orta yerinde (Sırbistan-Bulgaristan) bulunan "Mözi - Misya" Yaylası, 500-600 metre yüksekliğinde olup 2.000-3.000 metre yükseklikteki dağlarla çevrilmiştir. Balkan Yarımadası'nın bütün dağları, bu yaylada birleşir ve bütün nehirleri, bu yayladan çıkar.

Mözi Yaylası: Sofya, İvranya, Kosova, Üsküp ve Köstendil yaylaları gibi, ikinci derecede birtakım yaylalarla, bunların aralarındaki birçok boğaz ve boyunları kapsar.

Adriyatik Denizi'ne, Ege Denizi'ne ve Sava Nehri ile Tuna'nın orta ve aşağı kesimlerine akan birçok nehirlerin kaynakları, Mözi Yaylası'nda bulunduğundan, Sırbistan, Karadağ, Bosna-Hersek-Arnavutluk, Makedonya, Trakya bölgeleriyle Balkanların batı taraflarına doğru uzanan bütün istila yolları, bu yayladan geçer. Bu yaylayı elinde bulunduran bir ordu, adı geçen bölgelere karşı kolayca harekât yapabilir.

Bu yaylada birçok hâkim tepeler ve sıradağlar vardır. Örneğin: Yaylanın ortasında ve Kaçanik Geçidi'nin kuzeyinde Kara Dağ; Prizrin-Üsküp

[53] Hayrullah Efendi; Devlet-i Aliyye-i Osmaniye Tarihi, c. III, İstanbul, Tabhane-i Amire, 1280, s. 105.

[54] Uzuncarşılı; Osmanlı Tarihi, c. I, s. 66.

[55] Danışmend, İsmail Hâmi; İzahlı Osmanlı Tarihi Kronolojisi, c. I, İstanbul, Türkiye Yayınevi, 1949, s. 28, 32, 35.

[56] Gibbons; Osmanlı İmparatorluğu'nun Kuruluşu, s. 56.

arasında bir dönüm noktası olan Şar Dağı ile Şar Dağı'ndan ayrılan bir kol, Bosna-Hersek içerilerine uzanır ve oradan İşkodra kuzeyindeki Kara-dağ bölgesini meydana getirir.

Bu yayladan güneye doğru giden kol, Yunan ve Adriyatik denizleriyle Ege Denizi'ne dökülen suların bölüm çizgisini meydana getirdikten sonra, Yunanistan'a doğru uzanır. Şar Dağı, Kurap Balkanı, Yaplaniçe Balkanı, Gramos Balkanı başlıca yüksek tepeleridir. Bu dağlar, Sarp ve geçitleri de az olduğundan, savunulması kolaydır.

Şar Dağı'ndan doğuya giden silsile; Kara Dağ, Koşyak Dağı ve Dovanitza Balkanı'nı teşkil ederek Rilo Dağı'nda son bulur. Rilo'dan ayrılan bir kol da, Rodop (Despot) sıra dağlarını meydana getirerek güney-doğuya uzanır ve Meriç kıyılarında son bulur.

Rilo Dağı'ndan ayrılan ve Mesta, Ustruma nehirlerinin arasına giren kol, Ege Denizi kıyısına kadar uzanır. Duvanitza Dağı'ndan ayrılan kol da, Ustruma ve Vardar havzalarını ayırdıktan sonra Halkidikya yarımadası'nda son bulur.

Şar Dağı'ndan ayrılan diğer bir kol, Vardar ile Ohri'de Prespe ve güneyindeki gölleri birbirinden ayırdıktan sonra Olimp adıyla eski Yunanistan'a uzanır.

Balkan Yarımadası'nın doğusunda Balkan sıradağları vardır. Bu dağlar, Karadeniz kıyısında Emine Burnu'ndan başlayarak 500 km. kuzey-batısında Timok Nehri kıyısına kadar uzanır. Tuna Nehri'ne ve Ege Denizi'ne dökülen nehirlerin bu bölünme çizgisini meydana getirir. Başlıca üç büyük kesime ayrılır: Karadenizden Demirkapı Geçidi'ne kadarki kesimine Doğu Balkanı, Demirkapı'dan İsker Nehri Geçidi'ne kadarki kesimine Orta Balkan ve İsker Geçidi'nden Timok Nehri'ne kadarki kesimine de Batı Balkan denir.

İslimye yöresinde Balkanlar'dan ayrılan bir kol, İstranca adıyla Karadeniz kıyılarında İstanbul yakınlarına kadar uzanır. Diğer bir kol da, Şumnu yöresindeki ormanlık bölgeyi (Deli Orman) kapsadıktan sonra Rusçuk yakınlarında son bulur.

Sofya, Üsküp ve Kosova ovaları, büyük kuvvetlerin toplanmasına elverişlidir.

Balkan Yarımadası, yüzeyi Mözi Yaylası olmak üzere üç sathı mail (su akış yüzeyleri) halindedir. Bunlardan biri (kuzey) Tuna ve Sava nehirleri, ikinci (güney) Ege Denizi, üçüncüsü de (batı) Adriyatik Denizi sathı mailleridir. Una, Virbas, Bosna, Drina ırmakları Sava Nehri'ne; Morava, Timok, Lom, Ogüst, İsker, Vid, Osma, Yantra, Tuna'ya akarlar.

Güneyde (Tunca, Arda, Ergene ile birleşen) Meriç, Mesta Karasu, Ustruma Karasu, Vardar, İnce Karasu, Ege Denizi'ne dökülürler.

Batıdaysa, Narda, Loros, Kalamas, Viyosa, Semeni, İşkombi, Drin-Boyana nehirleri Adriyatik'e akarlar.

Harekât alanında Karadeniz'de akan en büyük su, Tuna Nehri'dir. Bundan başka Pravadi, Kamçık, Velika dereleri gibi küçük sular da Karadenize akarlar.

Sofya ve Üsküp kentleri, Mözi Yaylası'nın başlıca ulaştırma ve ticaret merkezleridir.

Balkan Yarımadası genel olarak engebeli olduğundan, yolları azdır. Özellikle Arnavutluk ve kuzeyi, Sırbistan, Bosna-Hersek bölgelerinde yollar, dağlık ve sarp araziden, boyunlar ve boğazlardan geçer. [57] Bu durum, harekâtı güçleştirir.

3. Umulan Muharebe Alanları (Harita : 2) (Kroki : 1)

a. Bulgaristan

Dobruca bölgesi, 80-200 metre yükseklikte, çok yeri kıraç veya bataklıktır. Akar suları yoktur. Yazın çok sıcak, kışın çok soğuktur. Tuna'nın kolları ve Razim Gölü'nün bataklıkları, bu bölgenin havasını ağırlaştırır. [58]

Eflâk ile Bulgaristan'ı ayıran Tuna Nehri, Bulgaristan kuzeyinde 800-1.500 metre genişlikte, batıdan doğuya doğru akar ve bu bölgede en dar yeri (400 metre genişlikte) Niğbolu önleridir. Derinliği 6-20 metredir. Geçit vermez. Ancak bazı yıllarda aralık ortalarından itibaren donar. O zaman her türlü taşıt araçları buzlar üzerinden geçer. Mart başlangıcında buzlar çözülerek birkaç günde durum normale döner. Yalnız Vidin ile karşısındaki Kalafat (Eflâk) arasında bir geçit yerinden, ancak suların çekildiği bir zamanda ve tehlikeli olarak atıllar faydalanabilirler.

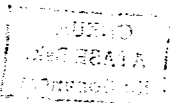
Tuna Nehri, Karadeniz'e 70 km. uzakta üç kola ayrılarak, kuzeyden güneye doğru Kilia, Sünne (Sulina), Hızır İlyas (Sen George) Karadeniz'e dökülür.

Tuna Nehri, Karadeniz ile Orta Avrupa arasında önemli bir su yoludur. Harekât alanının birçok büyük kent ve kasabaları Tuna Nehri kenarındadır. Bu nedenle Bulgaristan ve Sırbistan bölgelerindeki Askeri harekâta, bu su yolu önemli rol oynar. [59]

[57] Ahmet Cemal; Coğrafyayı Askeri, İstanbul, Mekteb-i Harbiye-i Şâhâne Matbaası, 1341, (1925), s. 20-23.

[58] a. g. e.; s. 32.

[59] a. g. e.; s. 28, 29.

b. Sırbistan (Harita : 2) (Kroki : 1)

Kosova bölgesi : Kosova sözcüğü eski Bulgar ve Çek dillerinde, "Kara Tavuk" anlamına gelen "Kos" tan gelmektedir. Osmanlılar buna bir de "ova" eklemişler ve böylece "Kosova" sözcüğü meydana gelmiştir. [60]

Diğer bir kaynağa göre, Sırp dilinde "Koso", "Kosa" sözcükleri, ot biçmeğe yarayan ve Türkçede "Tırpan" denen aletin adıdır. Bu bölgede İslam ve Hristiyan herkes bu gün bile bu alete "Kosa" der. "Kosova" kelimesi de yine Sırpçada "Biçilmiş ova" demektir. Osmanlılar bu kelimeyi "Kosova" suretinde söylemişler ve kabul etmişlerdir. [61]

Kosova Ovası, Balkan Yarımadası'nın ortasında kuzey-batıdan güney-doğuya doğru uzanır. Ovanın Pristine önlerinde 14 km. ve en uzunluğu Kaçanik ile Mitroviçe arasında 84 km. olup yüzölçümü 502 km.² Kosova Ovası'nı kuzeyden Rogozna, Kopavnik dağlarının yamaçları, doğudan Zegovats, Proposnitsa, güneyden Üsküp Karadağı ve Şar Dağı, batıdansa Çiçavitsa ve Goleş dağları çevirmekte, deniz seviyesinden başlayarak yüksekliği de 500-600 metre arasında bulunmaktadır.

Havzanın suları; kuzey ve güneye olmak üzere, başlıca iki ayrı yöne akar. Güney yönünde akan Lepenata (Lepniçe) Irmağı, Kaçanik Kasabası civarında, kuzey-batıdan gelen Neredimka Suyu'nu aldıktan sonra, Kaçanik Boğazı'nı geçer ve Üsküp'ün batısında, Selanik Körfezi'ne dökülen Vardar Nehri ile birleşir. Kuzeye giden Sjnica Suyu ise, Kosova Ovası'nı ikiye ayırarak sağdan ve soldan aldığı kollarla birlikte, Sultan Murat Türbesi yakınından gelen Lap Suyu ile de birleştikten sonra, Mitroviçe Kenti dolayında Morava Nehri'nin başlıca kollarından olan İbar Çayı'na dökülür ve sonra Tuna'ya akar.

Kosova Ovası'nın çevresindeki dağlar genellikle ormanlıktır. Düz yerlerde arazi çok verimlidir. Kuzey ve doğusundaki dağlarıyla Kosova, (bugün bile Yugoslavya'nın başlıca maden bölgelerinden biri sayılan) Kopavnik-Novoberdo maden havzası içindedir.

Kosova Ovası'nın, Balkan Yarımadası'nda merkezi bir durumda bulunması, orta çağda ve yeni zamanlarda ticaret yollarının birleştiği bir nokta haline gelmesine neden olmuştu. Adriyatik Denizi kıyısındaki Leş'ten başlayarak, Drin Vadisi boyunca, Prizrin Lipyan'a gelen, buradan da Lap Suyu üzerinden Niş'e, İvranya üzerinden Sofya'ya giden tarihi Roma Yolu, Kosova Ovası'ndan geçtiği gibi, bunun kuzeyinden gelen

[60] Aktepe, M. Münir; Kosova Maddesi, İslam Ansiklopedisi, c. VI, İstanbul, Maarif Basınevi, 1955, s. (869-876), s. 869.

[61] Ahmet Muhtar; Kosova Melhame-i Kübrası, Askeri Müze, s. 17.

İpek-Priştine yoluyla Üsküp-Kaçanik-Lipyan-Priştine-Vuçitrin-Mitroviçe Yenipazar yönünde güneyden kuzeye doğru uzanan Makedonya-Bosna yolu da, Kosova Ovası'ndan geçmektedir. Osmanlı İmparatorluğu'nun merkezini, Selanik üzerinden Bosna ve Yukarı Sırbistan'a bağlayan bu yolun, Edirne Filibe-Köstendil-Komanova-Üsküp yoluyla da bağlantısı bulunuyordu. [62]

Kosova arazisi, Jeoloji bakımından henüz doğal oluşumunu kazanmamıştır. Bu arazi, hemen her yıl hissolunur derecede değişikliğe uğrar.

Örneğin, bir yıl önce var olmayan bir sel yarıntısı, bu yıl ortaya çıkar; iki yıl sonra bir yar biçimini alır. Ayrıca burada, sırtların en yüksek yerlerinde bile bu yarlar bulunur ve su akması umulmayan düz bir yerde birdenbire birkaç adam boyunda bir yara rastlanabilir. Kurakta ve yağış havalarda toprağın zerreleri daima dağınık, kum taneleri gibi dökülmeğe, akmaya hazırdır. Fakat yağışlı havalarda, o kaynaşmaz gibi görünen zerrelere üzerine basılacak olursa, hemen yapışır ve yüründükçe güçlük artar. İnsan ve hayvan, ayaklarını silkmeden, temizlemeden yürüyemez. Yapışkanlığı, hayvanların nallarını hemen hemen sökecek derecededir. Bu nedenlerle arazi, süvarinin hareketine pek elverişli değildir. Burada süvari, her adımda bir engele rastlar, her adımda bir tehlikeye düşer. Hele araziye keşfetmeden bir yere gitmek -özellikle süvari ve topçu için- hemen imkânsız gibidir. Bu engebeler, Kosova muharebe alanının kuzey ve doğu yörelerinde daha çoktur.

Priştine'nin bulunduğu vadiden Sancaktar (Gazi Mestan) Türbesi'ne kadar olan arazinin, o tarihte (1389) 1-2 metre yüksekliğinde ufak meşe ağaçlarıyla örtülü bir koruluk halinde olduğu söylenir. Bugün bile, Sancaktar Türbesi'nin 1,5 km. kuzeydoğusunda 1 km² büyüklüğünde yine öyle bir koruluk vardır. Bu koruluğun bulunduğu bölge, Gazi Mestan taraflarına oranla çok kesik ve engebelidir.

I. Murat'ın gömülmüş olduğu yer, Gazi Mestan Türbesi'nin 2,5 km. kadar kuzeybatısında ve sırt üzerindedir.

Kimi kaynaklar, "savaşın önceki gecede yağın yağmurların Kosova Ovası'nı çamur deryası haline getirdiğini, bundan ötürü büyük bir bölümü süvari olan bağlaşıklık kuvvetlerinin bu çamurlu arazide taarruz ederken güçlüklerle uğradıklarını, ara yerdeki Lap Suyu'nun da yağmurdan kabardığını ve başka zamanlarda kolaylıkla geçit verirken, o gün bağlaşıklık askerlerinin taarruzlarını büyük ölçüde güçleştirdiğini" yazmaktadırlar. [63]

[62] Aktepe; s. 870.

[63] Ahmet Muhtar; Kosova Melhame-i Kübrası, (el yazma) s. 17, 19, 45.

Yenilgiye uğramış olan bağlaşıklık kuvvetlerin böyle bir iddiaları olabilir. O halde, Osmanlı kuvvetleri de, aynı güçlülere uğramış ve bunu yenmiş demektir.

Başka kaynaklarsa, tersine olarak Liperiça Deresi'nin, her zaman değirmen çevirmeğe bile yetecek suyu olmayan dördüncü derecede bir dere bulunduğunu, hatta bu dere, büyük bir ordunun havyanlarını sula-maya yetecek kadar su bulunacağını kuşkulu olduğunu [64], savaş sırasında yerden kalkan tozun da güneşin görünmesine engel olacak derecede yoğun bulunduğunu [65], özetle yerlerin hiç de çamur olmadığını iddia ederler.

C. ASKERİ GÜÇLER

1. Osmanlı Silahlı Kuvvetleri

a. Kurtuluş ve Teşkilat (Kuruluş : 1)

I. Murat zamanında "Kapıkulu" denen mzaşlı, eğitilmiş muvazzaf barış kuvvetlerinden acemi [66], yeniçeri, [67], sekban [68], süvari [69] top-çu [70] ocakları oluşturulmuştu.

Sefer ordusunun ihtiyat kuvvetlerini meydana getiren eyalet asker-leri, geri hizmet (Lojistik) birlikleri ve yardımcı yabancı kuvvetler de, son durum ve ihtiyaçlara göre düzenlendikten sonra, Osmanlı ordusunun Birinci Kosova Meydan Muharebesi öncesindeki barış-sefer kuruluşu (Ku-ruluş : 1)'de gösterilmiştir.

Kuruluş semasından da anlaşılacağı gibi, bu tarihlerde Osmanlı Si-lahlı Kuvvetleri, sadece kara ordusundan oluşmuştu. Osmanlı Deniz Kuv-vetleri, henüz oluşmamıştı. Kara kuvvetlerinin, gerektiğinde Rumeli-den Anadolu'ya veya Anadolu'dan Rumeli'ye geçirilmesinde Çanakkale Boğazı'nda, Gelibolu ile Çardak ve Lapseki arasında kullanılan sayıları belirlenemiyen at kayıkları, Gelibolu'daki Acemi Ocağı'nın görevlileri ta-rafından yönetilen birer deniz taşıt aracıydı. Bu nedenle boğazlarla bir-likte bütün Osmanlı kıyıları (boğazlarla birlikte), denizden gelebilecek düşman tehlikelerine karşı açık demekti.

[64] Ahmet Midhat; Mufasssal Tarih-i Kurun-u Cedide, c. I, s. 449, 450.

[65] Feridun Bey; Mecmua-ı Münşeat-ı Selâtin, Neşreden: Ahmet Vahit, c. I, İstan-bul, 1274, s. 115.

[66] Uzuncarsılı, İsmail Hakkı; Kapıkulu Ocakları, c. I, Ankara, Türk Tarih Kurumu Basımevi, 1943, s. 11, 12, 35, 36.

[67] a. g. e.; s. 156.

[68] a. g. e.; s. 155.

[69] a. g. e.; s. 137.

[70] a. g. e.; s. 136.

b. Konuş

Barış zamanında normal olarak, kapıkulu birlikleri, genel olarak Başkent Edirne ve dolayında Acemi Ocağı Gelibolu'da eyalet birlikleri kendi sancaklarında iş ve güçleriyle uğraşırlardı. Akıncılarsa, belirli sınır bölgelerinde sınır korunmasında bulunurlardı.

Sefer zamanında Osmanlı Silahlı Kuvvetleri, başta kapıkulu olmak üzere eyalet birlikleri, geri hizmet birlikleri (orducular) ve göreve çağrılan yabancı yardımcı birlikler, belirli bir veya birkaç yerde toplanarak, muharebe alanına yürürler ve savaş sonunda barıştaki yerlerine dönerlerdi.

1388'de Osmanlı Silahlı Kuvvetleri'nin büyük bir bölümü Karaman Seferi'nden (1387) yerlerine dönmüş, bazı kısımları da (örneğin, kapıkulundan) Yenişehir'de yapılacak düğün nedeniyle hükümdarla birlikte geçici olarak, ilk Başkent olan Bursa ve yöresinde konuşa geçmişti.

c. Sevk ve İdare, Eğitim ve İstihbarat

Sevk ve İdare: I. Murat döneminde sürekli savaşlar nedeniyle Osmanlı ordusu, hemen hemen çoğu kez seferber haldeydi.

I. Murat, elde edilen topraklarda tımar örgütüyle öteki idari ve sosyal işleri düzene koymak, Türk göçmenleri yerleştirmek gibi çok önemli çalışmalar için, ancak 1376'dan 1380 tarihine kadar dört yıl harekâtı durdurmuş olup [71], bu zaman dışında ordunun sürekli olarak ya Anadolu'da yada Rumeli'de seferler yaptığı görülür. Tarihçi Gibbons, bu Osmanlı ordusunu şöyle anlatıyor: "..... Düzensiz çeteler yoktu. Birlik, Osmanlı ordusunun tek belirgin niteliğiydi. III. Ardronikos'un ivedilikle topladığı ordunun Osmanlılara karşı koymağa çalıştığını görmüştük. Bizanslıların yenilgilerinin birçoğunda neden, hazırlanmak için yeterli zaman bulamamışlarıydı. Eskilerden, ünlü bir turist, Osmanlıların daha önceden Hristiyan ordularının ne vakit geleceklerini ve kendileriyle çarpışmak için en uygun yerin neresi olduğunu bildiklerini yazıyordu. Çünkü bunlar, her zaman seferber haldeydiler çavuşları ve ajanları, kuvvetleri nasıl ve nereye yöneltmek gerektiğini biliyorlardı. Bunlar, birdenbire harekete geçebilirlerdi. 100 Hristiyan askeri 1.000 Osmanlıdan daha fazla gürültü yapıyordu. Trampet bir kez vurdumu hemen yürüyüşe başlarlar, hiçbir zaman adımlarını yavaşlatmaz ve yeni bir komut verilinceye kadar hiç durmazlardı. Hafif donatımlı oldukları için, Hristiyan düşmanlarının üç günde alamadıkları uzaklığı bir gece içinde yürürlerdi. [72]

[71] Uzunçarşılı, İsmail Hakkı; Osmanlı Tarihi, c. I, s. 70-71.

[72] Gibbons, Herbert Adams; Osmanlı Devleti'nin Kuruluşu, Çev. Ragıp Hulusi, s. 65, 66.

I. Murat ilk Karaman Seferi'ne (1386), Bursa'dan almış olduğu bir haber üzerine Edirne'de iken ve Rumeli fütuhatıyla uğraştığı sırada karar vermişti. Bunun üzerine, Rumeli'deki seferber ordusunu üç grup halinde çeşitli yollardan, genişliğine ve derinliğine kademeli olarak yürütmüş, Kütahya-Eskişehir bölgesini de toplanma yeri olarak bu gruplara göstermişti. Ta Kuzey Sırbistan'dan gelen yardımcı Sırp askerlerinin bile içinde bulunduğu üç grup, böylece önce toplanma bölgesinde toplanmış, ordu bütün kuvvetiyle yığınağını bitirdikten sonra, Karaman üzerine harekâta başlamıştı. [73]

Karaman Seferi'nden sonra, Rumeli'de Vezir-i âzam Ali Paşa Ordusu'nun Bulgaristan'ı istilasında ve I. Murat komutasındaki ordunun büyük kısmının da Balkan dağları güneydeki harekâtında, aşağıda görüleceği gibi "grup grup yürümek, yığınak yapmak, savaş meydanına güvenle ve hazır bir durumda yaklaşmak" diye kısaca açıklanabilecek aynı yöntem uygulanmıştı. [74]

Eğitim

Dâimi ordu, Kapıkulu Ocakları için Pencik (beşte bir) kanunuyla toplanan Pencik-Acemi Oğlanları, önce Anadolu tarafındaki Türk çiftçileri yanında küçük (sembolik) bir bedel karşılığında belirli süre hizmet edip, Türk-İslam terbiyesi görürler ve Türkçe öğrenirlerdi. [75]

Bundan sonra Gelibolu'da kurulmuş bulunan Acemi Ocağı adındaki eğitim merkezinde ve buradaki at kayaklarında da belirli bir süre hizmetten sonra, asıl savaşçı birer birlik olan Kapıkulu Ocaklarına geçirilirlerdi. [76] Bundan başka I. Murat zamanında Edirne, başkent olduktan sonra (1368), seçme acemi oğlanlarından bir kısmının Enderun koğuşlarında eğitimlerine de başlanmıştı. [77]

Bir de, Kapıkulu Ocakları'nın ilk örgütü kurulurken bir savaş hazırlığını andırdığı için, avcılığa önem verilmişti. Yeniçeri örgütünün avcılık esaslarına göre yapılmış olması, savaştan geçen zamanlarda, ataları gibi, I. Murat'ın da av yaptırması, o dönemin savaşa hazırlık eğitimi idi. [78]

[73] Hayrullah Efendi; Devlet-i Aliyye-i Osmaniye Tarihi, c. IV, s. 68-71.

[74] a. g. e.; s. 81, 83.

[75] Neşri; Kitab-ı Cihan-numa, Neşreden: Faik Resit Unat, Mehmet A. Köymen, c. I, Ankara, Türk Tarih Kurumu Basımevi, 1949, s. 243 ve Uzunçarşılı, İ. Hakkı; Kapıkulu Ocakları, c. I, s. 11.

[76] Uzunçarşılı; s. 5, 35, 36.

[77] Baykal, İsmail Hakkı; Enderun Mektebi Tarihi, c. I, İstanbul, Halk Matbaası, 1953, s. 11.

[78] Uzunçarşılı, Kapıkulu Ocakları, c. I, s. 162.

Kapıkulu dışındaki eyalet birliklerinin eğitimiye, kendi memleketlerinde ulusça benimsenmiş atıcılık, binicilik çalışmalarlarıyla sağlanırdı. Savaşlar hemen her yıl yapıldığı için eyalet kuvvetleri de, savaş alanlarında düşmanları karşısında pratik olarak yetişmekte ve kısa zamanda usta birer savaşçı haline gelmekteydiler.

Orduda morale ve moral eğitimine büyük önem verilirdi. Ordudaki moral gücü bu zamana kadarki savaşlardan ve sonuçlarından anlaşılabilir.

İstihbarat

Osmanlı yurdu, o zamanki kısıtlı ve ilkel ulaştırma olanaklarına, Boğazlar ve Marmara Denizi ile birbirinden uzakça iki parçaya ayrılmış ve bu parçalar arasındaki bağlantının yalnız Gelibolu Geçidi ile yapılabilmesi ve her zaman için biri Anadolu'da, diğeri Balkanlar da iki cephede savaş yapma durumu karşısında bulunmasına karşın, Osmanlıların ilk dönemlerinden başlayarak siyasi, askeri istihbarat ve ulaştırma bakımlarından çok uygun önlemler ve düzenler almış oldukları, devletin kurulusundan beri olayların her zaman Osmanlılar yararına sonuç vermesinden anlaşılmaktadır.

Örneğin, I. Murat'ın Rumeli'deki fetihleri sırasında, Ceneviz ve Venedik tüccarları aracılığıyla Avrupa genel kamuoyunu yokladığı ve olası bulunan Haçlı tehlikeleri hakkında haberler aldığı, Venedik arşivlerindeki kayıtlardan anlaşılmaktadır. [79]

Şimdiyedek yapılmış olan Sırp Sındığı, Çirmen, Karaman seferleri gibi, düşman tarafın saldırısıyla başlayan muharebelerde, Osmanlı ordusu hiçbir zaman stratejik ve taktik sürprizler karşısında kalmamış; I. Murat, her olay hakkında vaktinde haber alarak gerekli emir ve tedbirlere olanak bulmuş ve ordusunu Rumeli'den Anadolu'ya veya Anadolu'dan Rumeli'ye geçirerek, düşmanını her zaman sınırlarda yakalamıştır. [80]

I. Murat, Osmanlılar zararına gizlice bir Balkan bağlaşması hazırlamakta olduğunu kendi aldığı haberler dizisiyle tam vaktinde öğrenerek, bazı Sırp ve Arnavut Prenslerini bu bağlaşmadan ayırmaya, hatta Sırp Kralı'nı kaçırtıp kendisine teslim edecek bazı Sırp komutanlarını elde etmeyi ve bu bağlaşmaya vakit bırakmadan bütün Bulgaristan'ı ele geçirmeyi başarmıştı. [81]

[79] Gibbons, Herbert Adams; Osmanlı İmparatorluğu'nun Kuruluşu, s. 143.

[80] Danişmend, İsmail Hâmi; İzahlı Osmanlı Tarihi Kronolojisi, c. I, s. 42, 53, 71.

[81] a. g. e.; s. 76.

I. Murat'ın bu başarıları, Fransız sarayının da dikkatini çekmiş ve Kral IV. Şarl, bu durumla yakından ilgilenmiş Kudüs'ten gelen Hristiyan hacıları dinlemiş, onlar da Murat'ın dost, düşman, Müslüman ve Hristiyan herkese karşı olan dürüst davranışını anlattıktan sonra, "ajanları aracılığıyla Avrupa'daki siyasi durumu haber aldığını" bildirmişlerdi. [82]

d. Personel Durumu

Osmanlı Devleti'nin kuruluşu sırasında başlayan tımar sistemi, 1375 yılında yapılan değişikliklerle daha da geliştirilmiş ve geniş ölçüde uygulanmaya başlamıştı.

Rumeli ve Anadolu Eyalet askerlerinin önemli bir bölümünü oluşturan ücretli yaya (piyade) sınıflarıyla, müselleme (süvari) sınıfları bulunan akıncı adı verilen süvari birlikleri de, ücretsiz olarak ordu süvarisi biçiminde keşif ve örtme hizmetlerinde görevlendirilmekteydi.

I. Murat, döneminin fetihleri, daimi ordu ihtiyacını duyurmuş olduğundan, Kapıkulu Ocakları teşkilatının dayandığı pencik sistemi de kabul edilmişti. [83]

(Bu konuda daha fazla bilgi için Türk Silahlı Kuvvetler Tarihi c. III. Ks. I'e bakınız)

Barış ve Sefer Mevcutları

Barışta

Kapıkulu Mevcutları :

Acemi Ocağı : Sayıları Belirsiz

Yeniçeri Ocağı : 2.000 kişi kadar

İki Süvari bölüğü : 2.400 kişi kadar [84]

Topçu Ocağı : Yeni teşkil edilmekte sayısı belirsiz.

Eyalet kuvvetleri, Lojistik birlikleri : Silah altında değildir.

Bu duruma göre barışta, yalnız Kapıkulu birlikleri (5.000-6.000) kişidir.

[82] Gibbons, s. 185.

[83] Uzunçarşılı, İsmail Hakkı; Kapıkulu Ocakları, c. I, s. 5.

[84] Hammer; Tarih-i Devlet-i Osmaniye, Çev. Mehmet Atâ, c. I, s. 42.

Seferde

	Kapıkulu	:	5.000	
	Azaplar	:	15.000	[85]
	Yayalar	:	10.000	
	Müsellemler	:	5.000	yaklaşık
Eyalet kuvvetleri	Anadolu Tımarlı Sipahisi	:	5.000	olarak
	Rumeli Tımarlı Sipahisi	:	5.000	
	Akıncılar	:	20.000	
	Lojistik Teşkilleri	:	?	
			65.000 kişi	

Bizanslı	:	
Bulgar	:	Sayıları Sabit değil
Sırp	:	
Dobruca ve Anadolu Beylikleri	:	
askerleri	:	3.000-5.000 kişi

Sefer Rumeli'de yapılacağına göre, Anadolu tarafında; Anadolu'da yapılacağına göre de, Rumeli tarafında genel güvenliğin sağlanması göreviyle, yeteri kadar kuvvet bırakılması gerekirdi.

e. Silahlar

Muharebe öncesinde, Osmanlı ordusunda bulunan başlıca silahlar; kılıç, balta, pala, meç, hançer, mızrak, tırpan, teşber, teber, döğen, kamçı, zıpkın, kazma, külünk, ok ve yaydır.

Ateşli silah, 1386 Karaman Seferi'nden beri Osmanlı ordusunda kullanılmaya başlanmıştı. [86]

Bu muharebede Osmanlı askerleri arasında da zırh giymiş olanlar çoktu. [87]

f. Kaleler

Bu dönemde Osmanlılar tarafından yapılmış kaleler yoktu. Osmanlılar, Rumeli'de ve Anadolu'da gezici silahlı kuvvetleriyle ve her defasında taarruzla kesin sonuç almayı prensip edinmişlerdi. Bu nedenle, kale ya-

[85] Türk Silahlı Kuvvetleri Tarihi; c. III, ks. 1, (1299-1451), Ankara, Genelkurmay Basımevi, 1964, s. 248.

[86] Hayrullah Efendi; Devlet-i Aliyye-i Osmaniye Tarihi, c. IV, s. 12 ve Danışment, İsmail Hami; Osmanlı Tarihi Kronolojisi, c. I, s. 73.

[87] Neşri; Kitab-ı Cihan-numa, Neşreden: F. R. Unat, M. A. Köymen, c. I, s. 277.

pımına gerek görmemişlerdi. Ancak aldıkları önemli bazı eski kaleleri, -Ankara, Bursa, Edirne gibi- onardıktan sonra, gerektiğinde kullanılmak üzere içlerinde az sayıda muhafız bulundurmışlardır.

Osmanlıların bu tarihlerde eline geçen eski kalelerden en önemlisi ve stratejik değeri büyük olanı, Gelibolu Kalesi idi. Bu kale, henüz Marmara'da bile göreve yetersiz bulunan zayıf Osmanlı Deniz Kuvvetleri'ne bir üs olmak, Boğazlar'dan geçen uluslararası deniz yolundan gelebilecek tehlikeyi karşılamak ve Gelibolu-Lapseki'de Osmanlı Kara Kuvvetleri'nin istediği zaman Rumeli'den Anadolu'ya veya Anadolu'dan Rumeli'yi serbestçe geçişini sağlamak zorunluluğundaydı. Kapıkulu Acemi Ocağı'nın Gelibolu'da kurulmuş olması ve kuvvetlerin karşıdan karşıya geçişi için gerekli küçük araçlarının, az sayıda bile olsa burada bulunması, Gelibolu Kalesi'nin değerini arttıyordu.

g. Başkomutan ve Öteki Önemli Kişiler

Başkomutan : I. Murat, Kosova Meydan Muharebesi sırasında 64 (ya da 63) yaşındaydı. [88]

I. Murat, Türk tarihine şeref veren büyük askerlerden ve ulusuna en fazla emeği geçen devlet adamlarındandı. Babası Orhan Gazi, O'na Rumeli yakasında küçük bir köprübaşı bırakmış ve O da, bu ufak mirasa dayanarak Balkan Yarımadası'nın en büyük kesimine egemen olmuştu. Bizans İmparatorluğu'nu nüfuzu altına aldıktan başka, Bulgar ve Sırp Krallıklarının siyasi nüfuzlarını da kırarak Balkanlar'da beş yüz yıldan çok süren Türk hakimiyetini kurmuştu. Onun için I. Murat, Rumeli'nin ilk fatihi sayılır. [89]

*Hakim,
yet.*

I. Murat zamanının hiçbir devlet adamı tarafından daha üstüne geçilemeyen bir ileri görüşlülükle Osmanlı İmparatorluğu'nu yönetmiştir. O'nun savaş uğrunda dinamizmi ve çabası, babasıninki gibiydi. Fakat babasının düşündüğünden daha geniş bölgelere yayılmış olduğu için, daha çok güçlülere uğradığı halde, gevşememişti. Yaşadığı sürece buyruğu altındaki komutan ve beylerin hiçbirisiyle arasında bir anlaşmazlık çıkmamıştı.

Hammer, I. Murat hakkında, "Osmanlı tarihinde cenkten yorulmaz bir savaşçı ve adaletli bir padişah olarak anıldığını" belirterek, O'nu över. [90]

[88] Uzunçarşılı, İsmail Hakkı; Murad I Maddesi, İslam Ansiklopedisi, c. VIII, s. 595.

[89] Danişmend, İsmail Hami; Osmanlı Tarihi Kronolojisi, c. I, s. 80.

[90] Hammer; Tarih-i Devlet-i Osmaniye, c. I, Çev. Mehmet Ata, s. 247.

Barış ve seferde Başkomutan, hükümdarın kendisiydi. Vezir-i âzam Ali Paşa, gerektiğinde kendisinin vekili veya yardımcısı olurdu.

Ordunun yüksek sevk ve idare katlarında da, Şehzade Yıldırım Bayezid ile Yakup Çelebi ve Lala Şahin, Evrenos, Balaban, Timurtas, Firüz, Kutlu, Hoca Paşa gibi, savaşlarda denenmiş ve tecrübe görmüş kişiler bulunuyordu. [91]

Bu sefere çıkılmadan önce Hacca gitmiş bulunan Gazi Evrenos Bey de, tam vaktinde hacdan dönmüş ve yolda, Osmanlı Genel Karargâhı'na katılmıştı. [92]

Hammer, I. Murat'ın yardımcı kuvvetler toplanmasından sözederken, Evrenos Bey hakkında şöyle diyor: "Lâkin, Padişah'ın çevresine topladığı yardımcılara daha dehşetli başka bir arkadaş katılmıştı. Bu, yalnız adının söylenmesi bile büyük bir kuvvet olan, Orhan'ın ihtiyar silah arkadaşı Evrenos Bey idi ki, Mekke'den geliyordu." [93]

Osmanlı ordusunda bazı Hristiyan beyler de bulunuyordu. [94]

2. Bağlaşık Silahlı Kuvvetleri

a. Kuruluş ve Teskilat

Bu savaşta düşman silahlı kuvvetlerinin barış ve sefer kuruluş ve örgütleri hakkında çeşitli kaynaklarda bulunabilen kayıtların, çoğu birbirine uymamakla beraber ancak genel olarak, bu savaşa katılan bağlaşıkları bunların komutan ve askerleri, silahları ve sayıları hakkında, yeterli bilgi vermemektedir.

Bosna Kralı Tvartko'nun liderliğinde vücut bulan bu bağlaşıklık, öncelikle Türklere ve hem de Macarlara karşıydı. Bosnalılar, Sırlar, Hırvatlar, Arnavutlar bu birliğe girmişlerdi. [95] Hersek, bu sıralarda Bosna Krallığı'na bağlı bulunduğu [96] doğal olarak bağlaşma içindeydi. Vidin, Batı Bulgar Kralı Stratisimir, Tvartko'nun kayınbabası, Tırnova Orta Bulgar Kralı Şişman da, Sırp Kralı Lazar'ın damadı olmaları [97] nedeniyle bağlaşmaya eğilimliydi.

[91] Hayrullah Efendi; Devlet-i Aliyye-i Osmaniye Tarihi, c. I, s. 51, 61. ve Nesri; Kitab-ı Cihan-numa, c. I, s. 246.

[92] Hayrullah Efendi; Devlet-i Aliyye-i Osmaniye Tarihi, c. IV, s. 81.

[93] Hammer; Tarih-i Devlet-i Osmaniye, c. I, s. 247.

[94] Danişmend, İsmail Hâmi; Osmanlı Tarihi Kronolojisi, c. I, s. 78.

[95] Uzuncarşılı; Osmanlı Tarihi, c. I, s. 112.

[96] a. g. e.; s. 115.

[97] a. g. e.; s. 112.

*Birlik
Devletler*

Bulgar Kralı Şişman ile Dobruca Prensi İvanko, I. Murat'a verdikleri sözü tutmaktan vazgeçerek, birlikte savaşmak için, bağlaşımaya asker vereceklerini vaat etmişlerdi. Eflâk Hükümdarı da Sırp Kralı'na, Ulahların bu harekete katılacaklarını bildirmişti. [98]

Sonradan savaş alanında görülen manzaraya göre, bağlaşıkların süvari kuvvetleri çoktu [99] bunlar zırhlar giyinmiş 20.000 kişi kadardı. [100]

Sırp kurmay subayı olan İvan Mişkoviç'e göre bağlaşıklık kuvvetlerin yarısından çoğunun süvari olduğu anlaşılmaktadır. [101]

Süvari

Muharebenin başlarında Osmanlı merkez ve sol kanad cephesinin yapılmasına, bağlaşıkların ağır zırhlı süvarilerinin neden oldukları söylenir. [102] Nitekim, I. Murat'ı şehit etmeğe gelen Miloş'un hem kendisi ve hem de bindiği atı o kadar kuvvetli zırtlara korunmaktaydı ki, Hükümdarın koruyucularının ve yenicilerinin şiddetli kılıç, topuz, balta, ok darbelerine karşın ölmemiş, tekrar tekrar üç kez kaçmış, en sonunda bindiği atının topuğundan vurulmak suretiyle, önce atı devrilmiş, ancak ondan sonra başı ezilerek öldürülebilmisti. [103]

Düşmanın ağır zırhlı süvarilerinin bulunuşu, ileride görüleceği gibi, Osmanlı Savaş Meclisi'nde "düşman atlarını ürkütmek için, cephe önüne deve koymak veya koymamak" düzenlerinin tartışılmasına sebep olmuştu. [104]

Sonradan muharebe alanında görüldüğüne göre, Osmanlı süvarilerinin ellerindeki baltalara, külünlere karşı, düşman erleri ve özellikle Macar süvarileri başlarındaki (çelik başlık) ve arkalarındaki zırhlara güvenerek çekinmeden saldırmışlardı. Düşman zırhları ve miğferleri, önce Osmanlıların külünk, sivri uçlu kazma ve baltalarıyla delinerek yırtılmak suretiyle bu zırhların içindeki düşman askerleri meydana çıkabiliyor ve ancak ondan sonra yaralanıp öldürülebiliyordu. [105]

Çelik başlık

-
- [98] Gibbons, Herbert Adams; Osmanlı İmparatorluğu'nun Kuruluşu, s. 148.
 [99] Neşri; Kitab-ı Cihan-numa, c. I, s. 279.
 [100] Mehmet Mazhar Fevzi; Haber-i Sahih, c. III, s. 17.
 [101] Ahmet Muhtar; Muharebat-ı Meşhure-i Osmaniye Albümü, Çev. Kemal Yılmaz, İstanbul, Harp Akademileri Basımevi, 1971, s. 47.
 [102] Neşri; Kitab-ı Cihan-numa, c. I, s. 299, 301.
 [103] Solakzade Hemdemi; Tarih-i Al-i Osman, Topkapı Sarayı Müzesi Hazine Kitaplığı, No. 1416, İstanbul, 1298, s. 30.
 [104] Ahmet Mithat; Mufasssal Tarih-i Kurun-u Cedide, c. I, s. 435 ve Hammer; Tarih-i Devlet-i Osmaniye, c. IV, s. 250.
 [105] Ahmet Mithat; Mufasssal Tarih-i Kurun-u Cedide, c. I, s. 437, 438.

Lazar
Niş'in Osmanlılar tarafından alınması (1375) Kuzey Sırbistan halkını, yakında bir Osmanlı istilasından endişelenmeğe sürüklendiğinden, bütün Sırp'lar bundan sonrası için Kral Lazar çevresinde toplanmağa başlamışlardı. Bu suretle, liderlik Kuzey Sırp Kralı Lazar'a geçmiş bulunuyor, Tvartko da, gerçekte rakibi olmasına karşın Osmanlılara karşı Lazar'a yardıma, kendisini zorunlu görüyordu. [106] Ploşnik bozgunu, aslında yıllardan beri hazırlanmakta olan Macar, Hırvat, Leh ve bütün Balkan Kral ve Prensleri'ni Osmanlılara karşı birleşmeğe yöneltmişti. [107]

Bağlaşıklar, Osmanlıların Anadolu'da uğraştıkları bir zamanda saldırıya geçmek istedikleri için, Karamanoğulları ile de anlaşmışlardı.

Bu bağlaşımaya katılmaya Venedik Cumhuriyeti bile söz vermişse de, daha sonra sözünde durmamış ve tarafsız kalmıştı.

Doğu Bulgar Prensi, önce bağlaşımaya girmeye söz vermişken Ali Paşa Ordusu'nun Bulgaristan'da birbiri ardısıra kazandığı başarılar üzerine ve Osmanlıların dostu olan Cenevizlerin ricasıyla yakasını kurtarabilmiş ve bağlaşımaya katılmamıştı. [108] Buna karşılık Bağlaşıklar içinde özellikle Makedonya Bulgarlarından bazı birlikler bulunduğu söylenir. [109]

Bağlaşıklar Ordusu
Böylece, çeşitli nedenler yüzünden bağlaşımaya katılamayan veya önce katılmağa söz vermişken, sonradan ayrılan ülkeler bir tarafa bırakılırsa, Bağlaşıklar ordusu; Kuzey Sırp Krallığı, Bosna Krallığı (Hersek dahil), Eflâk Prensligi, Macar, Bulgar, Arnavut, Çek ve Leh (Polonya) kuvvetlerinden kuruluydı. [110]

Bir Macar kaynağına göre Başkomutan, kural olarak Kral veya O'nun yerine Palatin Kontu idi. Ast komutanları da (tümü yetenekli veya muharebe alanının durumuna göre en uygun olmak üzere) Kral tarafından atanmışlardı.

Muharebe çok zaman at üzerinde yapılacaktı. Asilzadeler, hafif zırhlıydılar. Ordunun çoğunda silah olarak kılıç, hançer veya bıçak, gürz, balta, ok ve yay vardı. [111]

[106] Gibbons-H. Adams; Osmanlı Devleti'nin Kuruluşu, s. 146, 147.

[107] Uzunçarşılı, İ. Hakkı; Osmanlı Tarihi, c. I, s. 135.

[108] a. g. e.; s. 135, 136.

[109] Danişmend, İsmail Hâmi; Osmanlı Tarihi Kronolojisi, c. I, s. 78.

[110] Feridun Bey; Mecmua-ı Münşeat-ı Selâtin, c. I, s. 115.

[111] Kupelweiser L. Feldmarschall; Die Kämpfe Ungarens Mit Der Osmanen Wien Und Leipzig, 1899, s. 8-9.

Bağlaşıkların, özellikle zırhlı giysilerle donatılmış birliklere önem vermiş oldukları şundan da anlaşılıyor ki, sonradan muharebe alanında bu zırhlı birlikleri ön saflara dizmişlerdi. [112]

Yalnız Sırplar, 1386 Karaman Seferi'ne yardımcı olarak 2.000 zırhlı asker gönderdiklerine göre [113], bu kez daha çok zırhlı asker toplamış olmaları olasıdır.

Kaynakların çoğu, bağlaşıkların bu savaşta ateşli silah kullandıklarını yazmakta; fakat, sayı ve türünü açıklamamaktadırlar. Bu ateşli silahlara, hemen her kitapta "top", "tüfek" denmekteyse de, o zamanlar ateşli silahlar her bakımdan ilkelidiler. [114] Bağlaşıkların öteki silahlarınınmsa, o dönemde genel olarak kullanılan ve benzerleri Osmanlılarda da bulunan silahlar olabileceği doğaldır.

Düşman ordusunun en belirli özelliği, gerçekte birbirine karşı samimi, kuvvetli bağlantısı olmayan, amaçları başka başka, 7-8 ulustan gelmiş çeşitli nitelikte bir kuvvet oluşuydu ki, bu durum, daha muharebenin ikinci evresinde değerini ortaya koymuştu. BAĞLARI
OR. D. 21
C.

b. Bağlaşık Kuvvetlerin Konusu, Sevk ve İdare, Eğitim, İstihbarat, Personel ve Lojistik Durumları

Bu konularda kaynaklarda bilgiye rastlanamamıştır.

c. Başkomutan ve Öteki Önemli Kişiler

Büyük Sırbistan Kralı Dušan'ın ölümünden sonra (1355), yerine geçen oğlu Uroş'ın da ölmesiyle (1367) Nemanja Hanedanı tarihe karışmıştı. Bundan sonra, küçük bir Dalmaçya asilzadesinin oğulları olan Uyyiyeşa ile kardeşleri Voyko ve Vukaşın, Sırbistan ile Makedonya'da egemenlik kurmuşlarsa da, 1371'de Çirmen Muharebesi'nde bunlar da ölmüşlerdi. Bunun üzerine, eski Kral Dušan'ın meşru olmadığı söylenen torunu Lazar Greliyanoviç, 1372'de Yukarı (Kuzey) Sırbistan'da kendisini zorla hükümdar seçtirmiştir. Ne varki kral unvanını bile almaya cesaret edemiyen bu yeni hükümdar, "Prens" anlamına gelen "kinez" unvanıyla yetinmek zorunda kalmış ve Osmanlı hazinesine haraç vermeği kabul etmişti. [115]

[112] M. Mazhar Fevzi; Haber-i Sahih c. I, s. 177.

[113] Solakzade Hemdemi; Tarih-i Al-i Osman, s. 39.

[114] Feridun Bey; Mecmua-ı Münşeat-ı Selâtin, c. I, s. 115.

[115] Danişmend, İsmail Hâmi; Osmanlı Tarihi Kronolojisi, c. I, s. 54.

Başlangıçta Kuzey Sırp Prensi Lazar, Sırp beylerinin tanımak ve tutmak istemedikleri silik bir kişilikteyken, Bosna Kralı Tvartko'nun yar-dımı sonucunda bir krallık vücuda getirebilmiş, Osmanlı tehlikesi büyü-dükçe Yukarı Sırbistan'da nüfuzunu arttırmayı başarmıştı. Tarihçi Gib-bons, "o zamana kadar Sırlar, O'nu hiçbir zaman ulusunun başkanı ola-rak tanımamışlardı. Pan-Sırp birliği, Bosna Kralı Tvartko'nun katılma-sıyla kurulmuştur." demektedir.

Gerçekte, ortada bir de Bosna ve Sırbistan Kralı Tâci'nı taşımakta olan Tvartko vardı.

Nüfuzu, Bosna-Hersek bölgesinde kuvvetli olduğu gibi, Sırbistan'a, Bulgaristan'a ve Arnavutluk'a kadar ulaşıyordu. [116] Böylece başko-mutanlık mevkii, gerçekte birbirine rakip olan bu iki bağlaşıklık lider ara-sında paylaşılmıştı. [117]

Kral Lazar'ın damadı yada yeğeni olan Vulk Branković [118] bu savaşta üçüncü rütbeli bir komutandı.

Bosna Kralı Tvartko'nun yeğeni olan Bosna Komutanı "Vladko Vuković" [119] bu savaşta Tvartko ile birlikte bulunuyordu.

İşkodra bölgesinde Arnavut Prensi Georges Kastrioti, I. Murat'ın si-yaset önlemleriyle bu savaşta tarafsızlığı sağlanmış bulunan Arnavut Prenslerinden III. Balşa kadar önemli bir kişi değildi. [120]

[116] Uzunçarşılı, İ. Hakkı; Osmanlı Tarihi, c. I, s. 92 ve Gibbons, H. Adams; Os-manlı Devleti'nin Kuruluşu, s. 146.

[117] Uzunçarşılı; s. 136.

[118] a. g. e.; s. 94.

[119] Hammer; Tarih-i Devlet-i Osmaniye, c. I, s. 252.

[120] Danışmend, İ. Hâmi; Osmanlı Tarihi Kronolojisi, c. I, s. 78.

İKİNCİ BÖLÜM

* 16

SEFER, SEFERBERLİK VE YİĞİNAK PLANLARI

A. SEFER PLANLARI

1. Osmanlı Sefer Planı

a. Seferde Önceki Olaylar ve Gelişmesi

Osmanlılar, Rumeli'de kalabilmek için Sırp Sındığı Muharebesi'nden sonra yapılacak diğer muharebeleri de kazanmak zorunda bulunduklarını hesaba katmışlardı. [121] Bu nedenle, 1376-1380 dönemi harekâtını sona erdirdikten sonra geçici bir süre için seferlere ara vermişler ve köklü askeri hazırlıklara başlamışlardı. Bu arada, tımarlı, sipahi teşkilatı daha sağlam temellere bağlanmış, kapıkulu süvari ocağı kurulmuş ve buna benzer daha bazı yeni askeri düzenlerle Osmanlı Silahlı Kuvvetleri pekiştirilmişti. [122]

Osmanlılar, 1380'den başlayarak Rumeli'de Bulgaristan, Sırbistan ve Arnavutluk üzerlerinde egemenlik kurarak Balkanlar'daki durumlarını sağlamlaştırmak için tekrar harekâta başlamışlar ve sonunda 1386 yılına dek bir seri bölgesel askeri hareketlerle Sofya, Niş, Manastır, Üsküp gibi stratejik bölgeleri ele geçirmişler, Bulgar ve Kuzey Sırp Krallıklarını egemenliği altına almışlar, Arnavutluk ve Bosna içlerine kadar akınlar yaparak, o bölgelerdeki durumları öğrenmişlerdi. [123]

Osmanlı ordusunun, Karamanoğlu'na karşı girişmek zorunda kaldığı askeri harekât, Karamanoğlu'nun Anadolu beylerinin en güçlüsü bulunması nedeniyle, hiç de istenmiyen tehlikeli bir hareketti. Bununla beraber, bu askeri harekât başarıyla sonuçlandırılmış (1386), böylece Anadolu'da Osmanlı Devleti saygınlığını artırmış sonradan Anadolu beyliklerinin Kosova Meydan Muharebesi'nde yardımlarını sağlamıştı.

Osmanlılar zararına gelişen tek askeri hareket, 1387'de Karamanoğlu'nun Balkanlar'daki müttefiki ve Osmanlılara karşı İslav ittifakının kurucusu ve elebaşısı olan Bosna Kralı Tvartko'nun memleketine yapılan ve Ploşnik'te ağır bir yenilgiye uğrayan akındı. [124]

[121] Uzunçarşılı, İ. Hakkı; Osmanlı Tarihi, c. I, s. 139.

[122] a. g. e.; s. 71.

[123] a. g. e.; s. 72, 73.

[124] a. g. e.; s. 135.

b. Genel Sefer Planı

I. Murat, durumun yukardaki gelişmesinden de anlaşıldığı gibi, bir süreden beri Sırbistan üzerine bir sefer yapmayı düşünmekteydi. Bu nedenle Karaman Seferi'nden Bursa'ya döndükten sonra 1386, önce Yenisehir Ovası'ndaki düğünleri bitirmeye ve ondan sonra da, Sırbistan üzerine sefere karar verdi.

Bulgar Kralı Şişman'ın çağrıldığı halde düğüne gelmeyişi, I. Murat'ın düşüncelerini pekiştirmişti. Bulgarların, yeni Balkan bağlaşmasına katılmasının önlenmesi gerekiyordu. Bu nedenle I. Murat, düğünler biter bitmez mevsimin kış olmasına bakmadan, önce Bulgaristan'ın çabucak işgalini; ilkbaharda da Sırp seferinin yapılmasını kararlaştırdı. [125]

Tasarlanan sefer planına göre; Vezir-i âzam Çandarlı Ali Paşa emrine verilen kuvvetlerle en kısa bir zamanda Bulgaristan'ı işgal edecek [126], Kütahya-Hamidili (Isparta) Sancak Beyi Şehzade Yıldırım Bayezid ile, Karesi (Bahkesir) Sancak Beyi Şehzade Yakup Çelebiler, Anadolu bölgesini emniyette bulunduracaklar ve I. Murat da, Anadolu kuvvetleriyle ilkbahara doğru, Bursa'dan yola çıkarak Edirne bölgesine gidecek ve gerekirse Çandarlı Ali Paşa'yı destekleyecek ve sonunda bütün kuvvetlerini birleştirerek, durumun gelişmesine göre Sırbistan üzerine yürüyecekti. [127]

2. Bağlaşıkların Sefer Planı

Bosna Kralı Tvartko, Kuzey Sırp Kralı Lazar, Hırvat ve Arnavut Prensleri arasında 5-6 yıl öncesinden beri hazırlanmakta olan bağlaşmanın esas harekât planı, "Osmanlı kuvvetleri Anadolu'da Karamanoğulları ile uğraştığı bir sırada, taarruza geçerek onları Rumeli'den atmak" tı [128]

Her nedense Osmanlıların Anadolu'da Karamanoğulları ile uğraştığı sırada uygulanamayan bu plan, bir süre sürüncemede kalmış; ancak 30.000 kişiden oluşan Sırp ve Boşnak ordularının 20.000 kişilik Osmanlı ordusuna karşı kazandığı Ploşnik Zaferi (1386 veya 1387) [129] bağlaşıkları eskisinden daha güçlü ve mutlu bir biçimde canlandırmış, kaynaştırmış ve bağlaşmaya yeni üyeler katmıştı. [130]

Bu nedenle Sırp Kralı Lazar kararlaştırılmış olan planın uygulanmasına daha cesaretle sarılmıştı.

[125] a. g. e.; s. 136.

[126] Hammer; Tarih-i Devlet-i Osmaniye; c. I, s. 243.

[127] Hayrullah Efendi; Devlet-i Aliyye-i Osmaniye Tarihi, c. IV, s. 78-79.

[128] Uzunçarşılı; s. 135.

[129] Danişmend, İsmail Hakkı; Osmanlı Tarihi Kronolojisi, c. I, s. 75.

[130] Gibbons, H. Adams; Osmanlı İmparatorluğu'nun Kuruluşu, s. 148.

B. SEFERBERLİK, YIĞINAK PLANLARI VE UYGULANMASI

1. Osmanlı Seferberlik, Yiğınak Planları ve Uygulanması

Bursa'da sefer planı kararlaştırıldığı sırada, Osmanlı ordusunun ihtiyatını oluşturan eyalet kuvvetleri, Karaman Seferi'nden sonra terhis edilerek memleketlerine dönmüş, kapıkulu birlikleriyle genel karargâhla birlikte Yenışehir'de alıkonmuş bulunuyordu. Bu nedenle, kapıkulu kuvvetleri için bir seferberlik düşünülemezdi. Bu kuvvetler her zaman için sefere hazırdılar.

Genel sefer planı gereğince, önce Rumeli'den Ali Paşa emrine girecek olan belirli eyalet kuvvetlerinin hemen seferber edilmeleri, ilkbahar da I. Murat komutasında harekât yapacak ordu büyük kısmının da, kışın hazırlık yapılarak yaz başına doğru sefere hazırlanması düşünülmüştü.

I. Murat, önceden Vazir-i âzam Ali Paşa'yı, Bulgaristan istilasıyla görevlendirip gönderdikten sonra, Karaman, Teke, Aydın, Mentese, Saruhan, ve öteki bütün komşu beyliklere düşüncesini bildirmişti. [131]

O tarihte Kütahya-Hamidili Sancak Beyi olan büyük oğlu Yıldırım Bayezid'e, Gazay'ı Ekber (din uğruna en büyük savaş) için hazırlanmasını bildirmiş ve O'nu sefere çağırılmıştı. [132]

Anadolu'yu güven altında bulundurmak için, Kütahya-İşıkli-Sandıklı bölgesine Sarı Timurtaş Paşa'yı, Ankara Sancağı'na Fiuruz Bey'i, Sivrihisar-Sakarya bölgesine, Timurtaş Paşa'yı, Eğridir bölgesine Subaşı Kutlu Bey'i, Akşehir bölgesine Subaşı Hoca Bey'i görevlendirmiş ve Yayabaşı İlyas Bey'i de bunların başında Anadolu'da bırakmıştı. Anadolu'yu emnet olarak bıraktığı bu komutanlara verdiği direktifte "İl ıssız olup haramazader fesat etmesün" demektedir. [133]

I. Murat, ordusu'nun hazırlanmış olan kısmını alarak yola çıkmıştı. Havaaların kötü gitmesi yüzünden, Çanakkale Boğazı'ndan Gelibolu'ya geçiş günlerce sürmüş ve bu sırada Yıldırım Bayezid de kendi kuvvetleriyle yetişerek Gelibolu'da I. Murat ile birleşmişti. [134]

Gelibolu'da gemilerin bir düşman tehlikesine karşı, korunmasına Yenice Bey'i görevlendirmiş ve emrine az sayıda azap askeri de vermişti. [135]

[131] Neşri; Kitab-ı Cihan-numa, c. I, s. 241.

[132] a. g. e.; s. 241.

[133] a. g. e.; s. 247.

[134] a. g. e.; s. 249.

[135] a. g. e.; s. 249.

Kosova Meydan Muharebesi için Anadolu Beylikleri'nden yardımcı asker istenmesi ve alınması, Osmanlı kuvvetlerinin azlığı nedeniyle değildi. Bütün Anadolu Beylikleri'nden Kosova'ya yardıma gelen asker (daha aşağıda görüleceği gibi) Osmanlı ordusunun sol kanadında küçük bir birlik meydana getirmiş ve bu birlik zayıf olduğu için, arkasına ayrıca bir Osmanlı kuvveti yerleştirmek suretiyle pekiştirilmesine gerek görülmüştü. Bu yardımcı Anadolu askerleri, Osmanlı ordusunun mevcudunun 1/15'i kadar bile değildi. O halde, yardım istemede başka bir neden vardı. O da Anadolu beyleri, fırsat buldukça Osmanlı zararına uğraş çıkardıklarından; şayet bunlar Kosova Meydan Muharebesi'ne az sayıda bile olsa askerle katılacak olurlarsa, böyle bir uğraş çıkaramazlar düşüncesiydi. [136]

Ali Paşa Şumnu Kalesi'ni aldığı sıralarda I. Murat da yanındaki kuvvetlerle Gelibolu'dan Rumeli'ye geçiyordu. Ondan sonra Edirne'ye gelmiş, burada bir süre kalmış, daha sonra genel karargâhı ve bir kısım kuvvetleriyle önce Yanbolu'ya ve oradan da Tavuslu'ya gitmişti. Kimi kaynaklara göre, I. Murat Tavuslu'da iken, Ali Paşa da Niğbolu'da Bulgar Kralı Şişman'ı sıkıştırıyordu. Sonunda Şişman, Ali Paşa ile Tavuslu'ya gelerek I. Murat'a boyun eğmişti.

I. Murat, böylece Ali Paşa'yı Tavuslu'da destekledikten sonra, Filibe'ye gitmiş ve ordunun yığmak işleriyle uğraşmıştı. O sırada Meriç ve kolları taşıdığı için, harekât başlatılmamış ve I. Murat, iki ay Filibe'de kalmıştı. [137]

Bazı Osmanlı kaynaklarına göre, Filibe bölgesinde toplanan Osmanlı kuvvetleri, piyade ve süvarisiyle kapıkulu birliklerinden, (Anadolu'dan 10.000 yaya, Rumeliden 10.000 azap ve 20.000 akıncıdan) oluşuyordu. [138]

I. Murat, Filibe'de iken bütün beyleriyle (komutanlarıyla) tanıştı. Burada bir savaş meclisi kurarak "yerimizde duralım mı yoksa ileri gide lim mi?" sorusunun üzerinde onlarla tartışmalar yaptı. Sonunda, "durmak olmaz, düşman üzerine yürümek gerek; ona göz açtırmayıp etrafını bürümek gerek" kararı verildi. [139]

[136] Ahmet Mîdhat; Mufasssal Tarih-i Kurun-u Cedide, c. I, s. 431.

[137] Ruhi Tarihi; Türkiyat Enstitüsü, No. 6211 39 a, 41 a.

[138] Kemal Paşazade; Tevarih-i Âl-i Osman, Ali Emiri Kitaplığı, No. 30, s. 99 a. (yazma) ve Oruç bin Adil; Tevarih-i Âl-i Osman, Neşreden; Franz Babinger, Hannover, 1925, B. 25.

[139] Kemâl Paşazade; No. 30, s. 99b.

I. Murat Filibe'de (ki burası aynı zamanda Rumeli Beylerbeyliği'nin merkeziydi) düşman hakkında da tamamlayıcı haberler almış ve Karesi Sancak Beyi olan küçük oğlu Yakup Çelebi'yi, "kuvvetlerini toplayıp kendisine yetişmesi" için çağırmıştı.

Mekke (Hac)'den dönmekte olan Evrenos Bey, yetişerek Filibe'de genel karargâha katılmıştı.

2. Bağlaşıkların Seferberlik, Yiğmak Planları ve Uygulanması

Osmanlıların büyük ölçüde asker topladığını ve Filibe bölgesinde yığmak yapmakta olduğunu haber alan Kuzey Sırp Kralı Lazar, kendi yönetimindeki yerlerden ve Bosna'dan toplanabilen kuvvetleri sağladıktan başka, bütün komşu devletlere, beylere, tekfurlara, kiliselere ve dini makamlara elçilerle şu mesajı göndermişti. 1314 tarihli Kosova Salmamesi'ne göre mesaj şöyleydi: "Sevgili kardeşim, evvelce aramızda geçmiş olan anlaşma gereğince, bana yardım için var kuvvetinizi toplayarak hemen Kruşova'ya doğru geliniz. Sultan Murat, büyük bir orduyla Kosova'ya gelerek memleketlerimizi zapt ve bizi, birer birer yoketmek istiyor. Tebalığını kabuldense, bu yolda ölümü tercih ederim. Yetişemeyen olursa, Kosova'ya doğru gelmesini rica ederim. İmdadına gelmeyenin evi viran, eşi ve çocukları perişan olsun. Gülecek günü olmasın. Ekeceği tohum bitmesin. Tarlasında buğday görmesin." [140]

Böylece Eflâk, Macar, Çek, Sırp, Boşnak, Arnavutluk, Bulgar ve Frenk (Venedik)'ten yardım istemiş; parça parça gelen ve sayıları büyük bir toplam meydana getiren bu kuvvetlerle, Niş'in kuzeybatısında "Sırp Moravası veya Büyük Morava" Nehri'nin batı yakasında 1388 (790 H.) yılının sonlarında yığmak yapmaya başlamıştı. [141]

Bağlaşıkların, yığmak yeri olarak Kruşova bölgesini seçtiklerine, Osmanlı-Sırp sınırından bir hayli çekilmelerine bu arada Başkent Priştine'yi bırakmalarına ve savaş öncesine kadar aylarca süren aynı durumu koruduklarına bakılacak olursa, ta başlangıçtan beri çekingen davrandıkları, önceliği ele alarak saldırı hareketi düşünmedikleri, tersine olarak hareket serbestliğini tümüyle Osmanlılara bıraktıkları anlaşılır. [142]

[140] Ali Haydar; Kosova Meydan Muharebesi, İstanbul, Matbaa-i Ebuzziya, 1328 (1912), s. 22, 23.

[141] Neşri; Kitab-ı Cihan-numa, c. I, s. 261.

[142] Uzunçarşılı; Osmanlı Tarihi, c. I, s. 92.

Ayrıca, Osmanlıların Sofya-Şehirköy (Pirut) veya Köstendil-Komanova yönlerinden biri üzerinde ilerlemeleri halinde, onları kolayca karşılamak, ya da Osmanlı ordusunu üslerinden çok uzaklara, yabancı bölgelere çekmek, böylece bulundukları koşulları mümkün olduğu kadar kendi çıkarlarına uydurmak istemiş olmaları düşünülebilir.

Bununla beraber, aylarca hareketsiz, kararsız beklemelerine bakılacak olursa, [143] bağlaşıkların üzerinde anlaşmış oldukları belirli bir plana sahip bulunmadıkları ve daha çok olayların akışına göre kararlar vermek suretiyle hareket ettikleri anlaşılmaktadır.

Bir kaynağa göre, Sırp Kralı Lazar, I. Murat'ın asıl niyetinin büyük bir kuvvetle Sırbistan'a saldırma olduğunu anlamış ve I. Murat Filibe'de iken O'na bir elçi gönderip "Macarlar, Lehler, Çekler, Boşnaklar, Arnavutlar, Hırvatlar ve ötekileriyle birleşerek 200.000 kişiyi aşan bir orduyla savaşa hazır olduğunu" sert bir dille bildirmiş, fakat I. Murat bu gözdağına aldırmyarak elçiye, "İlkbaharda Kosova'da zafer güşünü (büyük davul-Kös) çaldıracağını", söylemekle yetinmiş ve O'nu geri yollamıştı. [144]

Bağlaşıklar kendilerine bakarak, Osmanlıları küçük görmekle beraber, saldırı hareketine cesaret edememekte, I. Murat'ı kışkırtarak ve Osmanlı Ordusunu Sırbistan içerilerine dek çekmek savunma stratejisiyle savaşı kazanmak istemekteydiler. [145]

Nitekim, bundan sonra Osmanlı ordusunun Kratova'ya ulaştığı sırada, bağlaşıkların bir elçisi daha gelmiş ve I. Murat'ı Sırbistan'a davet etmişti ki, bu konu aşağıda sırası gelince ayrıca görülecektir.

[143] Neşri; Kitab-ı Cihan-numa, c. I, s. 269.

[144] Mehmet Mazhar Fevzi; Haber-i Sahih, c. III, s. 169.

[145] a. g. e.; s. 171.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

HAREKÂT

A. HAREKÂT PLANLARI .

1. Osmanlı Harekât Planı

I. Murat, daha önce yapmayı düşündüğü Sırbistan harekâtı için, Karaman Seferi dönüşünde, sefer planını kararlaştırmıştı. Bu plana göre, Vezir-i âzam Ali Paşa komutasındaki 30.000 kişilik bir ordu en kısa zamanda baskın biçiminde Bulgaristan'ı işgal edecek, [146] ondan sonra Kütahya-Hamidili Beyi Şehzade Yıldırım Bayezid ile Kardeşi Sancak Beyi Şehzade Yakup Çelebiler, Anadolu bölgesinin güvenliğini sağlayacaklardı. Bundan sonra I. Murat'da ordunun büyük kısmıyla baharda yola çıkacak, gerekirse Ali Paşa'yı destekleyecek ve sonunda bütün kuvvetleri toplayarak durumun gelişmesine göre Sırbistan üzerine yürüyecekti. [147]

Gerçekten Osmanlı ordusu, önce Sırbistan üzerine yöneldiği takdirde, sağ (Kuzey) yanı Bulgarlara açık kalacağından, bu görüş doğrudu. Hatta Bulgarlar, Osmanlı ordusunun geri çekilme yolunu bile kesebilirlerdi. Bu bakımdan harekâta güvenle başlayabilmek için, Bulgar ordusunun ortadan kaldırılması gerekiyordu. [148] Ali Paşa, planın bu ilk bölümünü başarıyla uyguladıktan sonra, kale ve şehirlerde gerekli güvenlik önlemlerini alarak Filibe'de ordunun büyük kısmına katılacaktı. [149]

I. Murat harekâtın bu bölümünü başardıktan sonra Şehzade Yıldırım Bayezid ile Yakup Çelebi'yi de askerleriyle birlikte yanına çağırarak, Anadolu Türk Beylikleri'nden, Makedonya Sırp beylerinden, Köstendil Prensi'nden ve Dobruca'daki Tatar Beyi'nden de, yardım istemişti. [150]

Harekâtın hedefi Sırbistan olarak seçilmiş olmakla beraber, muharebe yeri kestirilememiş ve düşmanı arayıp bulmak için, Üsküp bölgesinden dağ geçitlerine dek, ilerlemek zorunda kalınacağı düşünülmüştü. Çünkü Sırpların, çevreden grup grup gelecek yardımcı kuvvetlerle Kosova Ovası'nda toplanabilecekleri hesaplanmıştı. [151]

[146] Hammer; Tarih-i Devlet-i Osmaniye, c. I, s. 243.

[147] Hayrullah Efendi; Devlet-i Aliyye-i Osmaniye Tarihi, c. IV, s. 78, 79.

[148] Ahmet Refik Altınay; Sahaif-i Muzafferiyat-ı Osmaniye, İstanbul Kitaphane-i Askeri, 1325 (1907), s. 71, 72.

[149] a. g. e.; s. 80.

[150] Hayrullah Efendi; Devlet-i Aliyye-i Osmaniye Tarihi, c. I, s. 137.

[151] a. g. e.; s. 99, 100.

Yukarıda belirtildiği gibi, I. Murat'ın Filibe'de karşılaştığı Sırp elçisine, "İlkbaharda Kosova'dayım" cevabını vermiş olması [152], I. Murat'ın harekât planını Filibe'deki yığınak sırasında saptadıktan sonra Kosova Sahrası'nı yürüyüş hedefi olarak seçtiği anlaşılmaktadır. [153]

I. Murat, Kruşevaç'taki Lazar'a bir mesaj göndermiş ve bunda bütün kalelerin anahtarlarıyla haraçlarını istemiş; göndermezse, Kosova'ya geleceğini bildirmişti. [154]

2. Bağlaşıkların Harekât Planı

Sırp Kralı Lazar, daha aşağıda açıklanacak olan Şehirköy çarpışmasındaki yenilgiye üzülmüş olmakla beraber, bu bölgenin elden çıkmasından dolayı kendisini mağlup saymamış, hatta bu durumdan bir kat daha cesaretleterek, Bosna ve Arnavutluk hükümdarlarını kendisine bağlayan eski antlaşmayı yenilemiş ve onların yardımına tam güveni olduktan sonra da Osmanlı Hükümdarını kesin sonuçlu bir savaşa çağırmakta gecikmemişti. [155]

Lazar bağlaşıklarını, kendi komutanlarını, yardımcı kuvvet generallerini toplayarak durumu ve gereğini hep beraber gözden geçirmişti. Bu görüşme sırasında: "Türklerle savaş kabul etmek; Onlarla barış yapmak, hemen hareketle Türke fırsat vermeyip üzerine yürümek, bulunulan yerde kalmak gibi, çeşitli düşünce ve öneriler ortaya atılmış ve bu kadar asker toplandıktan sonra Türke boyun eğmenin yanlış olduğu ileri sürülerek, muharebeyi kabul etmenin en doğru hareket şekli olacağı sonucuna varılmıştı. Bu karara varıldıktan sonra gecikmeyip harekete geçilmesi, çünkü zamanın Türkler yararına çalıştığı, Türklerin hileye başvurmakta usta oldukları, muharebe yöntemlerini çok iyi bildikleri konusu üzerinde durulmuş ve bağlaşıklar bu kadar hazırlanmış bulunduklarına göre, bu işin hemen çözümlenmesi önerilmişti. Toplantıda bulunanlardan bazıları da "I. Murat'a bir elçi göndererek O'nun niyetlerinin araştırılmasını, askerinin durumunu öğrenerek haber vermesini, ondan sonra Türk ordusunu dağ geçitlerine (derbendlere) çekerek ve yollarını keserek, bir kişinin bile kurtulmasına olanak vermeden yokedilmesini" önermeleri üzerine Kral, bu son öneriyi doğru bularak kabul etmiş ve I. Murat'a bir elçi göndermişti. [156]

[152] Mazhar Fevzi; Haber-i Sahih, c. I, s. 146.

[153] Hadidi; Tevârih-i Al-i Osman, Millet Kitaplığı, No. 1317, bk. 184, s. 25.

[154] a. g. e.; s. 26.

[155] Hammer; Tarih-i Devlet-i Osmaniye; c. IV, s. 246, 247.

[156] Danışment, İsmail Hâmi; Osmanlı Tarihi Kronolojisi, c. I, s. 76.

*
3517

Bu elçi, Kratova'da Osmanlı ordugâhına gelerek I. Murat'a gözdağı verip O'nu Sırbistan'a davet etmişti. Bundan sonra bağlaşıkların Sırp elçisi, karargâhına geri dönmüş ve I. Murat ile görüştiklerini, gördüğü Osmanlı ordusunu, silahlarını anlatmış ve Bağlaşıq ordusunun Osmanlı askerine oranla üç kat daha çok bulunduğunu bildirmişti. [157]

Müttefikler, 1388 sonlarında Krusevaç bölgesinde yığınak yapmaya başlamış olmalarına karşın uzun süre bu bölgede kalmışlar ve ileri yürüyüşe geçmemişlerdi. [158]

B. HAREKÂTIN YAPILIŞI

1. Bulgaristan'ın İsgali (Kroki : 1)

Bulgaristan'ın baştan başa isgaliyle sonuçlanan harekât, 1388 yılında başlamış ve 1389 yılında sona ermiştir. [159]

I. Murat, Bursa'nın Yenişehir Ovası'ndaki düğünleri biter bitmez sefer planı gereğince Vezir-i âzam Ali Paşa'yı 30.000 kişilik bir ordunun başında, Bulgar Kralı Şişman'ı dize getirmek göreviyle yola çıkarmış [160] ve kendisinin de bu hareketi desteklemek üzere arkasından gelmekte olduğunu bildirmişti. [161]

I. Murat'ın harekât için Ali Paşa'ya verdiği direktif: "Bulgaristan'ı isgal etmek; kolay düşerse kalelerini kuşatmak; kendiliğinden teslim olanla karşı koymakta direnenleri bir tutmamak (yani, kuvvetlerini dağıtıp kalelere bağlanmamak ve teslim olanları kırmamak) ve menzilden menzile ilerledikçe sürekli bağlantı sağlamak" biçimindeydi. [162]

Ali Paşa, hemen Rumeli'ye geçerek Edirne'de karargâh kurdu. Ve emrine verilmiş olan kuvvetleri toplamaya başladı. Timurtas oğlu Yahşi Bey, Rumeli'nin Yayabasisi Ulu Bey, Subaşı (Saruca Paşa diye tanınmıştır) Kara Mukbil, Bazarlı Doğan, Yayabaşı İncecik Balaban, Sekbanbaşı Müstecap, Paspasoğlu Şahin Kutluca, Lala Şahin ve Paşa Yiğit komutalarında 10 sancaktan toplanan Rumeli askerleriyle ayrıca uç beyleri olan Yancı Bey ile Kutlu Boğa kendi kuvvetleriyle gelerek Ali Paşa emrine girmişler ve böylece 30.000 asker toplanmıştı. [163]

[157] Neşri; Kitab-ı Cihan-numa, c. I, s. 265.

[158] Hayrullah Efendi; Devlet-i Aliyye-i Osmaniye Tarihi, c. IV, s. 82.

[159] Neşri; s. 275.

[160] Hammer; Tarih-i Devlet-i Osmaniye, c. I, s. 243.

[161] Neşri; s. 243.

[162] a. g. e.; s. 243.

[163] a. g. e.; s. 243.

Kimi kaynaklar, bu 30.000 askerin süvari olduğunu [164] açıklarlar. Aşağıda görüleceği gibi, harekâtın hızına bakılarak tümü olmasa bile çoğunun atlı olması akla daha yakın gelmektedir.

Ali Paşa Ordusu'nun toplandığı Trakya bölgesiyle, Bulgaristan arasında Balkan Dağları vardır. Adı geçen iki bölge arasındaki bağlantı Balkan üzerindeki belirli geçitlerden yapılabilirdi. Bu dağ geçitleri, buralardaki berkitilmiş kentler (kaleler) ile savunulmaktaydı. Bu geçitlerden Sulu Derbent ve Kapıkulu Derbenti, Balkan sıra dağlarının en batısında olup Sofya'dan Niş ve Vidin yönlerini açıyorlardı.

Kızanlık (Şipka) Derbenti Niğbolu'ya, Demirkapı Derbenti Zistoy'a doğuda bulunan Nadir Derbenti ise, Şumnu'ya yol verir. Sulu ve Kapulu derbentleri her ne kadar Osmanlı yönetimindeki bölge içinde kalıyorlarsa da, Ali Paşa bu geçitlerden yararlanmak istememişti. Nedeni bu iki geçit, Bulgaristan ile Sırbistan arasında bulunduğundan, Osmanlı ordusunun bunlardan geçtiği sırada, Sırp ve Bulgar ordularının saldırılarına uğraması her zaman beklenirdi. Bu düşünceyle Ali Paşa, Bulgaristan'ın en doğudaki geçitlerinden geçerek taarruzu daha uygun bulmuştu. [165]

Bugüne dek, harekâta ilkbaharda başlamak ve sonbaharda son vermek Osmanlılarca bir kuraldıysa da, Ploşnik Bozgunu'nun tepkisi nedeniyle I. Murat, kışa yaza bakmadan harekâta geçilmesini gerekli görmüştü. [166]

O tarihlerde Bulgaristan'da 30'dan fazla kuvvetli kale vardı. Bunların bir kısmı (Kroki : 1)'de gösterilmiştir. [167]

Ali Paşa Ordusu Edirne'den Aydos'a geldi. Balkan Dağlarını Nadir Geçidi'nden aştı. [168] Burada Pravadi Subaşı Hüseyin Bey, Ali Paşa'yı karşılamış ve ertesi gün ordu Çenge Kalesi'ne giderek, bir gün orada dinlendikten sonra bir sonraki gün Pravadi yöresine varmıştı. [169]

Kış sert geçmekte olduğundan, Kamçı Nehri geçildikten sonra Ali Paşa Ordusu ile, Yeniköy bölgesinde konmuş ve Yahşi Bey komutasında 5.000 kişilik bir kuvveti Pravadi Kalesi'ni ele geçirmek üzere görevlendirmişti. Yahşi Bey, sözde soğuktan durulamayacağından kaleye sığınmak istemiş, Bulgar Kralı ailesinden olan kale muhafızı da, bunları soğuktan

[164] Hayrullah Efendi; s. 79 ve Mazhar Fevzi; Haber-i Sahih, c. I, s. 162. [165]

[165] Ahmet Refik Altınay; Sahaif-i Muzafferiyat-ı Osmaniye, s. 73, 74. [166]

[166] Neşri; s. 241. [167]

[167] a. g. e.; s. 244. [168]

[168] Danışmend, İ. Hâmi; Osmanlı Tarihi Kronolojisi, c. I, s. 76. [169]

[169] Neşri; s. 245. [166]

korumak üzere kalenin varoşlarında yer göstererek içeri almıştı. Bu fırsattan yararlanan Yahşi Bey, önce kalenin dış tarafını ele geçirdikten sonra, kale içine de girmiş ve Koca Murat adındaki Bölükbaşıyla Ali Paşa'ya durumu bildirmişti. Ali Paşa, hemen kuvvetlerini kaleye sokmuş ve ondan sonra Kozluca-Yenipazar bölgesini kolayca işgal etmişti. Bölgenin en güçlü kalesi olan Şumnu Hisarı da bu durum karşısında teslim olmuştu. [170]

Şumnu Kalesi'nin Ali Paşa tarafından alınmasından sonra, I. Murat'ın asıl ordusuyla geriden gelmekte olduğunu öğrenen Bulgar Kralı Şişman, aman dileyerek Silistire Kalesi'ni vermeğe razı olmuştu. Bunun üzerine Ali Paşa, Yahşi Bey'i birkaç yüz askerle Silistire Kalesi'nin işgaline göndermiş ve kendisi de ordusuyla Dobruca bölgesine yönelmişti. [171] Ali Paşa önce Varna Kaləsi üzerine yürümüşse de, Doğu Bulgar Prenslığı ile 1387'de yaptığı bir ticaret anlaşması bağlantısı olan Cenevizlerin ricaları karşısında geri dönmüş ve böylece bu Bulgar Prenslığı, Osmanlıların iyi dostluk ilişkileri kurdukları Cenevizlileri darıltmamak için işgalden kurtulmuştu. [172]

Dobruca'dan dönen Ali Paşa, Bulgarlar tarafından Silistire Kalesi'nin teslim edilmediğini, tersine daha da pekiştirildiğini öğrenince, Bulgaristan'ı tümüyle işgal etmek üzere harekâtı sürdürerek kısa bir kuşatmadan sonra Tırnova'yı almıştı. [173]

Ali Paşa, Tırnova ve Şumnu kalelerini aldıktan sonra, I. Murat'ın ordusuyla birlikte Gelibolu'dan geçmekte olduğunu öğrenince, Edirne'ye gelerek Başkomutanı karşılamış, O'na harekât raporunu sunmuştu. I. Murat, bunun üzerine yeniden direktifler vererek, Ali Paşa'yı Niğbolu ve Tavuslu bölgelerinin ele geçirilmesiyle görevlendirmişti. [174]

Kimi tarihçiler I. Murat'ın Yanbolu'ya geldiğini, burada Ali Paşa ve Kral Şişman ile görüşüp anlaştığını yazarlar. [175]

[170] Hayrullah Efendi; Devlet-i Aliyye-i Osmaniye Tarihi, c. IV, s. 79.

[171] a. g. e.; s. 80.

[172] Uzunçarşılı; Osmanlı Tarihi, c. I, s. 82 ve 136.

[173] Hayrullah Efendi; Devlet-i Aliyye-i Osmaniye Tarihi, c. IV, s. 80.

[174] İdris Bitlisi; Hestbehist, Çev. Abdülbaki Sadi, s. 193 ve Hoca Sadettin; Tac'üt-Tevarih, c. I, Ali Emiri Kitaplığı, No. 124, İstanbul Matbaa-ı Amire 1297, s. 111 ve Mazhar Fevzi; Haber-i Sahih, c. I, s. 111-165.

Ruhi Tarihi; Türkiye-Enstitüsü No. 62/1, s. 39, 39 b, 41 a'da verilen bilgilerden Tavuslu'nun Bulgar Başkenti Tırnova'dan güneye uzanan ana yol üzerinde ve Kızanlık bölgesinde bulunduğu anlaşılmaktadır.

[175] Nesri; Kitab-ı Cihan-numa, c. I, s. 751.

Kimileriye, Bulgaristan harekâtı sırasında Ali Paşa, Kral Şişman ve I. Murat arasında bir buluşma ve konuşma olduğunu yazmazlar. [176]

Tarihçi Bitlisi'ye göre I. Murat, karargâhını Yanbolu-Tavuslu Sahrası'na kurduğu sırada, Bulgar Kralı Şişman da, Niğbolu Kalesi'ne sığınmış ve Ali Paşa'ya karşı koymaya başlamıştı. I. Murat, buna üzülmüş ve Niğbolu'ya kâdâf giderek kaleyi ele geçirmeyi düşünür. [177] Fakat, olayların gelişmesi buna olanak sağlamamıştır.

Çeşitli tarihlerin incelenmesi sonucunda öyle anlaşıyor ki, I. Murat'ın kendisi, Bulgaristan harekâtına katılmamış, fakat katılacakmış, katılıyormuş gibi Yanbolu bölgesinde görünmüş, Ali Paşa aracılığıyla Kral Şişman'ı baskı altına almış ve daha çok asıl ordunun hazırlığıyla uğraşmıştır. [178]

Bulgar Kralı Şişman'ın Niğbolu Kalesi'ne sığınarak sözünde durmaması üzerine Ali Paşa, kuvvetli bir surette yerleşmiş olduğu Şumnu bölgesinden kuzey ve batı yönlerinde çıkışlar yaparak Bulgaristan'ı adım adım işgale başladı.

Yolu üzerindeki kale komutanlarına önceden haber gönderiyor, hemen teslim olmalarını istiyor ve red cevabı alırsa o bölgeyi sindiriyordu. Nitekim Ali Paşa, Kosova Kalesi Komutanı'ndan aldığı red cevabı üzerine, Pazarlı Doğan Bey komutasında birkaç bin akıncıdan kurulu birliği, o bölgeye akın yapmak ve gençlerini tutsak etmek üzere görevlendirmişti. Yapılan bu akın hemen etkisini göstermiş, Kosova Bulgar Beyi aman dileyerek Hezargrad Kalesi'ni vermek şartıyla tutsakların geri gönderilmesini kabul etmişti.

Ali Paşa, bu anlaşma gereğince önce Hezargrad Kalesi'ni işgal etmiş; fakat tutsakları geri vermeyerek Kosova'yı da almıştı. Ali Paşa, bundan sonra Tuna boyundaki kaleleri de birer birer ele geçirmiş ve en sonunda bütün ordusunu Niğbolu önüne toplayarak, Kale'yi sıkıştırmaya başlamıştı. [179]

Önceleri sözünü tutmamış olan Kral Şişman, bu kez artık bütün haklarını yitireceğini, durumun gelişmesinden anlamış, hiç olmazsa ailece canlarını kurtarmayı düşünmüş olmalı ki, Niğbolu kuşatıldıktan bir süre sonra çocukları, karısı ve akrabasını önüne katarak kaleden çıkmış; ağlayarak Ali Paşa'ya teslim olmuştu.

[176] Hayrullah Efendi; Devlet-i Aliyye-i Osmaniye Tarihi, c. I, s. 80-82 ve Mazhar Fevzi; Haber-i Sahih, c. III, s. 164, 165.

[177] İdris Bitlisi; Hestbehist, s. 194.

[178] Neşri; s. 251-257 ve Mazhar Fevzi; s. 163-169 ve Hammer; Tarih-i Devlet-i Osmaniye, c. I, s. 245, 246.

[179] Neşri; Kitab-ı Cihan-numa, c. I, s. 255 ve Mazhar Fevzi; Haber-i Sahih, c. III, s. 165-167.

Böylece Bulgaristan'ın son kalesi de, Osmanlıların eline geçmişti. Ali Paşa, Kral Şişman'ı ailesiyle birlikte teslim almış ve yazdığı bir mesajla birlikte tutuklu olarak, o sırada Sırbistan'a karşı sefer hazırlığıyla Filibe ve batı yöresinde bulunan I. Murat'ın karargâhına göndermişti. [180] Kral Şişman, çocukları ve ailesiyle birlikte, Filibe'den Sırp sınırına doğru yürüyüşe hazırlanan Osmanlı ordusu H. 791 (1389) İlkbaharında yetişmiş ve I. Murat tarafından huzura kabul edilerek canı ve bütün malları kendisine bağışlanmıştı. [181]

I. Murat Kral Şişman hakkında cömertçe hareketle canına kıymamış ve hatta O'na, durumuna uygun bir maaş bile bağlamıştı. [182]

Tarihçi Bitlisi'ye göre, "Bulgar Kralı Şişman, Niğbolu'ya sığındıktan sonra iki kez Ali Paşa'ya teslim olmuştur. Birincisinde; Ali Paşa, Şişman'ı I. Murat'a göndermiş, Padişah da O'nu bağışlayarak antlaşmalar yürürlükte kalmak koşuluyla, ülkesinin başında bırakmıştır. Bu arada Silistire Kalesi'nin teslimi de kabul edilmişti. Fakat, Kral Silistire'ye döndükten sonra kaledeki kuvvetleri pekiştirmeye başlamış ve Ali Paşa'ya teslim etmemiştir. Bundan sonra Şişman, ikinci kez Niğbolu Kalesi'ne sığınarak Ali Paşa'ya karşı direnmiş, fakat bu kez teslim olmak zorunda kalmıştır." [183]

Kemal Paşazade ise, Bulgar Kralı'nın iki kez Ali Paşa'ya teslim olduğunu yazdıktan sonra "O'nun önce razı olduğu halde Silistire Kalesi'ni teslim etmemesinin nedeni, Vilköglü'nün Sırp kuvvetleriyle yardıma geleceğini öğrenmiş olmasıydı. I. Murat, bu haberi duyunca Silistire ve Tuna boyundaki diğer kalelerin alınması için yeniden Ali Paşa'ya kesin emirler vermiştir." demektedir. [184]

1389 yılı İlkbaharında Bulgaristan istilasını tamamlamış olan Ali Paşa, kuvvetleriyle kuzeyden ve Niğbolu'dan Filibe Ovası'na gelmiş, fakat Meriç Nehri ve kolları taşarak iki ay kadar geçit vermediğinden, ordu yığınağını tamamlayamamış ve ileri harekâta geçememişti. Bu bekleme sırasında Yakup Çelebi'nin Anadolu'dan getirdiği kuvvetler de orduya katılmışlardı. [185]

[180] Neşri; s. 257. ve Mazhar Fevzi; s. 167-168.

[181] a. g. e.; s. 168-169.

[182] Hammer; Tarih-i Devlet-i Osmaniye, c. I, s. 246.

[183] İdris, Bitlisi; Hestbehışt, s. 194 b, 195 b.

[184] Kemal Paşazade; Tevarih-i Al-i Osman, s. 97-b, 98-a.

[185] Hoca Sadettin; Tac'üt-Tevarih, c. I, s. 113, 114 ve Neşri; Kitab-ı Cihan-numa, c. I, s. 257, 259 ve Hayrullah Efendi; Devlet-i Aliyye-i Osmaniye Tarihi, c. I, s. 81.

Bir söylentiye göre I. Murat, Bağlaşıkların muharebeyi Kosova'da kabule karar verdiklerini, kendi ajanlarından bu sırada öğrenmiş ve yığınak bölgesinden Kosova'ya gitmek üzere orduyu yola çıkarmıştı. [186]

I. Murat, Filibe Ovası'nda, şimdiye kadar görülmemiş büyük bir ordu toplamayı başarmıştı. Ordunun, yalnız "Pazar halkı" adı verilen gezici kantin esnafının sayısı 10.000 kişiydi. Et, ekmek, bal, yağ ve öteki yiyecek maddeleri bol ve ucuzdu. Gül mevsimi (bahar) olduğundan süt ve yoğurt da boldu. [187]

Sonuç olarak, Bulgaristan harekâtı bu biçimde bitmiş, Bulgar Kralı Şişman tekrar vergiye bağlanarak Tırnova ve batısındaki bölgede Osmanlılara bağlı duruma getirilmişti. Osmanlılar, Şumnu bölgesine kuvvetli olarak yerleşmiş ve Silistire-Ruscuk bölgesinde, Tuna kenarındaki öteki kaleleri de almışlardı. Böylece Bulgarların kolü kanadı iyice kırıldığından, Balkan Bağlaşması'na aktif olarak katılamamış; [188] Sırbistan'a karşı yapılacak harekât karşısında Osmanlı ordusunun kuzey yanına Bulgaristan'dan gelebilecek bir tehlike önlenmişti. [189]

Başarıyla sonuçlanan Bulgaristan Seferi'nin etkisi altında kendisine dirlik olarak Serez bölgesi verilmiş bulunan Sırp Beyi Dragaş ile, eski güney Sırp Kralı Vukaşın'ın oğulları, Köstendil Prensi Kostantin, [190] Dobruca Tatarları Reisi Saraç [191] askerleriyle beraber Osmanlı ordusuna yardıma gelmişler ve Kosova Meydan Muharebesi'ne katılmışlardı.

2. Şehirköy (Şarköy-Pirut) Çarpışması (Kroki : 1)

Bir süreden beri Osmanlı yönetimine geçmiş bulunan Sofya bölgesinin Sırp sınırındaki Şehirköy (Pirut) Kent ve Kalesi de Osmanlıların elinde bulunuyordu. Bağlaşık Başkomutanı Lazar, her halde yığınak sırasında Osmanlı ordusuna karşı maddi ve moral bir üstünlük sağlamak umuduyla General Yundoğlu Dimitri komutasında 10.000 kişilik bir süvari birliğini Şehirköy'e yollamıştı. General Y. Dimitri, kale içindeki yerli Hristiyan halkıyla anlaşarak Şehirköy'ü kolayca ele geçirmişti. [192]

Yığınak bölgesindeki genel karargahında bu haberi alan I. Murat Yahşi Bey, Eyne Bey Subaşı ve Saruca Paşa komutasında 10.000 (başka bir kaynağa göre de 5.000) kişilik bir kuvveti Şehirköy'e ileri sürmüş,

[186] Solakzade Hemdemi; Tarih-i Al-i Osman, s. 44.

[187] Neşri; Kitab-ı Cihan-numa, c. I, s. 259.

[188] Uzunçarşılı; Osmanlı Tarihi, c. I, s. 865.

[189] a. g. e.; s. 136.

[190] a. g. e.; s. 137.

[191] a. g. e.; s. 247.

[192] Hammer; Tarih-i Devlet-i Osmaniye, çev. Mehmet Ata, c. IV, s. 216.

böylece Sırlarla ilk temas meydana gelmişti. Bir kaynağa göre, bu Osmanlı kuvveti, Şehirköy'e ulaştığı zaman, Sırp generalleri kenti yakıp halkı mallarıyla birlikte Morova Nehri'ni geçerek Sırbistan içerilerine doğru çekilmişler, [193] başka bir kaynağa göre, Şehirköy'de iki taraf arasındaki çarpışmada Sırlar yeni pekiştirme kuvvetleri göndermek suretiyle üstünlüğü ele geçirmeye ve Osmanlı birliğini dağ geçitlerinde yakalayarak yoketmeğe çalışmışlarsa da, Şehirköy yakılıp yıkıldıktan sonra Osmanlı kuvvetleri tutsak ve ganimetle Filibe yığınak bölgesine dönmüştü. Şehirköy çarpışmasından sonra Yahşi Bey'in I. Murat'tan, Sırbistan içerilerine dalarak düşmanı kovalamak için izin istediği ve Başkomutan'ın kuvvetlerinin bu biçimde dağılmasına izin vermediği ve bütün kuvvetlerin kendi emrinde toplanmasını istediği, bu nedenle Yahşi Bey'i, görevini yerine getirdikten sonra geri çağırdığı söylenir. [194]

İsmail Hakkı Uzunçarşılı; "Bulgarlara yardım etmek üzere gelen Sırp kuvvetlerinin eline geçen Şehirköy'ün Yahşi Bey tarafından geri alındığını" yazar. [195]

Yerli başka bir kaynağa göre bu Şehirköy olayları, Meriç Nehri'nin taşması dolayısıyla, Filibe'de yapılacak yığınak gecikmesi üzerine Timurtaş Paşazade Yahşi Bey'in, bu yığınak örtmek göreviyle Şehirköy sınır bölgesine gönderilmesi sonucunda meydana gelmiştir. Yahşi Bey, oralarda akınlar yaparak vurup kırmaya başlayınca Sırp Kralı, batıdaki Balkan derbentlerini tutmak için 15.000 asker göndererek bu geçitleri kapatmaya çalışmıştı. Fakat Yahşi Bey oralara daha önce varmış ve egemen olmuş bulunduğundan, düşmanın göndermiş olduğu kuvvet başarı sağlayamamıştı. Şehirköy bölgesinde bu çarpışmalar olurken, Meriç Nehri'nin suları da geçit vermeğe başlamış ve ordu yığınak bölgesinden İhtiman'a doğru yürüyüşe geçmişti. [196]

Şehirköy'e önce hangi taraf kuvvet göndermiş olursa olsun bu sınır kesimi, kesin olarak her iki taraf için de çok önemliydi. Bu kesim Sırların eline geçerse, Sırların Bulgaristan ile bağlantısı her zaman olanaklıydı. Sırlar için buradan Sofya üzerine yürümek kolay olduğu gibi, Şehirköy Osmanlılar elinde olduğu halde, Osmanlılar için buradan Niş üzerine ilerlemek kolay olacak; [197] Filibe üzerinden geçen ana ikmal yolunu tehdit edecekti.

Şehirköy
Önemli

[193] Hayrullah Efendi; Devlet-i Aliyye-i Osmaniye Tarihi, c. IV, s. 82.

[194] Neşri; Kitab-ı Cihan-numa, c. I, s. 263 ve Hammer; Tarih-i Devlet-i Osmaniye, s. 246.

[195] Uzunçarşılı; Osmanlı Tarihi, c. I, s. 136.

[196] Ahmet Mithat; Mufasssal Tarih-i Kurun-u Cedide, c. I, s. 432.

[197] Ahmet Refik Altınay; Sahaif-i Muzafferiyat-ı Osmaniye, s. 78.

3. Osmanlı Ordusunun Yığınak Bölgelerinden İleri Yürüyüşü (Kroki : 2)

Şehirköy çarpışmasından dönen Yahşi Bey kuvvetleri yığınak bölgesine geri geldikten sonra ve nehirlerin, derelerin taşkın durumları düzelip geçit vermeye başlayınca I. Murat, Filibe yığınak bölgesinden Osmanlı ordusunu harekete geçirmiş, üç günlük bir yürüyüşle İhtiman Ovası'na varmıştı.

Ordu, İhtiman Ovası'nda üç gün dinlenmiş ve askerleriyle yardıma gelen Dobruçalı Prenş Sarac, bu ordugâhta Osmanlı ordusuna yetişip katılmıştı. [198]

I. Murat, bu dinlenme sırasında yerlilerden ve yardıma gelen Sarac'tan yol durumunu sorarak incelemiş, Köstendil yönünde yürüyüşe devam karar vermişti.

İhtiman'dan yola çıkan ordu, yine üç günlük yürüyüşten sonra Alaeddin Ovası'nda [199], konaklamış ve burada iki gün dinlenmişti. Köstendil Beyi Kostantin de, askerleriyle gelerek burada I. Murat'ın ordusuna katılmıştı. Osmanlı ordusunun kendi ilinden geçeceğini önceden bilen Köstendil Beyi, bütün yol boyunca ordu için sayılamayacak kadar çok yiyecek ve içecek hazırlamıştı. I. Murat Köstendil'den başlayarak kendisine güvendiği Kostantin'i askerleriyle birlikte Osmanlı ordusuna kılavuzluk etmekle görevlendirmişti. [200]

Köstendil ırcalarında toplanmış olan bütün Tekfur lar da, gelip orduya katıldıktan sonra ordu Uluova'da konakladı. [201]

I. Murat, buraya gelinceye kadar düşman hakkında bir rapor alamadığı için Vezir-i âzamı Ali Paşa'dan, keşfe gönderilmek üzere bir komutan istemişti. Bunu haber alan Hacı Evrenos Bey, I. Murat'a başvurarak bu göreve kendisinin gönderilmesini istedi. Bunun üzerine I. Murat, Evrenos'un emrine 40 kişilik bir kuvvet vermiş ve O'nu düşmandan tutsak almak, haber getirmek göreviyle Üsküp yönünde ileri sürmüştü. Evrenos Bey, bu görevi çabucak yapmış ve birkaç tutsak getirmişti. [202]

[198] Hammer; Tarih-i Devlet-i Osmaniye, c. I, s. 82-83 ve Hayrullah Efendi; Devlet-i Aliyye-i Osmaniye Tarihi, c. II, s. 5, 6 ve Aurel Décei; Dobryca, İslamî Ansiklopedisi, c. III, İstanbul, Milli Eğitim Basımevi, 1945, s. (628-643), s. 630, 632.

[199] Hayrullah Efendi; Devlet-i Aliyye-i Osmaniye Tarihi, c. IV, s. 83.

[200] Nesri; Kitab-ı Cihan-uma, c. I, s. 265-267.

[201] a. g. e.; s. 265-267.

[202] a. g. e.; s. 267.

Uluova'da yürüyüşüne devam eden ordu, Karatonlu (Kratova)'da konmuştu. Buradaki dinlenme sırasında Kral Lazar'ın göndermiş olduğu elçi; I. Murat'a, kendilerinin 500.000 silahlı, giyimli geçimli ve zırhlı kuvvete sahip olduklarını, 1 erlerinin 1.000 Türke bedel olduğu, avla meşgul olup Osmanlı ordusunu beklediklerini, gelmedikleri takdirde kendilerinin gelip muharebe edecekleri yolundaki ve Osmanlı kuvvetlerini küçümseyen ukalaca sözleri üzerine elçi uzaklaştırılmış ve ordu da dinlenmeye devam için ordugâhlara gönderilmişti. E/C

I. Murat, bundan sonra bir savaş meclisi kurarak, ilk önce Hacı Evrenos'a "düşmana karşı nasıl bir muharebe taktiği uygulanması gerektiğini" sormuştu. Evrenos saygı göstererek bu konuda verilecek kararı Başkomutan'a bırakmışsa da I. Murat'ın kararların tartışılarak verilmesi gerektiği, ayrıca kendisinin uzun yıllar uça görev yapması nedeniyle düşmanı herkesten daha iyi tanıdığını ve en uygun kararı kendisinin vereceğini belirtmesi üzerine Evrenos Bey, "Allaha sığınarak erken davranılması, düşmandan önce hareket edip iyi bir mevzi tutulması, muharebeye önce düşmanın başlamasının beklenmesi; çünkü zırhlar giyinmiş düşmanın toplu halde bulunması demirden bir hisar oluşturaçağından yenilgiye uğratmak kolay olmayacağı" yolundaki önerisini sunmuştur. ÖNEŞİ

Bundan sonra I. Murat, Yıldırım Bayezid'in, Ali Paşa'nın ve öteki komutanların düşüncelerini yoklamış, kendisi de içinde olmak üzere bu toplantıda bulunanların tümü, Evrenos Bey'in düşüncesini kabul etmişlerdi. [203] Ancak ileride de görüleceği gibi bu karar uygulanmamıştı.

I. Murat, artık Sırp sınırından içeri girileceği için, Kratova'dan başlayarak Evrenos ve Paşayığit Beyler komutasında bir öncü çıkarılmasını ve ordunun ertesi sabah erkenden yürüyüşe geçmesini emretti. Bunun üzerine Evrenos Bey, birkaç bölük süvari ve 100 kadar piyadeyle gece yarısı ordugahtan yola çıkarak, ordunun geçeceği dağ yollarını, derbentleri yoklaya yoklaya ilerlemeye başladı. Bu dağ yolları çok kötüydü. Atlılar, derbentlerden ancak teker teker geçebiliyorlardı. Osmanlı öncüleri, derbentlerden bu biçimde geçmeye uğraşırken 20-30 kişilik bir düşman kuvvetinin baskınma uğradılar. Düşman askerleri derbentin uygun bir yerine gizlenerek birdenbire Osmanlı askerlerinin üzerine atlı olarak saldırmışlardı. Bir düşman atlısı, Evrenos Bey'in üzerine yürüyerek, O'nu mızraklamak istemişse de Evrenos bu düşmanın mızrağını gelmiş ve tirkeşinden çıkardığı bir okla düşmanı göğsünden vurmuş, ondan sonra saldıran başka bir düşmanı da Evrenos'un yanındakiler öldürmüştü. En sonunda Osmanlılar bu düşman birliğinden 10 kadarını öldürmüşler, sekiz eri tutsak almış ve I. Murat'a göndermişlerdi.

[203] a. g. e.; s. 273; İbnü'l-Evrenos'un Evrenos'a gönderdiği mektupta da bu olaydan bahsedilir.

I. Murat bundan memnun olmuş ve derbentleri olaysız aştıktan sonra ordunun Küçük Morava Irmağı kıyısında ordugâha girerek dinlenmesini emretmişti. [204]

Osmanlı ordusu, bundan sonra yürüyüş düzenini değiştirmiş ve muharebe hazırlık derecesini artırmış olduğundan, "Küçük Morava" ordugâhı önem kazanmıştı.

Bir kısım tarihler, ordunun Küçük Morava güneyinde konaklayarak ertesi günü bu Irmağı geçtiğini [205] kimileri Küçük Morava'yı geçtikten sonra konakladıklarını, [206] başkalarıysa, ordunun bu Morava Irmağı'nı geceleyin takım takım geçtiğini [207] yazarlar. Fakat, ordunun Küçük Morava ordugâhından başlayarak Novoberda (Gümüşhisar) ve Priştine'ye doğru almış olduğu yeni yürüyüş düzeninde, hemen çoğu yazarlar birleşmektedirler. Tarihçi Hammer'e göre yeni yürüyüş düzeni, Gümüşhisar ordugâhından sonra alınmış ve nehir takım takım geceleyin geçilmişti [208] ki, Hammer'in burada söylediği nehrin, Priştine Suyu olması gerekir.

Osmanlı ordusu, Küçük Morava ordugâhından, birkaç bin kırmızı alem (bayrak) ve sancak açarak, tabl ve nakkareler (davulzurna) çalarak, düzgün saflar ve alâylar halinde silah elde yürüyüşe geçmiş, Gümüşhisar ordugâhına heybetle girmişti. Sırasıyla Vezir-i âzam Ali Paşa kuvvetleri, ondan sonra Yıldırım Bayezid, Ayne Subaşı, Yakup Çelebi, Saruca Paşa kuvvetleri, daha sonra da kendi yanındaki askerlerinin başında olarak I. Murat, geçmiş ve böylece Gümüşhisar'a saltanatla varılmıştı. [209]

4. Bağlaşıkların Yığınak Bölgesinden İleri Yürüyüşü (Kroki : 2)

Müttefikler, yığınak yapmış oldukları Kroşevaç (Alacahisar) bölgesinde aylarca kalmışlar ve ancak son zamanlarda Lap Suyu boyunca kısa bir yürüyüş yaparak Kosova Sahrası'ndaki savaş alanına gelmişlerdi. [210]

[204] a. g. e.; s. 273-275 ve Hayrullah Efendi; Devlet-i Aliyye-i Osmaniye Tarihi, c. IV, s. 85-86.

[205] a. g. e.; s. 86.

[206] Neşri; s. 275.

[207] Ahmet Refik Altınay; Sahaif-i Muzafferiyat-ı Osmaniye, s. 84.

[208] Hammer; Tarih-i Devlet-i Osmaniye, c. I, s. 248.

[209] Hayrullah Efendi; Devlet-i Aliyye-i Osmaniye Tarihi, c. V, s. 86 ve Hammer; s. 248, 249.

[210] Ahmet Muhtar; Muharebat-ı Meşhure-i Osmaniye Albümü, s. 47.

5. İlk Muharebe Teması ve Hazırlıkları (Kroki : 2)

a. Osmanlılar

Osmanlı ordusu, Gümüşhisar'dan Priştine yönünde yürümekteyken, öğle vakti Öncü Komutanı Evrenos Bey gelerek, düşman ordusunun görüldüğünü bildirmesi üzerine I. Murat, hemen muharebe düzeni alınmasını emretmişti. Fakat Evrenos Bey, "günün kızgın, askerin yorgun, düşmanın azgın olduğunu, bugün dinlenilerek yarın savaşılmaması" önerince I. Murat, bu öneriyi kabul ederek ordusunu konmaya geçirmiş [211], böylece Osmanlı ordusu Kosova Muharebe Alanı'na vararak, ordugâhını Priştine'nin kuzeyindeki sırtlar üzerine kurmuştu. Düşman hayli yakın olduğundan bir baskın olasılığına karşı, İnce Balaban komutasındaki bir birlik ileri karakola görevlendirilmiş ve ordugâh çevresinde güvenlik düzeni alınmıştı. [212]

ÖNERİ

I. Murat, o gün atına atlayıp, Yıldırım Bayezid ve karargâhındakilerle beraber orduyu denetlemiş ve muharebe alanını görmek üzere yüksek bir tepeye çıkmıştı. [213] Düşman ordugâhının, ovayı tamamıyla kapladıktan başka dağların arkasına doğru uzandığını görmüş, düşman ordusunun sayıca bu kadar üstün olacağını sanmadığından hayrete düşmüştü. Otağına döndükten sonra vezirleri ve komutanları yanına çağırarak bir savaş meclisi kurmuş ve bu toplantıda komutanlarla durumu incelemişlerdi. [214]

Savaş meclisi

I. Murat, düşmanın çokluğuna değinerek askerin önüne deve konulup konulmaması hakkında büyük komutanların görüşünü sordu. Yıldırım Bayezid "Şimdiye kadar olan muharebelerde böyle bir yonteme başvurulmadığını şimdi de vurulmamasını söyleyerek Allah'ın yardımıyla bu muharebeyi de kazanacaklarını" söyledi. Daha sonra söz alan Vezir-i azam Ali Paşa da deve konulmamasına taraftardı. Evrenos Bey ise "Düşmanın atının deveye girmeyeceği için siper görevi göreceği; fakat ürktükleri takdirde düşmandan önce develer tarafından askerin ezileceği" görüşüyle bu öneriye karşı çıktı. Böylece görüş birliğiyle bu fikir uygulamaya konulmadı.

I. Murat, toplantıda bulunanların tümünü dinledikten sonra, toplantıya şu anlamdaki sözleriyle sona erdirmişti. "Peki, önce okçularımızı öne koyalım ve bunlar sağa sola ok yağdırsınlar. Onların arkasından gazile-

Okçular Öne

[211] Neşri; Kitab-ı Cihan-numa, c. I, s. 277.

[212] Ferudun Bey; Mecmua-i Münşeat-ı Selâtin, c. I, s. 114.

[213] Bu tepenin Genelkurmay Başkanlığı Harita Dairesi'nin 1/210.000 ölçekli Priştine Paftasında Kasaba'nın 5-6 km. Kuzeydoğusundaki "Sultan Tepesi" olması muhtemeldir.

[214] Hayrullah Efendi; Devlet-i Aliyye-i Osmaniye Tarihi, c. IV, s. 86, 87.

Hammer'e göre Bağlaşık prensler, ne yapacaklarını kestirememişlerdi. Toplanan mecliste generallerin bir bölümü Türklere gece hücum edilmesini önermişlerse de, Yorgi Kasriota (Arnavut Prensi), gece karanlığının, Türklerin kaçmalarını kolaylaştıracağını, bu suretle yokedilmekten kurtulmuş bulunacaklarını söyleyerek ö öneriyi geri çevirmişti. [221]

Öneri

Gibbons'a göre, Sırp lar, savaştan önce davalarından umudu kesmişlerdi. Osmanlıların büyük bir orduyla gelmiş olmaları, onları dehşete düşürmüştü. Bağlaşıkların ordugâhında, ihanet söylentileri dolayıyordu. Cesaretlerinin yokluğu, birbirlerinin iyi niyetine karşı besledikleri güvensizlik ruhu, Lazar'ın savaştan önce bir akşam ziyafetinde verdiği demekten açıkça anlaşılmaktadır. Lazar bu ziyafette, kendisinin de sahip olmadığı bir cesâret ve güveni gösteren sözler söyledi ve damadı Miloş'u herkesin önünde ihanetle suçladı. Sırp ordugâhı üzerine çöken üzüntü ve karamsarlık büyük komutanlardan erlere kadar yayılmıştı. Savaş, daha simdiden kaybedilmiş gibiydi. Çünkü zafer, hiçbir zaman bozulup yararsız hale geldiklerini sananlar tarafından kazanılamazdı. [222]

Moro
Boruh!
Ev

Lazar, Kostendil Beyi Kostantin'in Serez Sırp Beyi Dragaş'ın ve Güney Sırp Kralı Vukaşin'in oğullarının Osmanlılara katıldıklarını, Kuzey Arnavutluk Prensi Balşa'nın bağlaşıklara katılmasını geri bıraktığını ve Osmanlı karargâhında bulunan bir Sırp Prensi aracılığıyla I. Murat ile gizlice haberleştiğini ve bütün bu gibi ihanetleri bildiriyordu. Hatta kendi generallerinden bazılarının, büyük bir olasılıkla kendisini Osmanlı Hükmüdarı'na teslim etmek üzere O'nun ile uyuşmuş olduklarını da açıklıyordu. [223]

6. Kosova Meydan Muharebesi için Tarafların Aldığı Düzen (Şema:1)

a. Osmanlı Ordusu

Sabahleyin namazdan sonra atlılar, yayalar, takım takım, alay alay, tümen tümen toplanarak emredilen yerlerde savaş düzeni almağa, saflar düzenlemeye başlamışlardı. [224] Bir yandan da büyük muharebe davulları çalınmakta zurna, boru, nakkare, sesleri göklere çıkmaktaydı. Atlılar at binmekte, çavuşlar yüksek sesle askeri cesaretlendirmekte, günün anlam ve önemini ve bugün askerden ne beklendiğini şu sözlerle anlatmaktaydılar:

[221] Hammer; Tarih-i Devlet-i Osmaniye, c. I, s. 250.

[222] Gibbons, H. Adams; Osmanlı İmparatorluğu'nun Kuruluşu, s. 153.

[223] a. g. e.; s. 151.

[224] Feridun Bey; Mecmua-ı Münşeat-ı Selâtin, c. I, s. 114.

Demdir bugün gösterebilirsiniz hüner

görelere anadan nice doğar er

Sipahi ki Sultandan ekmek yiye

Yerinde gerektir ki can ve baş oynaya.

Bütün asker silahlarını ve savaş araçlarını hazırladıktan sonra birlikler, alaylar, saflar halinde sağ, sol kanatlarda ve merkezdeki yerlerini almışlardı.

Vezer-i âzam Ali Paşa, sabah namazını kıldıktan sonra Kur'an okurken "Ey peygamberler, münafilek ve kâfirlerle savaşın" âyetini bulmuş ve hemen atına binerek I. Murat'ın yanına gelmiş; bu güzel haberi vermişti. [225]

Osmanlı ordusuna katılmış olarak muharebe alanında hazır bulunan İslam ve Hristiyan yabancı kuvvetler şunlardı: Kastamonu, Girmiyen, Mentеше, Hamid, Teke, Karaman [226], Aydın, Saruhan, [227] askerleri kendi memleketlerinin bey ve beyzadeleri komutasında, Dobruca Tatarları Prens Saraç yönetiminde [228], Köstendil Bulgar askerleri Prens Kostantin yönetiminde [229] bulunuyorlardı. Serez Sırp Beyi Dragaş [230], eski Güney Sırp Kralı Vukaşın'ın oğlu olan Pirlepe Prensi Marko Kralyeviç [231] ve kardeşi [232] kendi maiyetleriyle beraber diler.

O tarihlerde Bizans İmparatorluğu da aradaki antlaşma gereğince savaşta Osmanlılara yardımcı kuvvet vermek zorunluğundaydıysa da, bu savaşta Bizanslılardan asker geldiği hakkında kaynaklarda hiç bir kayda rastlanmamıştır.

Muharebe alanında toplanan Osmanlı askerlerinin miktarı hakkında kesin olarak bir sayı verilemez. Bir kaynakta Osmanlı askeri 200.000 tahmin edilmekte ve yalnız 10.000 pazar halkı (satıcı esnaf) bulunduğu işaret edilerek, "O vakte dek Osmanlılar böyle kalabalık asker toplamamışlardı" denmektedir. [233] Kimi kaynaklar Osmanlı askerinin, düşmana

[225] Neşri; Kitab-ı Cihan-numa c. I, s. 289-293.

[226] Feridun Bey; s. 114, 115.

[227] Neşri; s. 291-295.

[228] a. g. e.; s. 265.

[229] a. g. e.; s. 267.

[230] Gibbons, H. Adams; Osmanlı İmparatorluğu'nun Kuruluşu, s. 151.

[231] Uzunçarşılı, İ. Hakkı; Osmanlı Tarihi, c. I, s. 151.

[232] Gibbons; s. 151.

[233] Hayrullah Efendi; Devlet-i Aliyye-i Osmaniye Tarihi, c. IV, s. 81 ve Neşri; Kitabı Cihan-numa, c. I, s. 252.

oranla 1/5 oranında az olduğunu [234], kimileriye, hiçbir sayı vermeden Osmanlı askerlerinin daha az olduğunu yazarlar. [235] Başka bir kaynak en kuvvetli söylenti olarak, Osmanlı ordusunun 60.000 ve en az olarak da 40.000 olduğunu yazar. [236] Kaynakların çoğu, Osmanlı askerinin daha az olduğunu kabul etmesine karşılık, bir yabancı kaynak da "... bu muharebeye kaç kişinin katıldığını veya hangi tarafın daha kuvvetli olduğunu kestirmek olanaksızdır" demektedir. [237]

*mu-
cut*

Bir fikir vermek üzere Osmanlı ordusunun mevcudu şöyle hesap edilebilir :

Ali Paşa Ordusu'nun büyük kısmı	20.000 [238]
Yeniçeriler	2.000 [239]
Silahdar-Sipahi bölükleri (Kapıkulu Süvarisi)	2.400 [240]
Topçular	300
Anadolu Yayaları	10.000
Rumeli Azapları	10.000 [241]
Akincılar	20.000
Osmanlı savaşçı asker toplamı (en çok)	64.700
Ordular	10.000 [242]
Yardımcı yabancılar	5.000
	79.700

Olabilirdiğince yansız kestirmeyle Osmanlı ordusunun yuvarlak hesap 60.000-70.000 savaşçı mevcudunda olduğu kabul olunabilir.

*mu-
cut*

Osmanlı ordusunun Muharebe alanında, Lap Suyu gerisinde çeşitli kaynaklara göre aldığı bildirilen düzen, (Şema : 1)'de en olası biçimde gösterilmiştir.

Düzen

Osmanlı ordusu genel olarak: sağ kanat, sol kanat, merkez olarak üç büyük grup halinde; gruplar da bir veya iki kademeli sıralar halinde düzenlenmişti.

Düzen

[234] Hoca Sadettin; Tac'üt-Tevârih c. I, s. 118.

[235] Hammer; Tarih-i Devlet-i Osmaniye, c. I, s. 249.

[236] Danişment, İ. Hâmi; Osmanlı Tarihi Krönolojisi, c. I, s. 28.

[237] Gibbons; s. 155.

[238] Hammer; c. I, s. 243.

[239] Uzunçarşılı, İ. Hakkı; Kapıkulu Ocakları, c. I, s. 156.

[240] Hammer; s. 142.

[241] Hâyrollah Efendi; Devlet-i Aliyye-i Osmaniye Tarihi, c. IV, s. 81.

[242] Oruç bin Adil; Tarih-i Âl-i Osman, Neşreden Franz Babinger, s. 25 ve Kemal-paşazade; Tevârih-i Âl-i Osman, s. 99 a.

Komutanlar { I. Murat, karargâhıyla merkezde bulunmakta, kapıkulu birlikleri tarafından korunmaktaydı. Önce, yenigeri ağası Mehmet Ağa komutasındaki yenigeriler, sağ ve sol yanlarda ve gerisinde de silahdar ve sipahi (süvari) bölükleri bulunmaktaydı. [243]

Düzen { Sağ kanada (Rumeli askerleri) Yıldırım Bayezid, sol kanada (Anadolulu askerleri) Yakup Çelebi komuta etmekteydiler. [243] Bu kanatların önüne de biner kişilik (tümü 2.000) iki okçu birliği yerleştirilmişti. [244]

Bu gruplarda bulunan birlikler ve öteki komutanlar hakkında çeşitli tarih kitaplarında verilen bilgiler çok değişik olup çoğu kez birbirini tutmamaktadır. Burada, en olası olanı belirtilmeğe çalışılmıştır.

Yazarlar ve Bilgi { Eski tarih kitaplarındaki kayıtlardan bugün istenilen biçimde yararlanılamaması ve gerçeğin tümüyle ortaya çıkarılamamasının bir nedeni de, o zamanki tarih yazarlarının, daha çok ve hatta sadece kişilerden söz etmeleri, askeri birlikleri (sınıfı, cinsi, adı, numarası...) açık olarak yazmamış olmalarıdır.

Çeşitli kaynaklara göre, sağ kanadın kökünü "Rumeli Azap Askerleri" oluşturunuyordu. Bunlardan bir piyade birliği, Azap Ağası Kurt Ağa komutasında olarak birinci hattaydı. [245]

Bunun gerisinde ikinci bir azap birliği de, İnce Balaban, Hamza ve Hoca Beyler komutasında olarak ikinci hatta ihtiyatta bulunuyordu. [246]

İhtiya { Rumeli Sipahileri (Tımarlı Süvarileri)'nin, başlangıçta sağ kanadın dış yanında ve Evrenos Bey komutasında bulundukları anlaşılmaktay-sada, [247] muharebenin daha sonraki gelişmesine göre, bu süvari birliğinin cepheye sürülmemiş olduğu ve sanki sağ kanat komutanı emrinde bir ihtiyat halinde elde tutulmuş bulunduğu, muharebenin gelişmesi sırasında görülecektir.

Bazı kaynaklara göre Evrenos Bey, yaşlı ve çok tecrübeli bir komutan olduğundan, I. Murat'ın genel karargâhında, onun savaş işlerinde danışmanı (Bugünkü anlamda kurmay başkanı) ydı. Hatta sağ kanattakinin adı Evrenos Bey ve danışmanın adıysa Hacı Evrenos olarak, bu iki görevde başka birer komutan gibi gösterilmektedir. [248] Gerçekte bu bir

[243] Nesri; Kitab-ı Cihan-numa, c. I, s. 291. [244] a. g. e.; s. 295. [245] a. g. e.; s. 291 ve Hayrullah Efendi; Devlet-i Aliyye-i Osmaniye Tarihi, c. IV, s. 90. [246] Hayrullah Efendi; s. 90. [247] Feridun Bey; Mecma-ı Münseat-ı Selâtin, c. I, s. 114 ve Solakzade Hemdemi; Tarih-i Âl-i Osman, s. 47 ve Nesri; Kitab-ı Cihan-numa, c. I, s. 291. [248] Hayrullah Efendi; s. 90.

komutanın, bu iki önemli işi sürekli olarak yapacağı kabul olunamaz Evrenos Bey'in başlangıçta birçok defalar Sultan Murat'a danışmanlık yapması [249] ve savaş gelişmeye başlayınca da sipahilerinin başına geçerek muharebeye katılmış olması [250] daha inandırıcıdır.

Çeşitli kaynaklar tarafından birbirine karşıt yerde gösterilen bir komutan da, Demirtaş Paşa'dır. Rumeli Beylerbeyi olduğuna göre, başlangıçta Rumeli askerleriyle beraber sağ kanatta ve Yıldırım Bayezid'in komutasında bulunması [251] doğal görülür. Ancak, sonradan muharebenin gelişmesi sırasında Yıldırım ile beraber Merkez Grubu'nun sol kanadını pekiştirmiş, bu arada yenicilerin ve başkomutanın solunda bulunmuş olabilir ki kaynakların bir bölümü O'nu, başlangıçtan beri burada gösterirler. [252]

Yıldırım'ın komutasında ve sağ kanat birliklerinde, yukarıda sayılanlardan başka İsa Bey, Duruca Balaban, Yahşi Bey, Müstecap Subaşı da vardı. Bu arada kimi kaynaklar Lala Şahin'i saymaktaysalar da, [253] buradaki Şahin'in, eski Rumeli Beylerbeyi iken 1380 veya 1384 tarihlerinden birinde ölmüş bulunan Lala Şahin Paşa olmayıp, Şahin Bey [254] adında başka bir komutan olduğu sanılmaktadır.

Sağ kanadın bulunduğu arazi, merkez ve sol kanadinkine göre, daha yüksekçe ve engebeliydi. Aynı zamanda, gerilere doğru berkitme yapılmış ve toplar konmuş olduğundan, düşmanın bu sağ kanat bölgesinden ilerleme olanağı azalmıştı. [255]

Sağ ve sol kanatlar ilerisine sürülmüş olan okçu birliklerinden sağdakinin komutanı, Hamidoğlu'nun Malkoç'u soldakinin komutanı da Hamidoğlu'nun Mustafa Çelebi'si idi. [256]

Bu birliklerde, Hamidoğlu komutanları olduğuna göre, bunların okçularının da bir bölümü veya tümünün Hamidoğlu askerleri olmaları olasıdır.

[249] Neşri; s. 283, 295, 297.

[250] Hayrullah Efendi; s. 91 ve Neşri; s. 301.

[251] Feridun Bey; Mecmua-ı Münşeat-ı Selâtin, c. I, s. 114.

[252] Solakzade Hemdemi; Tarih-i Al-i Osman, s. 47 ve Hoca Sadettin; Tac'üt-Tevârih, c. I, s. 120.

[253] Uzunçarşılı, İ. Hakkı; Osmanlı Tarihi, c. I, s. 200.

[254] Hayrullah Efendi; Devlet-i Aliyye-i Osmaniye Tarihi, c. IV, s. 91 ve Neşri; Kitab-ı Cihan-numa, c. I, s. 301.

[255] Hayrullah Efendi; s. 93.

[256] Neşri; s. 295.

Sarı
Hoca
Neşri

Kimi kaynaklar, sol kanat önündeki okçu komutanını, "Yıldırım Bayezid'in oğlu Mustafa Çelebi" diye yazarlar. [257]

Oysaki aynı kaynaklar, Bayezid'in Şehzadesi Mustafa'nın bu savaş öncesinde Yenisehir'deki düğünde sünnet olduğunu da yazdıklarına [258] göre, en küçük olan bu Şehzade'nin bir yıl sonra Kosova'da hem de en ön safta komutan olacağı düşünülemez. Savaşa birlikte götürülmüş olsaydı, belki babasının yanında sağ kanatta bulunabilirdi. Bununla beraber, Bayezid'in büyük oğlu Süleyman Çelebi'nin bile Kosova'da bulunduğu hakkında bir yazıya rastlanmamıştır.

Kimi kaynaklar, Saruhan, Aydın-Karaman, Kastamonu, Hamid, Men-teşe, Teke, Germiyan yardımcı kuvvetlerinin sol kanatta bulunduklarını açıkça yazmaktadırlar. [259]

Öteki kaynaklara göre, sol kanatta cepheye Turgutca Bey komutasında bir piyade birliğiyle dış yanında Ayne Bey komutasında Anadolu sipahileri bulunuyordu. [260]

Saruca Paşa komutasında bulunan ve Aydın, Saruhan askerlerinden oluşan bir birlik de, sol kanatta ikinci hattaydı. [261] Başka kaynaklara göre, ordunun sol kanadı, gevresi hendekli ordugâhtan epeyce uzaktı. Çoğu Anadolu Beylikleri'nden gelen düzensiz askerlerden meydana geldiği ve güçsüz olduğundan bu kanat gerisinde ikinci hatta böyle bir ihtiyat kuvveti bulundurmak, duruma uygundu. [262]

Sol kanadın gerisindeki arazi meşelik olduğundan, ağırlıklarla biraz mühimmat ve develer de meşelik içinde yerleştirilmişlerdi. [263]

Bütün bu önlemlerden de anlaşılıyor ki, Osmanlı genel karargâhı, oadaki sol kanat bölgesini önemli görmüş ve burasını olabildiği kadar pekiştirmişti.

Merkez bölgesine gelince; o tarihte 10 ortadan oluşan yenigeri teşkilatında 1.000 kadar kapıkulu piyadesi vardı. [264] Çeşitli kaynaklar, bu savaşta I. Murat'ın önünde Yenigeri Ağası Mehmet Ağa komutasında bu-

[257] Hayrullah Efendi; s. 90.

[258] a. g. e.; s. 78.

[259] Feridun Bey; Mecmua-ı Münşeât-ı Selâtin, c. IV, s. 114 ve Neşri; s. 291.

[260] Feridun Bey; Mecmua-ı Münşeât-ı Selâtin, c. IV, s. 114 ve Neşri; Kitab-ı Cihan-uma, c. I, s. 291.

[261] Feridun Bey; s. 14 ve Neşri; s. 291.

[262] Ahmet Midhat; Mufasssal Tarih-i Kur'un-u Cedide, s. 404.

[263] Neşri; s. 299.

[264] Uzunçarşılı, İ. Hakki; Kapıkulu Ocakları, c. I, s. 156.

lunan yenîçerilerin [265] bunlardan meydana geldiğini yazarlar. O sıralarda ayrıca örgütlenmesine başlanmış olan sekbanlar ve solaklar da he-saba katılırsa, bütün yenîçeriler, en çok 2.000 kadar kabul olunabilir. [266]

Kapıkulu süvarisi olan silahdar ve sipah bölükleri de, başkomutanlık karargâhının sağ ve sol yanlarıyla gerisini korumaktaydı ve her ikisinin sayısı en çok 2.400 kişiydi. [267] Kapıkulu teşkilatından olan topçularsa, görevleri gereği, cephedeki birlikler arasına küçük gruplar halinde yerleştirilmişlerdi. Bunların komutanı da, Topçubaşı Haydar Ağa idi. [268]

Kimi kaynakların, merkez kesiminde büyük işaretlerle gösterdikleri yenîçeriler bunlardan oluşup, gerçekte ancak Başkomutanın çevresini kuvvetlice kapamaya ve korumaya yetebilirdi. Öyle geniş cepheleri tutabilecek durumda değildi. Oysa sağ ve sol kanatlar arasında oldukça geniş bir cephe bulunduğundan, kimi kaynaklarda bu merkez cephesinde, önceleri Bulgaristan harekâtı sırasında Ali Paşa Ordusu diye tanınmış olan kuvvetlerden bir bölüm birliklerin grup grup bulunmuş olmaları çok ola-sılıdır.

Bir kaynağa göre, daha savaşa başlamadan önce Hacı Evrenos Bey, Başkomutanın yanına gelerek, "Eğer düşmanla uğraşırken geri çekilirsem, bizi gerçekten kaçıyor sanıp ayıplamayın. Çünkü, bunlarla cengin hilesi vardır. Zaten, Peygamberimiz bile savaş hiledir, buyurmuşlardır. Bu düşman askerleri zırhlar giyip, ellerine meçlerini alıp, domuzlar gibi saldırırsa, önünde durmak olasılığı olmaz. Kime uzanırlarsa kılıç çalıp ikiye bölerler, ayrılmaz ve dönmezler. Düşman, alay halinde böyle saldırırken, bunların yolundan çekilmeli, arkalarına düşmeli ve bozdoğanla vura vura bunları tepelemeli. Zırh içinde oldukları için, bunlar kolay geri döne-mezler" biçiminde konuşmuş ve I. Murat da O'na, "Evrenos, sen bunların hallerini çok tecrübe etmişsindir ve tabii kolayını bilirsin. Savaşta kovmak, kaçmak ayıp değildir" diye cevap vermişti. [269]

Başka bir kaynaktaysa I. Murat, babasının "Harp Hileleri" adındaki eserinden aldığı derslerden [270] bu savaşta uygulanması uygun olabilecek yöntemleri, oğulları Yıldırım Bayezid ve Yakup Çelebi'ye anlatmış ve öğretmişti denilmektedir. [271]

[265] Feridun Bey; s. 114 ve Neşri; s. 291.

[266] Ali Haydar; Kosova Meydan Muharebesi, s. 39.

[267] Hammer; Tarih-i Devlet-i Osmaniye, c. I, s. 142.

[268] Neşri; s. 291.

[269] a. g. e.; s. 297.

[270] a. g. e.; s. 297.

[271] Tayyazade Ahmet Ata; Tarih-i Atâ c. I, İstanbul, Şeyh Yahya Efendi Mat-baası, 1291-1293 (1875-1877), s. 13.

Genel ihtiyata gelince : Yerli kaynakların hemen tümünde Başkomutan emrinde ve yakınında bir genel ihtiyat olmadığı yazılıdır. Yalnız bir kaynak, Sırp kurmayı İvan Mişkoviç'e dayanarak Osmanlı ordusunda merkez gerisinde biri piyade ve öteki süvari olmak üzere genel ihtiyat halinde iki birlik bulunduğunu göstermektedir. [272]

Hammer ve Hellert de böyle bir genel ihtiyat göstermezler [273] Böyle olmakla beraber kimi yerli kaynaklar, sağ ve sol kanatlarda ikinci hatta bulunan kuvvetlerin birer ihtiyat olduklarına işaret etmektedirler. [274]

İncelemelere göre, başlangıçta bir genel ihtiyat bulunmadığı, fakat sağ sol kanat ve merkez gruplarında ikinci hatta bulunan birliklerin, sonradan muharebe sırasında durumun gelişimine göre kaydırılmak ve yeni bir grup yapmak suretiyle adeta genel ihtiyat gibi kullanılmış oldukları anlaşılmaktadır. Bu arada, ağırlıklar bölgesindeki lojistik birliklerinin bulunması ve muharebenin en sıkışık zamanında bunların da ihtiyat veya tıkama mevzilerinde kullanılmış olabileceği sanılmaktadır.

b. Bağlaşık Ordusu (Şema : 1)

Bağlaşıkların muharebe alanında toplamış oldukları asker sayısı, çeşitli kaynaklarda birbirinden çok farklı gösterilmiştir. Bu sayıyı 500.000 [275], Osmanlılarınkinin beş katı [276] veya 200.000 [277] diye yazanlar olduğu gibi, bir kısmı da bağlaşık askerlerinin Osmanlılardan çok olduğunu söylemekle yetinip sayı vermemektedir. [278] Bir yerli kaynak 100.000, en çok olarak da 300.000 göstermektedir. [279]

Sırp destanı, bu savaşa katılan Sırp kuvvetlerinin 77.000 savaşçı olduğunu yazar. [280]

Düşman ordusunun mevcudu hakkında kesin bir rakam vermek mümkün olmamakla beraber, Osmanlı ordusundan oldukça üstün olduğu bilinmektedir.

[272] a. g. e.; s. 24.

[273] Ahmet Muhtar; Muharebat-ı Meshure Albümü, s. 40-51.

[274] Ahmet Midhat; Mufasssal Tarih-i Kurun-u Cedide Tarihi, s. 400.

[275] Neşri; Kitab-ı Cihan-numa, c. I, s. 261 ve Hayrullah Efendi; Devlet-i Aliyye-i Osmaniye Tarihi, c. IV, s. 82 ve Fatma Aliye; Kosova Zaferi Ankara Hezimet, İstanbul, Kanaat Matbaası 1331 (1915) s. 59.

[276] Hoca Sadettin; Tac'üt-Tevarih, c. I, s. 118.

[277] İdris Bitlisi; Heştbehış, c. I, s. 199 a, ve Solakzade Hemdemi; Tarih-i Âl-i Osman, s. 43 ve Müneccimbaşı; Sahaifüllahbar, c. III, s. 303.

[278] Hammer; Tarih-i Devlet-i Osmaniye, c. I, s. 249.

[279] Danışmend, İ. Hâmi; Osmanlı Tarihi Kronolojisi, c. I, s. 78.

[280] Avril D. Bataille; dei Kosova, Paris, 1868, s. 51.

Bağlaşık ordusunda 20.000 kadar zırhlı asker vardı. [281] Bunları genel olarak saflarının önlerine dizmişlerdi. [282]

Bağlaşık kuvvetleri de, Osmanlılarla aynı zamanda silah başı edip at binerek, saflar halinde muharebe alanında ve Lap Suyu kuzeyinde muharebe düzeni almaya başlamışlar ve önlerine ileri karakollar sürmüşlerdi. Sırp Kralı Lazar, Merkez Grubu'nda bulunmakta, kendi sağında bulunan gruba, damadı veya yeğeni Vuk Branković (Vulkoğlu), kendi solunda bulunan gruba da Bosna Kralı Tvartko ile yeğeni Vladko komuta ediyorlardı. [283]

Bağlaşık kuvvetlerden her birinin muharebede bulundukları yerler ve başkaları hakkında yerli ve yabancı kaynaklar arasında ayrılıklar ve gelişmeler vardır.

Hiç kuşkusuz muharebenin kesin sonucu üzerine yapacağı etki bakımından, Bağlaşık ordusunu oluşturan çeşitli uluslara mensup askerlerin başkomutanları tarafından sağ, merkez ve sol gruplara ayrılması veya dağıtılması, burada önemlidir.

Kimi kaynaklara göre Kral Lazar, Bosna Kralı ile askerlerini sol gruba yerleştirmiş ve Frenk, Eflâk, Arnavut, Macar, Çek, Bulgar askerlerini kanatlara koymuştu. [284]

Bağlaşık

Başka bir kaynağa göre, Kral Lazar, Yabancı yardımcı kuvvetlere güveni olmadığından, onları kanatlara koymamış, kendi yanında ve safların ortasında bulundurmıştır. [285] Diğer bir kaynakta, bütün bu yabancı yardımcı kuvvetlerin merkez'de ve geride tutulduğunu bildirmektedir. [286]

Hammer'e göre, Bağlaşık ordusunda Sırp, Bulgar, Boşnak, Arnavut, Ulah, Leh ve Macar askerleri vardı. [287] Bunlardan Macar yardımcı kuvvetlerinin bu savaşa katılmış olduğu, Engel'in Sırp tarihine göre kuşkusuz doğru olabilir. Ancak, bir Leh yardımcı kuvvetinin de, gerçekten savaşa katılmış bulunduğu bu belgede gösterilmemiştir. [288]

[281] Mazhar Fevzi; Haber-i Sahih, c. III, s. 175 ve Fatma Aliyye; Kosova Zaferi, Ankara Hezimet, s. 59.

[282] Mazhar Fevzi; Haber-i Sahih, c. III, s. 177.

[283] Nesri; Kitab-ı Cihan-numa, c. I, s. 293.

[284] a. g. e.; s. 293-295.

[285] Hayrullah Efendi; Devlet-i Aliyye-i Osmaniye Tarihi, c. IV, s. 93, 94.

[286] Solakzade Hemdemi; Tarih-i Al-i Osman, s. 47.

[287] Hammer; Tarih-i Devlet-i Osmaniye, c. I, s. 250.

[288] a. g. e.; s. 72, 344.

Macar kaynakları, kısa bir zaman önce Macar yüksek hakimiyetini tanımış bulunan Sırp Kralı Lazar'ın, Sigizmund'un yardımını sağlamadan Osmanlılar ile savaşa tutuşmuş olduğunu kaydederek Macar ordusunun değil, belki birkaç Macarın Birinci Kosova Meydan Muharebesi'nde Sırlara katılmış olabileceğini belirtirler. [289]

Kaynakların çoğu: Sırp-Arnavut askerlerinin Vuk Brankoviç yönetiminde sağ kanatta; Sırp-Macar-Leh-Eflâk-Çek-Venedik-Hersek askerlerinin de Lazar idaresinde Merkez Grubu'nda bulunduklarını açıkça yazdıklarına göre, en olası düzen budur. (Şema : 1)

7. Kosova Meydan Muharebesi'nin Cereyan Tarzı

Bu büyük meydan muharebesinin yapıldığı yıl olan 1389 tarihi üzerinde bir anlaşmazlık yoksa da, ayı ve günü kaynaklarda birbirinden çok farklı olarak gösterilmiştir. [290]

Bununla beraber, güvenilir birçok yerli kaynakların ve özellikle Sırp kaynaklarına dayanan ünlü yabancı yazarların üzerinde birleştikleri 15 Haziran 1389 Salı (19 Cemaziyelahir 791 Salı) gününün, muharebenin başlangıcı olarak kabul edilmesi daha uygundur. Bu büyük meydan muharebesi, başlıca dört evre geçirmiştir :

a. Birinci Evre

Muharebenin Başlaması ve Osmanlı Ordusunun Taarruzu (Kroki : 3)

Sabahın erken saatlerinde, bütün ortayı inleyen kös, nakkare, tabl, boru, zurna, tekbir sesleri arasında Vezir-i âzam Ali Paşa, emrindeki ileri karakol kuvvetleriyle, bağlaşıklık düşman kuvvetlerinin ileri karakolları arasında muharebe başlamıştı. [291] Bu ileri karakollar muharebesinde,

[289] Kupelweiser; Die Kaempfe Ungarens, mit der Osmanen, s. 8.

[290] Feridun Bey; s. 114-115, Mazhar Fevzi; s. 176, 15 Şaban 791 Salı.

Gibbons; s. 151, Uzunçarşılı, s. 1, 137, 20 Haziran 1389.

Sırp kaynaklarına dayanarak Gibbons; s. 151, 15 Haziran 1389.

Jireçek ve İorga'ya atfen Uzunçarşılı; s. 1, 137 hasiyede Kupelwiesen, s. 8, 15 Haziran 1389.

Hayrullah Efendi; c. IV, s. 89, 4 Ramazan 791 (27 Ağustos 1389).

Negri; c. I, s. 311, 4 Ramazan 791 (27 Ağustos 1389).

A. Muhtar Paşa; Albümde, 15 Şaban 791 (27 Ağustos 1389 Salı).

Sırp Destanı, Kosova Meydan Muharebesi tarihini 15 Haziran (s. 5), gününü de pazar olarak (s. 56) yazar. İslam Ansiklopedisi; c. VI, s. 871'de "Sırp ve Batı kaynaklarına göre bu tarih 15 Haziran 1389, Osmanlı kaynaklarına göreyse, 27 Ağustos 1389" olarak gösterilmiştir.

[291] Feridun Bey; Mecmua-ı Münşeat-ı Selâtin, c. I, s. 115.

bağlaşık okçularının komutanı olan Yorgi, Ali Paşa tarafından ele geçirilerek öldürülmüştü. [292] Bundan sonra, iki taraf arasında önce bir ateş muharebesi olmuştu. İlk olarak bağlaşık topçuları ateşe başlamış, fakat atıkları güllerle Osmanlı birliklerinin içine kadar ulaşamamış sadece birinci hat birliklerinin önünde kalmıştı. Düşman gülleleri, kısa düşüyor ve kimseye zararı dokunmuyordu. Buna Osmanlı topçuları karşılıklı bulunarak düşman üzerine ateş açmışlardı. Osmanlı topçusunun gülleleri, düşman birliklerinin içine kadar ulaşmış ve oldukça etkili olmuştu. [293]

Bu topçu ateşi ve okçuların ok atışlarıyla desteklenmek suretiyle, önceden alınan kararın tersine, yeni durumun verdiği olanaktan faydalanarak Osmanlıların taarruzu başladı. Yakup Çelebi komutasındaki Osmanlı sol kanadıyla, merkezin birinci hattını oluşturan yenigeriler, kuzeye doğru ilerleyerek Lap Suyu'nu geçip düşmanın sağ kanadı ve merkezi üzerine saldırmışlardı. Osmanlı merkezinin ikinci hattını oluşturan ve Başkomutanın emrinde bulunan süvariler (silahtar ve sipah bölükleri) ileri yavaşmışlar ve birinci hattakilerin eski yerlerini almışlardı. Bu sırada Osmanlı sağ kanadıyla piyade ve süvariden kurulu ihtiyatları henüz eski yerlerini koruyorlardı. [294] Başka bir kaynağa göre, saldırıya aynı zamanda her iki taraftan başlanmış ve muharebenin sonucu, uzun süre kuşkulu ve belirsiz kalmıştı. [295]

b. İkinci Evre

Bağlaşıkların Taarruzu ve Osmanlıların Gerilemesi (Krokî : 4)

Bağlaşıkların sağ kanadıyla merkezine doğru ilerliyen Osmanlı askerleri, henüz bir başarı kazanmamışken, birden geri çekilmeye başladılar.

Bağlaşıklar kendi sağ kanad ve merkezindeki kuvvetleriyle karşı taarruza kalkarak Lap Suyu'nu güneye doğru geçmeğe başlamışlar ve şiddetli hücumlarla sürekli olarak ilerlemişlerdi. Bağlaşıklar, Osmanlı cephesini merkezden yararlanarak, genel karârgâha kadar derinliğine bir girmeden sonra Osmanlı sağ ve sol kanadlarını birbirinden ayırıp, her birini gerisinden kuşatarak yoketmek istemişlerdi. Fakat bu sırada, Bağlaşık sol kanadıyla genel ihtiyatları hâlâ eski yerlerinde durmaktaydılar.

Sol kanadını çok gerilere kadar kırmak zorunda kalmış bulunan Osmanlılar için tehlike, gittikçe büyümeğe başlamıştı.

[292] Mazhar Fevzi; Haber-i Sahih, c. III, s. 173.

[293] Neşri; Kitab-ı Cihan-numa, c. I, s. 297-299.

[294] Ahmet Muhtar; Muharebat-ı Meshure-i Osmaniye Albümü, s. 47-49.

[295] a. g. e.; s. 46.

Bağlaşıkların sol kanadına komuta eden Bosna Kralı, bir aralık taarruza katılarak karşısındaki Yıldırım Bayezid kuvvetlerini püskürtmüşse de, bu taarruzunu daha fazla ileri götürememiş olduğundan, [296] Osmanlı sağ kanadı bulunduğu kesimde duruma hakim olmuştur.

Muharebenin en çekişmeli evresi, bu ikinci evrenin sonlarına doğru cereyan etmekteydi. Bağlaşık kuvvetleri Osmanlı sol kanadında safları yara yara, Osmanlı mevziinin derinliklerinde ilerliyerek, geride ağırlıkların ve ordu-pazar halkının gizlenmiş olduğu meşeliğe kadar ulaşmışlardı. Bunun sonucu, lojistik teşkillerin mensuplarından bir hayli insan ve hayvan ölmüş, katırlar, atlar ve yükler birbirlerine karışmıştı. [297]

Bu meşelikteki çarpışma, her ne kadar Osmanlılar için kanlı olmuştaysa da, cepheden çekilen Türk askeri, bu meşelikten ağırlıklara ve engellere çatarak alabildiğine geriye çekilememiş, burada durup çarpışmak zorunda kalmıştı. Osmanlılar, burada öylesine büyük bir çabayla çarpışıyorlardı ki, yerden kalkan tozdan kimse kimseyi göremiyor, kalkan kullanmağa gerek kalmıyordu. [298]

Geride bu çarpışmalar olurken, sola kırılmış cephede de düşman, Osmanlı sol kanad birliklerini tamamiyle sindirmişti. Muharebe alanındaki kös, zurna, nakkare, boru ve insan seslerinden, at kışnemesinden, silahların çarpışmasından çıkan gürültü muharebe alanını inletirken, bu bölgede her iki taraf askerleri kılıç kılıca, mızrak mızrağa, kısacası, kelimelerin tam anlamıyla boğaz boğaza son bir çabayla çarpışıyorlardı. Durum her an biraz daha kötüleşiyordu. Dakikalar Osmanlıların zararına işliyordu. [299]

Osmanlı sol kanadının, muharebenin ilk evresinde Lap Suyu kuzeyine doğru ilerlediği halde, daha sonra birden bire geri çekilmesi, dikkati çekmekte ve bu hareketin, hiç değilse başlangıçta "plana göre" yapılmış olması ihtimalini ortaya koymaktadır. Çünkü, hem Rumeli sipahilerinin komutanı, hem de aynı zamanda Başkomutanın askeri danışmanı bulunan Evrenos Bey'in muharebe başlamadan önce I. Murat'a, "Eğer düşmanla uğraşırken geri çekilirsek, bizi gerçekten kaçıyor sanarak ayıplamayın..." dediği hatırlanacak olursa, bugünkü "plana göre geri çekilme" dediğimiz muharebe biçiminin, tecrübeli Osmanlı komutanları tarafından daha o zaman bile düşünüldüğü uygulanmış olması çok olasıdır. Sultan Murat'ın

[296] a. g. e.; s. 46.

[297] Neşri; s. 299.

[298] Hayrullah Efendi; Devlet-i Aliyye-i Osmaniye Tarihi, c. IV, s. 91.

[299] Neşri; s. 299.

Yıldırım'a ve Yakup'a bazı savaş hilelerinin Kosova'da ne suretle uygulanabileceğini anlatmış ve göstermiş olması [300] da yukarıdaki olasılığı kuvvetlendirmektedir.

Şu halde, Osmanlı sol kanad birliklerinin, düşmanı kendisine doğru çekerek önce dağınık bir hale getirmek amacıyla planlı bir çekilme yapmış olması olasılığı zayıf değildir. Arazinin bu biçimde muharebenin en elverişli olan yanı Osmanlı sol kanad bölgesi olduğuna ve burada önce mevzii bir çekilme yapılacağına göre, daha başlangıçtan itibaren ve ağırlıkların bu kanad gerisindeki meşelik sırta yerleştirilmiş olmaları, "düşmandan gizlenme" niyetinden çok, "gerektiğinde sol kanadı desteklemek" amacına bağlanabilir. Nitekim, muharebenin o evresinde ağırlıkların orada bulunuşu, Osmanlılar için yararlı olmuştur.

Bu evrede bağlaşıkların sol kanad kuvvetleri, ileri kısımlarıyla Lap Suyu'nu güneye geçmiş bir durumda olduğu halde yerinde durduğundan, Osmanlı ordusu için baş gösteren kritik durum, sadece merkez ve sol kanad kesiminde mevzii kalmış oluyordu. Fakat, Osmanlı Sağ Kanad Grubu'nun ihtiyatlarıyla öteki ihtiyatlar henüz kullanılmamış bulunduğu için, kritik durumu önlemek ve düzeltmek olanağı henüz kaybedilmiş değildi.

Bir olasılığa göre, Osmanlı sol kanadının geri çekilmesi, başlangıçta Sırp zırhlı süvarisinin şiddetli saldırılarından ileri gelmiştir. Osmanlı sağ kanadının bulunduğu araziye engebeli olduğu için, süvari harekâtına elverişli bulunmadığından, bağlaşıklar, süvarilerini, harekâta daha elverişli bulunan Osmanlı sol kanadı bölgesinde kullanmışlardı. Eğer olay gerçeğe uygunsa, Osmanlıların da sağ kanaddaki Rumeli sipahilerini (Evrenos) ve merkez gerisindeki kapıkulu süvarilerini aynı biçimde kendi sol kanad bölgesine kaydırmak ve orada kullanmak istemeleri çok doğal olur.

c. Üçüncü Evre

Osmanlı İhtiyatlarının Kullanılması ve Karşı Taarruzu (Kroki : 5)

Bu kritik durum karşısında I. Murat, soğukkanlı bir kararla emirlerini vermişti. Kısa zamanda başarılı bir biçimde uygulanan bu emre göre:

Azap Ağası Kurt Ağa, emrindeki Rumeli azaplarıyla, karşısındaki düşmanı tespit edecek; Sağ Kanad Komutanı Yıldırım Bayezid, henüz ikinci hatta bulunan ihtiyatlarıyla merkezi pekleştirecek; Başkomutanlık

[300] Tayyazade Ahmet Atâ; Tarih-i Atâ, c. I, s. 24.

emrindeki silahdar ve sipah bölükleri, Merkezle Sol Kanad Grubu arasındaki gediği kapatacak; Merkez ve sol kanad, önce karşısındaki düşmanı tespit edecek; Bir kısım kuvvet güneyden batıya kayarak sol kanad açısından dolaşmak suretiyle düşman sağ kanad ve merkez birliklerinin gerisine taarruz ederken, bütün cepheden karşı taarruza geçilecekti.

Böylece I. Murat, düşmanın girme yapmış olan kuvvetlerini, cepheden ve gerilerinden iki taraftan taarruz suretiyle yok etmek istemiştir. [301]

Elindeki taze kuvvetlerle Osmanlı cephesinin en tehlikeli anlar geçiren kesimine tam zamanında yetişen Yıldırım Bayezid, önce cepheden çekilmiş olan askerin moralini pekiştirmiş ve arkasından, oradaki bütün kuvvetleri geri çevirerek genel karşı taarruza sürmüştü ve az zamanda kendi karşısındaki düşman kuvvetlerini dağıtmaya başlamıştı.

Muharebenin bu kesimdeki gelişmesini gören Ali Paşa da, başına geçtiği birliğini taarruza kaldırarak Bayezid'i desteklemiş ve bunu, önceki komutanların taarruza katılmaları izlenmişti. Evrenos Bey, Şahin Bey, Saruca Paşa, Subaşı Ayne Bey, Kara Mukbil, İncecik Balaban, Duruca Balaban, Yaya Şir-merd adlarındaki komutanlar, her biri bir birliğin başında olarak, son bir çabayla karşı taarruza geçmişlerdi.

Bu sırada Yıldırım'ın yağız atı vurularak düşmüşse de, hemen yedek atına atlayan Bayezid, bu yeni karşı taarruzu, düşman içine doğru yürütmeyi başarmış, bu durumu gören bütün birliklerde moral tekrar yükselmiş, tekbir getirerek hücum eden Osmanlı askerleri, karşısına çıkan direnmeleri kıra kıra ilerlemeğe koyulmuşlardı. [302]

Bayezid, bu kritik bölgede başlangıçta Sırların inatla devam ettirdikleri hücumlara karşı dayanmıştı. Ve henüz taarruza geçmek girişiminde bulunmamıştı. Muharebenin kesin sonucunun belli olmadığı bu kritik zamanda, Lazar'ın diğer bir damadı olan Vuk Branković, 12.000 askeriyle sessizce muharebe alanından çekilmişti. Olasıdır ki I. Murat ile daha önce üzerinde anlaşmaya varılmış olan bu karar, Sırların morallerini o kadar kırdı ki, hemen kaçmağa başladılar. Lazar ve baştaki asilzadelerle beraber, bunların askerlerinden 1.000 kadarı tutsak edilmmişti. Şimdiye dek bu muharebe gibi sonuna kadar göğüs göğüse dövüşülmüş bir muharebe olmamıştı. [303]

[301] Ahmet Muhtar; Muharebat-ı Meşhure-i Osmaniye Albümü, s. 48.

[302] Neşri; Kitab-ı Cihan-numa, c. I, s. 301-303 ve Hayrullah Efendi; Devlet-i Aliyye-i Osmaniye Tarihi, c. IV, s. 91.

[303] Gibbons, H. Adams; Osmanlı Devleti'nin Kuruluşu, s. 153-154. [1008]

Osmanlı merkez ve sol kanad kesimindeki kritik durumun önlenmesine başlandığı bir sırada, oldukça zayıf bir durumda kalmış olan Osmanlı sağ kanadı karşısındaki Boşnak ve Bulgar askerlerinin birdenbire geriye çekilmeğe ve kaçmaya başladıkları görülmüştü. [304] Böylece bağlaşıklık ordusunun bu kesimindeki ilk çözülme, beklenmedik bir zaman ve yerde başlamış oluyordu. Fakat bu kesimde Osmanlı cephesinde sadece Kurt Ağa'nın Rumeli Azapları kaldığından [305], bunların yalnız başlarına bir başarı sağlamaları beklenemezdi.

Lazar, Bosna Kralı Tvartko'nun yeğeni Vladko Vukoviç'i 20.000 kişilik bir kuvvetle Osmanlıların sağ kanadını durdurmakla görevlendirmişti. Nitekim ilk çarpışmada Türkler gerilemişlerdi. Vladko ondan sonra tekrar hücum edeceği sırada Boşnak ordusunda Despot'un Generali "Tragos Proviç" in, efendisine ihanetle silahlarını Hristiyanlara karşı çevirdiğine dair bir söylenti çıkmıştı. Bu söylenti, aslı olmayan bir raslantı eserimiydi? yoksa Türklerin işimiydi? belli olmamıştı. Her halde şurası gerçektirki, Vladko bu söylenti üzerine kendi yanındakilerle çekilip gitmiştir. [306]

Osmanlı sağ kanadı karşısındaki Bulgar askerleri, Osmanlıları denemiş, onlardan kılıç yemiş olduklarından, hücumla cesaret edemiyerek kaçmak için fırsat aramaktaydılar. Aynı gruptaki Boşnak askerleri de, Sırp-larla olan aralarındaki eski düşmanlık nedeniyle, Kral Lazar için çalışmayı istememekle beraber, ancak Osmanlıların taarruzlarından kendilerini korunmaya uğraşıyorlardı. Özetle, Bosna Kralı'nın kuvvetlerinden bir kısmı Osmanlılardan yılmış, öteki kısmı da Sırlara küskün olmaları dolayısıyla, istekli olarak savaşmamışlardı. Bir de Osmanlı sağ kanadı oldukça yüksek araziye dayanmış, gerilere doğru kademeli durumda bazı berkitme yapılmış, buralara toplar yerleştirilmiş. bulunduğundan, Bosna Kralı komutasındaki düşman grubunun taarruzu ilerliyememiş ve Yıldırım Bayezid de, karşısındaki bu düşman grubundan hiçbir zaman çekinmemişti. [307]

Bağlaşıklık Sol Kanat Grubu'nun Komutanı ve Bosna Kralı Tvartko, o kadar erken ve çabucak muharebe alanından kaçmıştı ki, bozgunun ne kadar yaygın olduğunu bile görememişti.

[304] Ahmet Muhtar; s. 48.

[305] Hayrullah Efendi; s. 90.

[306] Hammer; Tarih-i Devlet-i Osmaniye, c. I, s. 252.

[307] Hayrullah Efendi; s. 92, 93.

istekli
lik
Yıldırım

d. Dördüncü Evre

Kesin Sonucun Alınması ve Takip (Kroki : 6)

Osmanlı ihtiyatları hemen cephedeki yerlerini almışlar ve bağla-şık kuvvetleri üzerine saldırmışlardı. Bu Osmanlı karşı taarruzu, cephe-
deki birliklerin de katılmalarıyla kısa zamanda o kadar başarılı bir biçim-
de gelişmeğe başlamıştı ki, düşman kuvvetleri geri çekilmeye vakit bula-
mamışlar ve bozguna uğramış bir halde muharebe alanından kaçmak zo-
runda kalmışlardı.

Sonunda, bağlaşıkların yakasını bırakmayan Osmanlı kuvvetlerinin
amansız ve devamlı baskısı altında bozgunluk bütün düşman ordusuna
yayılmış, geri çekilen bağlaşık kuvvetleri artık muharebe alanında bir
daha tutunamamışlar ve Mitroviçe ile Lojan Boğazı'na ve bu ikisi arasın-
daki yüksek dağlar yönlerinde kaçışmağa başlamışlardı.

Kesin sonucu kazanmış olan Osmanlı ordusunun piyade birlikleriyle
kapıkulu askerleri, Lap Suyu boyunca Başkomutanlık emrinde toplanmış-
lardı. I. Murat da, genel karargâhında kalarak takibin ve temizliğin sonu-
nu bekliyordu.

Bayezid, emrindeki süvari birlikleriyle Lojan Boğazı, Kurşunlu ve
Yakup Çelebi de, kendi atlı birlikleriyle Mitroviçe yönlerinde kaçmakta
olan düşmanı takibe başlamışlardı. [308]

Bu suretle, sekiz saat süren Birinci Kosova Meydan Muharebesi, ar-
tık sona ermiş bulunuyordu. [309]

Bağlaşık Başkomutan Lazar, kendi sol kanadındaki Boşnak ve Bul-
gar kuvvetlerinin geri kaçmaları, yanındakilerin de birer ikişer savuş-
maları üzerine yalnız kalmış, bir süre sonra Osmanlı süvarileri tarafın-
dan sarılarak yanındaki bütün Sırp asılladeleriyle birlikte Osmanlıların
eline tutsak düşmüştü. [310]

Ahmet Muhtar Paşa'nın, tarihçi Jonguiere'e dayanarak yazdığına
göre, uzun süren şiddetli bir muharebeden sonra zafer, henüz kesinlikle
belli olmamıştı. Bu sırada Vuk Brankoviç, I. Murat'ın yardımıyla Sırp
Prensi olmak ümidine düşmüş ve emrindeki 10.000 kadar süvariyle muha-

[308] Ahmet Muhtar; Muharebat-ı Meşhure-i Osmaniye Albümü, s. 48.

[309] Hayrullah Efendi; Devlet-i Aliyye-i Osmaniye Tarihi, c. IV, s. 91.

[310] Hammer; Tarih-i Devlet-i Osmaniye, c. I, s. 253.

rebe alanını bırakmış ve o andan sonra da Sırlar için artık her şey yitilmişti. Bu nedenle Sırbistan'da Brankoviç, lanet ve nefretle anılmış. [311] Bu doğruysa, Osmanlı siyasetinin ve haberalmasının savaş sırasında bile çok başarılı bir biçimde çalıştığını kanıtlar.

Gibbons'a göre, bağlaşıklar için böyle bir dağılma, aslında kaçınılmazdı. Bu düşmanların ilk bakışta birleşmiş gibi görülen safları arasına haset ve ayrılık zehirinin sızacağını, geçmişteki deneyleri dolayısıyla bildiği içindir ki I. Murat, başlangıçta aceleyle harekete geçmemiş, beklemiştir. [312]

Yenilgiye uğrayan Sırlar ve bağlaşıkları için artık kurtuluş çaresi kalmamış gibiydi. Arkalarında Lap Suyu ve bunun bataklıkları vardı. Ondan sonra da, kaçmak için Viçitrin üzerinden Mitroviçe'ye giden yol ve Lojan Boğazı'ndan geçerek Kurşunlu ve Niş'e giden yönler vardı. İkinci yön, bir boğazdan geçiyordu. Milofça'dan itibaren ta Lojan'a kadar, Lap Suyu'nun dahi geçmekte olduğu bu boğaz, en fazla 500-600 metre genişliğinde ve yer yer dereyle kesilmiş bulunduğundan kaçanların buradan geçmeleri pek güç olmuştur. Kaçanların bir kısmı, birinci yönü izleyerek Mitroviçe'ye doğru çekilmişlerse de, Sırların büyük kısmı aceleyle Lojan Boğazı'na yığıldıklarından, arkalarından gelen Yıldırım Bayezid bu boğaza yüklenmiş ve düşman askerlerinden pek çoğu suda, bir çoğu da Osmanlı kılıcı altında can vermişlerdi. Bayezid, düşmanı takib ederek bu boğazdan geçtikten sonra, Kurşunlu'ya kadar ilerlemiş ve genel karargâhdan aldığı davet üzerine tekrar bu yoldan geri dönmüştü. [313]

e. I. Murat'ın Şehit Oluşu ve Yerine Yıldırım Bayezid'in Geçışı

Savaş meydanı henüz sessizliğe kavuşmuş ve Osmanlı süvarileri, kaçan düşman artıklarını takib etmek ve temizlemekle uğraşırken, I. Murat, şehit olmuştur. Bu konuda çok sayıda birbirinden oldukça farklı söylentiler varsa da, bunların ayrıntılarıyla incelenmesi, askeri olmaktan ziyade genel milli tarihimizi ilgilendireceği için, burada meydan muharebesi olaylarını tamamlamak bakımından, Başkomutanın son evrede kaybedilmiş olduğunu kısaca kaydetmekle yetinilmiştir. Bu sırada, önce Yıldırım Bayezid'e haber gönderilerek genel karargâha davet edilmiş, bu daveti Kurşunlu'da takibte alan Yıldırım, acele karargâha gelmişti. [314]

[311] Ahmet Muhtar; Kosova Melhame-i Kübrası, Yazma, Askeri Müze, s. 35.

[312] Gibbons, H. Adams; Osmanlı Devleti'nin Kuruluşu, s. 148.

[313] Ahmet Muhtar; Muharebat-ı Meşhure-i Osmaniye Albümü, s. 49.

[314] a. g. e.; s. 49.

Yıldırım Bayezid geldiği zaman I. Murat, henüz ölmemişti. [315] Ak-sancak hemen oracığa dikilmiş ve Yıldırım bu sancağın dibine oturmuştu. [316]

Bir süre sonra, Lazar ve maiyeti tutsak olarak Murat'ın huzuruna getirilmiş ve yanındaki asilzadelerle birlikte oracıkta idam edilmişlerdi. [317]

I. Murat, ağır yaralı olmasına karşın, Kral Lazar ile yanındakilerin tutsak edilerek karşısına getirilmesine kadar komutayı elden bırakmamıştı. Fakat yaşayacağından umudunu kesince, oğlu Bayezid'i yanına çağırtmıştı.

Mitroviçe yönünde düşmanı takiple meşgul bulunan Yakup Çelebi'ye, "gel seni baban ister" diye gönderilmiş bulunan haber üzerine, Yakup gelmiş ve babasının cesedi konan çadıra girer girmez boğazlanarak öldürülmüş ve babasının yanına uzatılmıştı. [318]

Öteyandan, Sol Kanat Grubu komutanı Tvardko uğradığı bozgundan sonra ülkesine dönerken yolda I. Murat'ın öldürüldüğünü haber alınca, Florans'ya kendi yönetimi altında kazanılan şanlı zaferi (?) ve Hristiyanlığın baş düşmanının ölümünü müjdeleyen bir mesaj gönderdi. Bunun üzerine Floranslılar, Kosova Meydan Muharebesi'ni büyük kilisede bir "Üdeum" (âyin) ile kutlamışlardı. Herhalde bu ters ve yanlış haber Fransa'ya kadar ulaşmış ve Murat'ın ölümüne pek fazla önem verilmiş olmalı ki, Fransa Kralı VI. Şarl, Notrdam Kilisesi'ne giderek Kosova'daki olaylar için Allaha şükrekmisti? [319]

f. İki Tarafın Kayıpları

Kosova Meydan Muharebesi'nde iki tarafın ne kadar kayıp verdiği hakkında kesin bilgiye rastlanılamamıştır. Kaynaklar, genel olarak kayıpları belirten bir şey yazmamıştır.

Hoca Sadettin, kayıpların çokluğunu belirtmekteyse de, ne dost ve ne de düşman için bir sayı bildirmemektedir. [320]

[315] Mazhar Fevzi; Haber-i Sahih, c. I, s. 180.

[316] Hayrullah Efendi; Devlet-i Aliyye-i Osmaniye Tarihi, c. IV, s. 94.

[317] Hammer; Tarih-i Devlet-i Osmaniye, c. I, s. 253.

[318] Neşri; Kitab-ı Cihan-numa, c. I, s. 305 ve Oruç bin Adil; Tarih-i Âl-i Osman, s. 26.

[319] Gibbons, H. Adams; Osmanlı Devleti'nin Kuruluşu, s. 155, 156.

[320] Hoca Sadettin; Tac'üt-Tevarih, c. I, s. 121.

Bir yazara göre düşman, sağ kanadındaki 65.000 kişilik kuvvetinden, 37.000'ini kayıp vermişti. [321]

Gibbons'a göre, Osmanlılar bu savaşta 13.000 ölü vermişlerdi. Sırp-lar kendi kayıplarını 77.000 ölü olarak hesap etmektedirler. [322]

Sırp destanı, "Lazar, Türkleri yenilgiye uğratacaktı. Fakat Brankov-
viç, tepeden tırnağa kadar silahlı 12.000 askeriyle muharebe alanında
Lazar'ı bırakıp gitti. Bu nedenle Türkler Lazar'ı yendi. Lazar ve 77.000
Sırp savaşçısı da kaybedildi" diyor. [323] Destan, bundan sonra, "Mu-
rat ile 12.000 Türkün öldürüldüğünü" yazıyor. [324]

Bu Meydan Muharebesi'nden Sonra Yıldırım Bayezid'in Aldığı Ön- lemler

Babasının şehit olması üzerine, takipten Karargâha dönen Yıldırım,
aynı gün, muharebe alanında büyük beyaz Sancağın altında padişah ilan
edilmiş ve herkes oracıkta kendisine biat etmişti (Padişah olarak tanı-
mıştı.) [325]

Meydan Muharebesi sona erdikten sonra o gece Osmanlı ordugâhında,
Şehzade Yakup Çelebi'nin boğdurulmuş olduğu duyulunca bazı karışıklık-
lar olmuş ve Yıldırım Bayezid güç durumunda kalmıştı. [326]

Hiçbir suçu ve günahı olmadığı halde Yakup Çelebi'nin hileyle ordu-
gâha getirilip hemen öldürülmesinde kimin rol oynadığı, kesin olarak bi-
linmemektedir.

Kimi tarihler, Şehzade Savcı ayaklanmasından edindikleri tecrübeyle
Yakup'un ortadan kaldırılmasına devlet büyükleri tarafından karar ve
emir verildiğini [327] yazarken, başkaları da, rakipsiz kalmak için kar-
deşini Yıldırım Bayezid'in öldürttüğünü bildirirler. [328]

Ahmet Midhat, kendi incelemelerine göre, muharebe akşamı ordu-
gâhta meydana gelen kritik durumu çok önemli görmekte ve şöyle de-
mektedir: "Murat'ın şehid oluşu, Yakup Çelebi'nin feda edilişi ve Yıl-

[321] Ali Haydar; Kosova Meydan Muharebesi, s. 44.

[322] Gibbons; s. 155.

[323] Avril D. La; Bataille de Kosova, s. 51.

[324] a. g. e.; s. 55.

[325] Hayrullah Efendi; Devlet-i Aliyye-i Osmaniye Tarihi, c. IV, s. 36.

[326] a. g. e.; s. 94 ve Aşıkpaşazade Ahmet Aşık; Tevarih-i Al-i Osman, Neşreden:
Nihal Atsız, s. 64.

[327] Hoca Sadettin; Tac'üt-Tevarih, c. I, s. 124.

[328] Mazhar Fevzi; Haber-i Sahih, c. I, s. 178 ve Hammer; Tarih-i Devlet-i Osmā-
niye, c. I, s. 257.

Yıldırım'ın hükümdar oluşu gibi bütün ordu halkının kalplerini heyecana düşüren olayları düşman bilse de yüz geri edecek olsaydı, Ploşnik'tekinden daha kötü bir perişanlıktan, korkulabilirdi. Gerek Bayezid'in ve gerekse Yakup'un kendi maiyet askerleri vardıkları bunlar, şehzadeleri uğrunda canlarını fedadan geri durmayacakları gibi, Murat'ın karargâhında bile her iki şehzâdenin tarafları bulunuyordu. İki kardeş arasında küçük bir saltanat kavgası başlayıp da ordu iki kısma ayrılarak birbirine düşseydi, felaket olurdu. [329]

Aşık Paşaoğlu ise, "..... ve ol gece askere ıztırap düştü" demekle ordu içersindeki tehlikeye işaret etmektedir. [330]

Esterabâdiye göre de, Bayezid'in tahta geçmesi üzerine orduda karışıklık çıkmış ve Murat'ın komutanlarından bir kısmı Bayezid'den yüz çevirerek, O'na itaat etmek istememişler ve kendi başlarına hareket etmeğe kalkışmışlarsa da, sonradan itaat altına alınmışlardır. [331] Hatta, Yakup Çelebi olayı nedeniyle Rumeli beyleri Yıldırım Bayezid'den yüz çevirmiş olduklarından, ancak bu beyler tekrar itaat altına alınmaya kadar Yıldırım Bayezid Sırp işleriyle meşgul olmamış, bundan sonra Sırp-larla görüşmeye ve anlaşmaya başlamıştır. [332]

Kaynaklar, Yıldırım'ın o savaşa katılmış olan askerlere ihsanlarda bulunduğunu ve bahşişler verdiğini ve orduyu ondan sonra Edirne'ye yürüyüşe geçirdiğini yazarlar [333] ki, muharebe akşamı asker arasındaki hoşnutsuzluğun hayli büyük olduğu bundan da anlaşılıyor.

Meydan Muharebesi'nin ertesi günü Yıldırım Bayezid, babası Murat'ın ağzından yazılmış ve savaşın nasıl yapıldığını kısaca anlatan bir "Fetihname"'yi Bursa Kadısı'na göndermişti. Bu müjdeli haber, o zamanın adeti üzerine kadı tarafından her yana yayılacak ve bu arada Murat'ın ölümü de, bir süre için halktan gizlenmiş olacaktı.

Yıldırım, aynı zamanda, Bursa Kadısı'na ve hassa harc Emîni Süleyman Bey'e gizli birer ferman yazarak, babasının ve kardeşinin nasıl şehit oldukları hakkında açıklama yapmakta, tabutlarının, Bursa'da gömülmek üzere gönderilmekte olduğunu bildirerek, olayın gizli tutulmasını istemekte ve kendisinin de Hükümdar ilan edildiğini anlatmaktaydı. [334]

[329] Ahmet Midhat; Mufassal Tarih-i Kurun-u Cedide, c. I, s. 456.

[330] Aşıkpaşaoğlu Ahmet Aşık; Tevarih-i Âl-i Osman, s. 64.

[331] Danişmend, İsmail Hâmi; Osmanlı Tarihi Kronolojisi, c. I, s. 84.

[332] a. g. e.; s. 125.

[333] Hoca Sadettin; Tac'üt-Tevarih, c. I, s. 125.

[334] Feridun Bey; Mecmua-ı Münşeat-ı Selâtin, s. 113, 116 a.

Yıldırım'ın, aldığı bu önlemler arasında, Kratova Kasabası çevresindeki gümüş, bakır ve demir madenlerinin ve yörenin ele geçirilmesi göreviyle o bölgeye kuvvet gönderilmesi; Üsküp'e Paşayığıt Bey'i görevlendirmesi vardı. Vidin bölgesinin elde bulundurulması görevini de Firüz Bey'e vermişti. [335]

En sonunda Yıldırım, ordusunun başına geçip, geldiği yoldan geri dönerek Edirne'ye gelmiş ve kışı Edirne'de geçirmişti. [336]

8. Barışın Yapılması

Savaştan bir süre sonra Lazar'ın oğlu Etienne, sadık kalacağına yemin etmek üzere Edirne'ye gelmiş ve Yıldırım Bayezid ile anlaşmıştı. Etienne, bu anlaşmaya göre, Osmanlılara her seferinde 20.000 yardımcı asker verecek ve bu kuvvete kendisi komuta edecek, kız kardeşini de Bayezid'e verecekti. Bundan başka, ülkesindeki gümüş madenlerinin tümü için vergi vermeyi de üzerine alıyordu. [337]

Bir kaynağa göre Bayezid, büyük bir siyasi maharet göstererek Sırp-ları bütünüyle ezmekten sakınmış ve Lazar'ın oğulları Stefan, Etienne ve Vulk ile anlaşmaya girişmişti. Sonunda imzalanan antlaşma gereğince Stefan, her yıl haraç vermek, her isteniste, askeriyle beraber Bayezid'in komutası altında hizmet etmek, kız kardeşi Olivera'yı nikâhlamak koşu-luyla Kuzey Sırp Krallığı'na atanmıştı. Böylece Kosova Seferi'nin meyve-lerini, büyük bir basiretle toplamış ve zafer sarhoşluğuna kapılmıyacak kadar olgun bir devlet adamı olduğunu göstermişti. Yıldırım Bayezid, Sırp ulusunun ülkesinden başka kalbini de fethetmeği başarmıştı. Bu sa-yede Sırp-lar artık samimi bir bağlılıkta Osmanlı yönetimine bağlanmış ve özellikle Anadolu beyliklerinin ele geçirilmesinde, Bosna'nın istilasında, Niğbolu Muharebesi'nde ve daha sonra Timur'a karşı Ankara Meydan Muharebesi'nde Sırp ordusu Osmanlı Hükümdarı'na sadakatle hizmet etmiştir. Bununla beraber, Kral Lazar'ın bütün mirası, oğluna verilmiş değildi. Priştine Şehri merkez olmak üzere, bu mirasın yarısı da Lazar'ın damadı Vulk Branković'e verilmişti. Kosova Meydan Muharebesi'nde La-zar'a ihanet ederek askerleriyle beraber muharebe alanından savuştuğu söylenen bu eski Kosova Voyvadası da, mirastan faydalanarak Sırbistan iki yönetime ayrılmış bir biçimde Osmanlı egemenliğine girmiş oluyordu. [338]

[335] Negri; Kitab-ı Cihan-numa, c. I, s. 331 ve Hayrullah Efendi; Devlet-i Aliyye-i Osmaniye Tarihi, c. IV, s. 36.

[336] Negri; s. 311, 313.

[337] Hammer; Devlet-i Tarih-i Osmaniye, c. I, s. 259.

[338] Danışmënd, İ. Hamî, Osmanlı Tarihi: Kronolojisi, c. I, s. 85.

Elded
edilen

Bayezid babasının intikamını aldıktan sonra, Lazar'ın oğlu ve varisi Stefan ile dostça ilişki kurmak isteğinde bulundu. Çünkü, Sırların artık bu dersten ibret aldıklarını ve kendisinin ezgin ve üzgün düşmanları halinde kalmaktansa, bağlaşıklık sıfatıyla daha çok yardımları dokunacağını hissetmişti. Tasarlamakta olduğu Anadolu seferi için bunların yardımına ihtiyacı vardı. Aynı zamanda Sırların, Avrupa'daki ülkesinin selameti için, Macarlara karşı bir tampon olma bakımından son derece önemleri vardı. Çünkü Macarların, kendisinin Anadolu'da bulunduğunu fırsat bilerek Tuna boyuna akacaklarını biliyordu. Onun için, Stefan ile, muharebeden sonra sağ kalmış Sırlara son derece iyilikle muamele etti. Stefan, babasının gördüğü bütün imityazları elde etmişti. [339] Bayezid, Sırlara, katıldıkları seferlerde eşit ganimet payı alacaklarına söz vermişti. Böylece Sırlara, Kosova'nın acısını biraz olsun unutturmuştu.

[1988] *Aboriginal and Torres Strait Islander Peoples*

[illegible]

[864] 205

[illegible]

Abstract

DOI: 10.1002/anie.199914061

DOI: 10.1002/eqe.1141

[339] Gibbons, H. Adams; Osmanlı İmparatorluğu'nun Kuruluşu, s. 160.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

LOJİSTİK VE İDARİ FAALİYETLER

A. GENEL

XIV. yüzyılda orduların lojistik hizmetleri, bugünkü orduların lojistik hizmetleriyle ölçülemeyecek kadar ilkel. O zamanın orduları küçük (50.000-60.000) ve gereksinimleri az, daha ziyade yiyecekti. Savaşlar, bugünkü gibi uzun sürmezdi.

Ateşli silahlar ve bunların cephaneleri henüz pek ilkel, sayıca ve çeşitçe pek az, etkileri çok zayıf ve sınırlı olduğundan, büyük ölçüde kullanılmıyordu. Bu nedenle de, silah ve cephane ikmali büyük ölçüde bir sorun teşkil etmezdi.

Yiyecek ikmali işine gelince: Bir savaşçının ve hayvanının günlük yiyeceği, bugün neyse, XIV. yüzyılda da oydu. Bundan bir fark yoktu. Ancak, insan ve hayvan mevcutları azdı. Muharebeler, birkaç saat içinde sonuçlandığından, harekât alanında büyük depolar açmaya gerek kalmıyordu. Ordunun geçeceği yollar üzerinde ve ordunun yanında bulundurulacak yiyecek ve diğer maddelerle ihtiyaçları sağlanabiliyordu.

Gereksinimleri devletçe sağlanması gereken muvazzaf kuvvet, kapıkulu birliklerinin mevcudu bütün orduya oranla çok azdı. (Örneğin, Birinci Kosova Meydan Muharebesi'nde yaklaşık olarak 1/10'dan daha az). Buna karşılık, ordunun büyük kısmını oluşturan eyalet askerlerinin sefer süresince bütün ihtiyaçları, kendileri (yani tımar ve zeamet sahipleri) tarafından ve daha çok yerel kaynaklardan satın alınmak suretiyle sağlanırdı.

Osmanlı ordusunda, "Seferde ihtiyaçların tedariki sorunu, ilk kez I. Murat döneminde (aşağıda özetlenmiş olduğu gibi) bazı yöntem ve tertiplerle sağlam esaslara bağlanmış ve çözümlenmişti. Öteyandan ordunun tüm mensuplarına sıkı emirler verilir ve halktan hiç kimsenin malına dokunulmaması istenir ve izlenirdi.

B. İKMAL VE GERİ HİZMETLER

1. Menzil Teşkilatı

I. Murat, ordusuyla sefere çıkmadan önce ülkenin o seferlerle ilgili kadılarına birer ferman göndererek, ne zaman, nereye sefer yapacağını,

buna göre ne gibi gereksinme maddelerinin, ne zamana kadar hangi menzil noktalarına veya yol üzerine ulaştırılması gerektiğini emreder ve kadılar da bu fermanı, bölgesindeki bütün ilgililere duyururlardı.

Harekât bölgesinde ordunun geçeceği yol veya yollar üzerinde kurulan menzil noktalarına, yöre köyleri halkı kendi araçlarıyla özellikle yiyecek maddeleri getirirler ve o bölgedeki rayice göre, parası karşılığında, askeri birliklere veya özel görevlilere satarlardı. Buna "sürsat" yöntemi denirdi.

2. İkmal İşleri

Seferde harekât sırasında ordu gereksinmelerinin sınırlı da olsa, sürekli biçimde ve her yerde karşılanabilmesi, Osmanlı ordusunda ilk kez yine I. Murat döneminde düşünülmüştür. Sivil esnaftan sıkı bir askeri idare altında Orducu adıyla bir çeşit gezici ikmal ve hizmet teşkilatı kurulmuştu. [340]

Ehli Hiref, Orducu, Ordu-Pazar Halkı gibi çeşitli adlarla anılan ve bu savaşta (ilk kez sefere katılmasına karşın) sayıları 10.000'e varan insan, binlerce hayvan ve araçtan kurulu bu lojistik örgüt, Bursa ve Edirne'den yola çıkarılmıştı. Bunların sayıları ve çeşitleri Divan-ı Hümayun tarafından önceden belirlenmişti. Bunu toplamak için, Bursa ve Edirne kadılarına birer ferman çıkarıldı. Bu fermanla, sefere gidecek esnafın meslek ve sanatlarıyla, her birinin sayıları ve bunlara komutan olmak üzere atanmış olan Orducu Ağası veya Orducu Baş, orduların nerede ve ne zaman sefere hazır bulunacaklarını bildirirdi. Ordular bağlı oldukları sanat dalına göre kendi kethüdaları, yiğitbaşları ve ihtiyarları (bir tür sendika teşkilatı) tarafından seçilirlerdi. Sefere gidecek esnafa, gitmeyenler tarafından belirli bir para verilir ve bu para, seriat mahkemelerinde hakim ve tanıklar önünde tutanaklarla saptanırdı. [341]

Bu ordular, Kosova Meydan Muharebesi'nde yarma yapan düşman ağır zırhlı süvarisinin taaarruzuna uğrayarak büyük kayıplar vermişse de bunlar, düşmanın önünde adeta aşılmasız bir engel oluşturduğundan, kesin sonuç üzerinde, düzenli bir birlik kadar etkili olmuşlardır. [342]

Yiyecek, içecek yeterliliği hakkında yerli kaynaklara, hatta abartmaya kaçan açıklamalara bakılacak olursa, bu seferde, hele yiyecek konusunda sıkıntı çekilmediği anlaşılmaktadır. [343]

[340] Neşri; *Kitab-ı Cihan-numa*, c. I, s. 259 ve Hayrullah Efendi; *Devlet-i Aliyye-i Osmaniye Tarihi*, c. IV, s. 81 ve Uzunçarşılı, *I. Hakkı; Kapıkulu Ocakları*, c. I, s. 368, 369.

[341] Hayrullah Efendi; *Devlet-i Aliyye-i Osmaniye Tarihi*, c. IV, s. 81 ve Uzunçarşılı, *I. Hakkı; Kapıkulu Ocakları*, c. I, s. 368, 369.

[342] Neşri; *Kitab-ı Cihan-numa*, c. I, s. 299 ve Hayrullah Efendi; s. 91.

[343] a. g. e.; s. 81.

3. Sağlık ve Veteriner İşleri

Çoğu belgelere göre Osmanlı hekimliği, Selçuklu hekimliğinin bir devamıydı. Osmanlılarda ilk dönemlerde bile mevcut olan cerrah (operatör), kehhâl (gözcü) ve diğerleri gibi özel olarak adlandırılan hekimler, ordular arasında sefere katılırlar ve ordunun sağlık hizmetlerini yürütürlerdi. Bunlardan başka kapıkulu birliklerinde de sağlık teşkilatı olduğu, seferde hasta ve yaralıların, kıdemli yeniçeri subayları yönetiminde, sırtlarında mahfe (kapalı oturma yeri) taşıyan develerle geriye taşındıkları genel olarak bilinmekteyse de, bu konuda kaynaklarda yeteri kadar ayrıntılı bilgilere rastlanamamıştır.

Keza Veteriner işleri hakkında da kaynaklarda yeterli bilgilere rastlanamamıştır. Ancak bu dönemde ordunun çoğunluğunun atlı olması nedeniyle veteriner hizmeti üzerine yalnız Ordular arasında bulunan "nalbant"lardan söz edilmektedir. Nalbantlar, görevleri gereği olarak yalnız atların nallama işlerinden başka, bazı hayvan hastalık, yara ve vurgunlarını da tedavi ettikleri düşünülürse, bunların veteriner hizmetlerini de birlikte yürütmüş olacaklarını kabul etmek yerinde olur.

4. Bakım İşleri

O tarihte birlik bakım ve onarım işlerinin ne biçimde yürütüldüğüyle ilgili kaynaklarda yeterli bilgilere rastlanamamıştır. Ancak hayvan, araba, silah ve gereçlere ait bugün birinci kademe bakım denilen ilk bakımın at ve silahı kullanan tarafından yapıldığı olayların incelenmesinden anlaşılmaktadır.

Daha üst kademe bakımlarının ise, silahlar ve cephane yönünden Cebeci Ocağı tarafından ve öteki hizmetlerle aynı zamanda ordunun gerisinde bir ikmal ve özel bir hizmet kademesi olarak yürütülen orducu esnafı tarafından yapılmaktaydı.

Nitekim, bunlar arasında bulunan saraçlar, eskiciler, kunduracılar, çizmeciler, nalbantlar, nal yapanlar, kılıççılar, okçular, semerciler, muhtabiyeciler, demirciler, çadırcılar ve benzeri san'atkârlar bulunmaktaydı. Bunların birinci kademe dışındaki üst kademe bakımlarını, ordu pazarının ilgili esnafı, parası karşılığında yaparlardı. Orducu veya Ehli Hiref adı verilen bu san'atkâr gruba ilk olarak bu muharebede rastlanmıştır. [344]

[344] Sertoğlu, Mithat; Resimli Osmanlı Tarihi Ansiklopedisi, İstanbul, İstanbul Matbaası, 1958, s. 225.

Orduların sefere giden ordu birliklerine katılmaları özel bir kanun gereğiydi. Bunların kuruluş, hareket biçimi ve Orducu Baş (Ordu Ağası) adındaki komutanlarının atanma işleri çıkarılan bir fermanla düzenlenirdi.

5. Ulaştırma

Hızla gelişen fetihler dönemi sonucunda ülke, kısa bir süre içinde çok genişlemişti. Fakat tekniğin ve sanatın henüz rolünü oynamaya başlamadığı o dönemde, ulaştırma olanakları çok ilkel araç ve yöntemlere kalmıştı.

Anavatanda bile köprüler, yollar çok eksikti. Rumeli'ye geçildikten sonra araya Marmara-Bogazlar da girmiş, memleketin iki büyük parçası arasındaki ulaştırma, barışta bile güçleşmiş; seferdeyse, bazen büsbütün kesilebilir bir hal almıştı. (Örneğin, 1366'da bir düşman deniz kuvvetinin Bizans'a yardım amacıyla Gelibolu Kalesi'ni ve yöresini ele geçirerek bu ulaştırmayı kesmesi gibi). Marmara-Bogazlar geçiti yüzünden meydana gelen bu "ulaştırma güvensizliği" gittikçe Osmanlılar zararına büyümüştü.

Kara taşıt araçları, at, katır, deve gibi canlılardan ve az sayıda arabadan ibaretti. Ulaştırma ve bütün hareketler, sadece insan, hayvan ayağına ve bunun hızına bağlıydı. Bu nedenle düzenli daimi ordu teşkilatı yapılırken, taşıt aracı olarak deveye önem verilmiş ve başlangıçtan itibaren ağırlıkların develerle taşınması usulü konmuştu. Bundan başka, seferde ordunun önünde ve gerisinde yol, köprü, onarım, inşaa, ulaştırma işleri için, belirli askeri sınıflar teşkil edilmiş, hatta o yörelerdeki yerlilerin belirli kısımları vergilerden muaf tutularak, bu gibi hizmetlerle görevlendirilmişlerdi.

O dönemin ordularında, henüz tekerlek üzerinde birlikte taşınan ağır silah ve malzeme bulunmadığından, sadece bazı sınırlı ihtiyaçlar için yeteri kadar yük hayvanı kullanmak suretiyle, savaşçı birliklerin yol durumuna bağlı kalmadan her çeşit arazide harekât yapmaları olanağı vardı.

Osmanlılar, başlangıçtan itibaren, bu ulaştırma durumunu daha yeterli bir hale getirmeğe gayret etmişler, Anadolu'da ve Rumeli'de sınırlara doğru uzanan ana doğrultuları belirtmişler ve bu yollar üzerindeki belirli büyükçe kasabaları birer "üs" haline getirmişlerdi. Barışta ve seferde bu yollar üzerindeki onarımlar ve tesisler, zamana ve ihtiyaçlara göre alınan tedbirlerle devamlı ve hızlıca ulaştırma sağlanıyordu.

6. Muhabere

Henüz hiçbir teknik muhabere aracının bulunmadığı o zamanlarda, memleketin hızla genişlemesiyle orantılı olarak, Osmanlıların uzaklardan haberleşme ve yöntemlerinin çok iyi düzenlendiği, olayların başarılı sonuçlar vermesinden anlaşıyor. Zamanın en güvenilir ve çabuk muhabere aracı "ulak" denen atlı haberciydi. Ülke genişledikçe, haber, emir ve raporların kısa zamanda güvenle alınıp verilmesi önem kazanmış ve bu yüzden "ulak teşkilatı" gittikçe kuvvetlendirilmisti. İ. Murat dönemindeki önemli olayların sonuçlarına bakılacak olursa, o tarihte ulakların, yeterli bir güvence ve süratle haberleşmeyi sağlamakta başarılı oldukları görülür.

Yorum

Savaşın kazanılmasının birinci ve en kuvvetli nedeni Osmanlıların en yüksek komuta kademesinden erine kadar herkesin, düşman ordusunu yok etmek gayesi etrafında bilinçli olarak birleşmiş olmalarıydı. Komutanlar, deneyimli, yetenekli ve tümü de savaş alanlarında yetişmiş yüksek kişilikli kimselerdi. Buna karşılık bağlaşıklık kuvvetlerin komuta kademeleri arasında tam bir işbirliği olmadığı gibi, Osmanlı ordusunu da küçümser bir tutum içinde bulunuyorlardı. Nitekim, savaşta bağlaşıklar, kendi sayıca çok üstün kuvvetlerine güvenerek bilinçsiz ve ihtiyatsızca hareket etmişlerdi.

I. Murat, Meydan Muharebesi başlamadan önce, muharebeler sırasında ve hatta şiddetli çarpışmalar olmaktadır, siyasi faaliyetlerini de arkasını kesmeden en yararlı bir biçimde yürütmüştü. Savaş ve siyasetin dengeli yürütülmesi sayesinde ki, Arnavut Prensi II. Balşa, sessiz sedasız bağlaşıktan uzaklaştırılmış, Cenevizliler aracılığıyla Doğu Bulgar Prensi bağlaşıktan alıkonmuş, muharebe sırasında Lazar'ın damadı Vuk Branković'in 12.000 askeriyle muharebe alanından çekilip gitmesi sağlanmış, hatta bir bağlaşıklık sol kanadındaki Vladko Vuković'in 20.000 Boşnak askeriyle beklenmedik bir zamanda muharebeyi terk edip gitmesi sağlanmış, Lazar'ın kendi generalleri tarafından yakalanıp Osmanlı Başkomutanı'na teslim edilmesi için bile anlaşma sağlanmış ve bunu Lazar dahi haber almıştı.

Bu Meydan Muharebesi'nin eleştirisi yapılırken Osmanlı tarihinin ilk kuruluş dönemi incelenirse, Sultan Orhan zamanında kararlaştırılan Batı'ya doğru genişleme ve yayılma siyasetinin doğru ve çok güvenilir esaslara göre hazırlandığı ve bu esasların zaman zaman çok güzel uygulandığı görülür.

*Doğru
geniş
leme*

Bu hedefe ulaşmak için her şeyden önce iyi yetişmiş ve her bakımdan güvenilebilir, kuvvetli bir orduya gereksinme vardı. I. Murat, bu orduyu vücuda getirmişti. Ordu hedefe doğru yönelirken bu hareketin başarıyla sürdürülmesinde sağlam bir dayanak olabilecek, düzenli ve güvenilir bir devlet mekanizmasının mevcut olması gerekiyordu. Meydana getirilen mülki ve askeri teşkilat ve düzeltmelerle bu da sağlanmıştı.

Osmanlıların Rumeli'ye geçişleri ve daha sonraki Birinci Kosova Meydan Muharebesi, gelişigüzel bir karşılaşmanın sonucu değil, belki çok iyi hazırlanmış bir planın doğal ve önceden tasarlanmış sonuçlarından bir bölümünü oluştuyordu.

Bir savaşın başarıyla sonuçlandırılması için, eksiksiz askeri bir planın ve bunu uygulayacak, her yönüyle iyi yetişmiş bir ordunun yanında elverişli bir siyasi ortam hazırlanarak savaş sonuna dek bu ortamın sürdürülmesi gerekirdi.

Kosova Seferi, siyaset bakımından çok iyi hazırlanmıştı. Harekât sırasında, muharebelere karışmaları olasılığı olan Mısır ve Bizans ile dostluk kurularak tarafsızlıkları sağlanmış, Dobruca ve Köstendil Prensleri gibi bağlaşıkları olası bulunan Prenslikler elde edilmiş bulunuyordu.

Bağlaşıklar, kuvvetlerini aynı gaye etrafında birleştirmeyi ve Osmanlılar üzerine kenetlenmiş olarak saldırıyı başarabilmiş olsalardı, muharebenin kaderi daha başka türlü tecelli edebilirdi. Gerçekte bağlaşıkların hazırlıkları yeterli sayılamazdı.

Ordunun sayıca üstünlüğü, aslında bir değer taşımazdı. Lazar, milli çıkarları birbirine uymayan birçok ulusları toplayacağı yerde, vaktile ona göre davranıp bu savaşa Bizans'ın da katılmasını sağlasaydı, durum kuşkusuz Lazar için daha elverişli olurdu.

Bağlaşıkların cephelerine alınacak öğelerin, sayılarından daha çok niteliklerine değer verilerek seçilmesinin siyasette bir amaç olması gerektiğini, bağlaşıklar ordusunun uğradığı bu son, pek güzel meydana çıkarmıştır.

Osmanlılar, duruma stratejik kural ve ilkelere çok uygun bir savaş planı düzenlemişlerdi.

Stratejik harekâтта ön alarak bağlaşıkları birer birer tepelemek, önemli bir kuraldır. Burada Osmanlılar için iki önemli hedef vardı. Bulgar ordusu ve bağlaşıklar ordusu. Bunlardan bağlaşıklar ordusu, en kuvvetli düşmandı. Buna göre Osmanlı ordusu, başlangıçta Bulgar ordusunu ikinci derecede bir kuvvetle meğgul ederek asıl kuvvetlerle bağlaşıklar ordusuna yüklenebilirdi. Fakat, bu halde, Bulgar ordusuna ayrılan kuvvet, yenilgiye uğradığı takdirde, Sırbistan'da muharebe etmekte olan Osmanlı ordu-

sunun gerisi kesilmiş olacaktı. Aynı zamanda, bu Osmanlı ordusu, Bulgarlar tarafından gerisinden de tehdit edilecekti. Bu durumsa, zeferi kuşkuya düşürebilecek tehlikeli bir durum demektir.

Bu düşünceyle, önce süratle Bulgaristan'a taarruz ederek onu etkisiz hale getirmek doğruydı. Böylece ordu, asıl hedefe yöneldiği zaman, sağ yan ve gerisinden tamamıyla güvenli bir durumda bulunacaktı. Bu işle bütün ordunun görevlendirilmesi fazlaydı. Aynı zamanda, bu iş sürat istiyordu. Bu amaçla, elde hazır bulunan bir kısım kuvvetin, Vezir-i âzam Ali Paşa komutasında olarak göreve başlaması karar altına alındı. Sonunda, bağlaşmanın önemli üyelerinden biri olan Bulgaristan tamamıyla stratejik alanda bir baskın hareketiyle, O'nun bağlaşıklarıyla birleşmesine meydan verilmeden tek başına muharebe dışı bırakıldı.

Dört yüz yıl sonra, "Az kuvvetle çok kuvvetleri yenmek" yöntemiyle şöhret yapmış olan Napolyon da, birçok muharebelerinde bu ana kurala uyarak başarı sağlamıştı. Görülüyor ki, askeri beceriye bağlı olan bu kuralı, Türkler, Napolyon'dan 400 yıl önce düşünmüşler ve başarıyla uygulamışlardı.

"Harekâtın asıl hedefi düşman ordusudur." Plana göre asıl hedef, Sırp ordusuydu. Gerçekte de, Bulgaristan savaş sahnesinden kaldırıldıktan sonra, ordunun büyük kısmı Sırp ordusuna yönelmişti. Bu orduyu bulup boy ölçüşmek için tamamıyla askeri düşünce ve esaslara uyar biçimde sürekli keşifler yapılmış, gece gündüz bütün olanaklara başvurularak bu keşfe devam edilmişti.

Osmanlı Başkomutanlığı'nın, düşmanın kendisinden çok üstün bulunmasına karşın stratejik taarruzdan vaz geçmemesi, düşmanı her ne olursa olsun yenmek azminin çok canlı bir örneğidir. Gerçekten, bu açık üstünlüğe karşı Osmanlılar, ileri atılmak azmini yenememiş ve kesinlikle yenmek kararıyla, düşmanın sayıca üstünlüğüne karşı gerekli önlemleri almış, sonunda bu azmin, bu cesaret ve cüretin büyük ödülünü görmüştür.

Bağlaşıkların önceden saptanmış bir savaş planının olup olmadığı, varsa neleri kapsadığına dair belgelere rastlanamamıştır. Yalnız, bağlaşıkların harekâtının akışından, iyi bir plan yapılmadığı da, mevcut planın başarılı olarak uygulanmadığı sonucuna varılabilir. Oldukça kuvvetli bir bağlaşıklı olan Bulgar ordusunun, Osmanlılar tarafından tek başına tepelenmesine Başkomutan Lazar seyirci kalmamalıydı. Buna meydan vermemek için, Sırpların süratle toplanarak elde mevcut kuvvetlerle Bulgar ordusunun yardımına koşmaları gerekirdi. Buna olanak bulunmadığı takdirde, Bulgar ordusunun kesin sonuçlu muharebeyi kabul etmeyerek oyalama muharebeleriyle bağlaşıkların toplanacağı Sırbistan yönünde çekilmesi gerekirdi.

Gerçekteyse Lazâr, General Dimitrios komutasındaki kuvvetlerle Bulgar ordusunun yardımına koşmuştu. Fakat bu girişimin çok geç kalması ve görevlendirilen bu kuvvetin yetersizliği yüzünden harekât geliştirilememişti. Böyle bir karar, hiç bir sonuç vermiyen "yarım tedbir" niteliğinden öteye geçememişti.

Osmanlılardan daha önce toplanması gereken müttefik ordusunun, zaman kaybetmiyerek Osmanlı ordusunu aramak üzere harekete geçmesi lazımdı. Bu suretle hareket serbestliğini Osmanlılara bırakmamış ve Bulgar ordusuyla da birlikte hareket olanagı elde etmiş olurdu. Hiçbir neden yokken aylarca Osmanlı ordusu beklenmiş, Bulgar ordusunun yenilmesine seyirci kalınmış ve böylece, harekâtında serbest, morali yüksek Osmanlı ordusu karşısında mukadder olan sonuç, müttefik ordusunun başına gelmiştir. Halbuki, seri bir stratejik taarruzla Ali Paşa Ordusu, asıl Osmanlı ordusunun toplanmasından önce yok edilmiş, Bulgar kuvvetleriyle birleşmiş olsaydı, ihtimal Bizans da harekete getirilmiş bulunacak, muharebenin başka bir şekilde ve çok kuvvetli olasılık olarak müttefiklerin yararına gelişmesi sağlanmış olabilecekti.

Osmanlı ordusuyla müttefikler ordusu arasında bir "kesin sonuç muharebesi" olacaktı. O halde, bunun için mümkün olduğu kadar kuvvetli bulunmak önem kazanıyordu.

Kosova'da Osmanlı Başkomutanlığı, bu önemli noktayı göz önünde bulundurmuş ve icraatıyla bunu başarmıştı. Memleketin bütün kuvvet unsurlarını harekete geçirmiş ve Osmanlı Devleti'nin çıkarabileceği en büyük kuvveti Filibe'de toplamıştı. Bulgaristan işini uzatmıyarak Ali Paşa Ordusu'nu, amaç hasıl olur olmaz süratle yığınak yerine çekmişti. Şehirköy'ü ele geçiren Yahşi Bey'in daha ileri gitmek yolundaki tekliflerini kabul etmiyerek, önemli bir süvari kuvvetinin elden çıkmasına engel olmuştu. Sayıları az da olsa Dobruca ve Köstendil askerlerinin de harekâta katılmalarını sağlamıştı.

"Kesin sonuçlu muharebede, bir tüfegin bile değeri vardır" gerçeğini çok iyi bilen ve takdir eden Osmanlı Başkomutanlığı, her türlü tedbire başvurarak mümkün olduğu kadar çok sayıda kuvveti kesin sonuç muharebesinde eli altında toplamayı başarmıştı.

Osmanlılar, Kosova'da süvari birliklerine iyi görevler vermişler ve bu sınıfı çok iyi kullanmışlardır. O kadar ki, bu kullanım biçimi, şimdiki çağdaş doktrinlere tamamiyle uymaktadır.

Filibe'de toplanmakta olan ordu tarafından bağımsız olarak ileriye Şehirköy yönünde gönderilen Yahşi Bey süvari birliğine, yığının örtül-

Osmanlı ordusu, Kosova'da, 1877-78

1877-78
Osmanlı
Tarihleri

mesi, korunması ve dolayısıyla düşman hakkında keşif, düşman harekâtını geciktirme görevleri verilmişti. Bunlar, bugünkü ordu süvarisinin görevleri arasındadır.

Osmanlı ordusu Kratova'dan ileri harekete geçmeden önce, büyük kısmın geçmeye zorunlu olduğu dağ geçitlerini elde ederek, yürüyüşü güvenliğe almak ve keşiflerde bulunmak amacıyla Evrenos Bey komutasına verilmiş bulunan süvari birliği, piyadeyle de pekleştirilmişti. Bu suretle tam zamanında pekiştirilen süvari birliği, düşman tarafından ileri sürülmüş bazı kuvvetleri süratle ve kolaylıkla atarak görevini yapmıştı. Halbuki, süvariye bazı özel hallerde piyadenin katılması ve yardımı, ancak Birinci Dünya Savaşı'nın verdiği denemelere göre, yine o harpte uygulanmış ve bu harpten sonraki süvari kuruluşlarına piyade birlikleri konmuştu.

Bu durum, Türklerin yüzyıllarca önce süvariye en iyi biçimde kullanma da ne kadar ileri gittiklerini göstermesi bakımından kayda değer.

Müttefik süvarisinin kullanılması hakkında esaslı belgelere rastlanmamıştır. Yalnız, Osmanlı süvarisi, hareketlerinde daima serbest ve bağırsız olduğuna göre, müttefiklerin süvarilerini iyi kullanamadıkları anlaşıyor.

Taktik Hareketlere Gelince

Osmanlı ordusu, düşmana rastlamak olasılığı olan Morava Nehri kesiminden sonra yürüyüşünü tümenler (muharebe grupları) halinde yapmış ve bu suretle, muharebe hazırlığının arttırılmasına daha yürüyüş sırasında önem vermiştir.

Evrenos Bey'in Kratova'da toplanan harp meclisindeki önerisi gereğinde Osmanlı ordusu harekât alanına gelince, uygun mevzileri tutmuş ve savaşa hazır bir duruma girmişti. Akşam üstü Kosova Ovası'na gelen Osmanlılar, Sırlar ile muharebeyi kabul etmeye karar verdikten sonra, derhal daha geceden muharebe hazırlığını yapmamış olsaydılar -müttefik komutanlarından bazılarının önerisi gibi düşmanın bir gece baskını karşısında kötü duruma düşmüş olabilirlerdi.

Bağlaşıklar Kosova Ovası'na daha erken geldikleri halde, muharebe hazırlığına, ancak Osmanlı ordusunu görünce başladılar. Eğer bağlaşıklar, muharebe hazırlığına önem vererek, daha önce hazırlanmış olsalardı, geceleyin yapacakları bir baskın taarruzuyla sayıca daha az ve yoğun olan Osmanlı ordusunu zor duruma düşürebilirlerdi.

Kosova'da muharebe öncesi harp meclisinde Evrenos Bey'in açıkladığı taktik esaslarda, bugünkü muharebelerde dahi dikkate alınması gereken iki önemli noktaya değiniyordu: Biri, düşmanın muharebe usulü-

Ö nün bilinmesi, bunun kararlarımızda ve harekâtımızda daima gözönünde tutulması, diğeri de, savunmada üstün düşmanın göstereceği zayıf anlardan faydalanılması (daima elde bulundurulacak kuvvetli ihtiyatlarla).

Ö S İşte bu iki önemli prensibe tamamiyle uyan Osmanlı ordusu, sonunda Kosova Meydan Muharebesi'ni düşmanın kendisinden üç kat üstün olmasına karşın kazanmıştır.

B Bağlaşıklar, bu iki esas prensibe de önem vermemişlerdir. Hasımlarının muharebe usüllerini incelemiş olsalardı, Osmanlı ordusuna fırsat verip yenilgiye uğramazlardı. Osmanlı ordusu ne kadar toplu durumda muharebe etmişse bağlaşıklık ordusu da o ölçüde toplu etki yapamamıştır. Düşmanın merkezi, sağ kanadının taarruzunu besleyememiş, sol kanadıysa, muharebeye adeta seyirci kalmış ve bu suretle Osmanlı ordusunun beklediği fırsat hazırlanmış ve sağlanmıştır.

Ö Osmanlı ordusu ihtiyatlarının yeri, başlangıçta doğru değildi. Her grubun gerisinde görünen ihtiyatlar, aşağı yukarı aynı kuvvetteydiler. Halbuki, arazinin durumu, ihtiyatların sol kanad gerisinde bulunmalarını gerektiriyordu. Sağ kanad arazisi hâkim ve daha az kuvvetle savunulabilirdi. Düşmanın buradan taarruzu pek olası değildi. Burası tahkim edilerek, artırılacak kuvvetleri sol kanada almak uygun olacaktı.

Ö Diğer taraftan strateji, Osmanlı ihtiyatlarının sağ kanad gerisinde bulunmasını gerektiriyordu. Çünkü bu yönden yapılacak bir karşı taarruz, başarılı olursa, düşmanı kendi harekât üssünden ayırarak Sjnica Dere-si'ne atacak bir durum yaratabilirdi.

Ö Osmanlı ordusu ihtiyatları, çok doğru ve zamanında kullanılmıştı. Bu kuvvetlerle Yıldırım'ın tam zamanında yaptığı karşı taarruz o kadar uygun ve başarılıydı ki, hemen muharebenin kazanılivermesiyle sonuçlanmıştı.

B Bağlaşıklık ordusunun muharebe düzeni incelenirse, kuvvetlerin ter-tiplenmesinde taktik ve stratejik fikirlerin hakim olmadığı görülür. Kanadlardaki ihtiyatlar az ve eşitti. Merkez Grubu ise çok kuvvetli tutulmuştu.

B B Bağlaşıklık ordusunun sağ kanadından yapılacak bir taarruzun geliş-mesi, arazi bakımından daha kolaydı. Fakat bu hareket başarılı olursa, Osmanlıları geldikleri yönde geri sürmekten başka bir sonuç veremezdi. Halbuki, sol kanaddan Osmanlı ordusuna vurulacak bir darbe, bu ordunun harekât üssünden ayrılarak Batı'ya atılmasıyla sonuçlanabilirdi. Bu ne-denle, müttefik ordusunda da kuvvetli bir ihtiyat grubunun sol kanad gerisinde bulunması gerekiyordu.

Müttefikler ihtiyatlarını Yıldırım'ın darbesine karşı ileri sürmüşlerse de, bu kullanım tam zamanında yapılamadığı için, bağlaşıkların aksi talihini yenmeğe yeterli olmamıştır.

En sonunda, Kosova'da Osmanlılar, düşmanın yan ve gerilerine taarruz suretiyle en etkili ve çabuk yokedilmesini sağlamışlardır.

Osmanlılar, taktik alanda da süvariye başarıyla kullanmışlardır. Yıldırım, elindeki süvariye tam zamanında ve yerinde muharebeye sokmak suretiyle, muharebenin gelişmesini Osmanlıların yararına çevirmişti.

Çekilen düşman, ancak sürat ve şiddetle yapılacak bir takiple yokedilebilirdi. Bunu iyi değerlendiren Osmanlı ordusu, özellikle süvari kuvvetleriyle yaptığı sıkı takip sayesinde, düşman ordusunu yoketmeyi sağlamıştı.

Buraya kadar söylenelere göre, Osmanlılar Birinci Kosova Meydan Muharebesi'ni bu günkü muharebelerde dahi önemli yer tutan stratejik ve taktik esas ve prensiplere uymakla kazanmışlardır. Bu, Türk komutanlarının öteden beri sevk ve idaredeki ustalık ve bilgilerinin bir zaferidir. Bir de, bu bilgilerle ilgisi olmayan ve daha ziyade manevi olan önemli bir diğer zafer amilinin var olduğu da görülmektedir ki bu, "Komutanın kişiliği" olarak tanımlanabilir.

I. Murat, Kosova'ya gelip düşman kuvvetini ve muharebe alanını gözleriyle gördüğü zaman, düşmanın sayıca daha üstün oluşu kendisini düşündürmüştü. Buna karşın, hiçbir zaman zeferden ümidini kesmemiş, bu heyecan ve teessürünü hiçbir astına belli etmemişti. Bu gerçeğe rağmen işe, "mutlaka muzaffer olmak" inancıyla başlamıştı. I. Murat'ın gösterdiği bu soğukkanlılık ve yılmaz azim, muzaffer olmak isteyen her komutan için daima birinci derecedeki nitelikler arasında bulunmaktadır.

Yıldırım Bayezid, Kosova savaş meclisinde bazı komutanların, "düşmanın üstünlüğüne karşı ön saflara develer koymak" önerilerine karşı çıkarken sözünü, "Muzafferiyeti, daima kendisini galip sayan taraf kazanır" cümlesiyle bitirmişti. Bu düşünce "Bir muharebede, önce komutan yenilir" gerçeğinin başka suretle ifade edilmiş bir şeklidir. Buna göre, şu son söz söylenebilir : "Kosova Meydan Muharebesi'ni önce Türk komutanları, sonra Türk erleri kazanmıştır." [343] Bu durumda Türk yüksek komuta kademesinin üstün sevk ve idare yeteneği gösterdiğini kanıtlamaktadır.

[343] Mükerrrem; Kosova, 1389, İstanbul, Askeri Matbaa, 1931, s. 30-38.

KOSOVA MEYDAN MUHAREBESİ'NİN SONUÇLARI

1. Askeri Sonuçlar

Türk Ordusu, sayıca üstün ve zırhlı giysilerle donatılmış olan düşman ordusunu yok etmiş, böylece Balkanlar da uzun yıllar sürecek askeri bir egemenlik sağlamıştır.

Bundan başka, Sırp ve Bulgar askerlerinin daha sonraki savaşlarda Türk ordusu saflarında bağlılık ve istekle muharebe etmesi de sağlanmıştır. Türk ordusunun aslında yüksek olan moral gücü bu muharebenin kazanılmasıyla bir kat daha yükselmiş ve orduya güven artmıştır.

2. Siyasi Sonuçlar

Kosova'daki akibeti gördükten sonra, Sırp lar yanılmamışlar, artık gerçeği anlamışlardı. Onlarca Kosova, bağımsızlıkları için bir ölüm çanının sesiydi. Macarlar da, kendilerini tehdit eden bir tehlikenin baş gösterdiğini anlayarak uykudan uyanmışlardır.

Sırp kaynakları, bu muharebelerden sonra bölgedeki zengin kale, köy ve kasabaların Osmanlılar tarafından yağma ve tahrip edilmediğini olduğunu, çünkü I. Murat'ın kendi askerlerine bu yolda emirler vermiş bulunduğunu, yazarlar.

Sırbistan bağımsızlığının son bulması ve Balkan İslavlığı'nın büyük bir kısmının Türk egemenliği altına girmesi, Kosova Meydan Muharebesi'nin en önemli siyasi bir sonucu olmuştur. Tuna boyunca dayanmış olan Osmanlı sınırının önünde artık, önemli kuvvet olarak yalnız Macarlar kalmıştı. Balkan Yarımadası'nda Eflâk, Arnavutluk, Karadağ, Bosna, Hersek ve Yunanistan gibi henüz tamamiyle fethedilmemiş yerler, artık yeni vârislerini bekleyen birer miras haline gelmiştir.

Sırp lar, Kosova felaketinin acı anılarını ve Miloş Obiliç'in kahramanlığını yaşatmak için milli bir destan yazmışlar ve bu destan, Sırbistan'ın Osmanlı yönetiminde kaldığı 489 yıl boyunca halk dilinde dolaşmış ve en sonunda 1878 Berlin Antlaşması ile Sırbistan'ın yeniden bağımsızlığına kavuşmasında önemli rol oynamıştır.

28 Haziran günü, Sırbistan'da Saint-guy Yortusu günüdür. O gün Sırp lar, 1389'da Kosova'da Türkler tarafından büyük bir yenilgiye uğratıldıkları için o zamandan beri yas tutarlar.

K R O N O L O J İ

- 1386 Konya Ovası'nda İlk Osmanlı-Karaman Savaşı (H. 788).
- 1387 Vezir-i âzam Çandarlı Hayreddin Paşa'nın ölümü ve yerine Çandarlı Ali Paşa'nın atanması (H. 789).
- 1388 Osmanlı akıncılarının Ploşnik'te yenilgisi (H. 790).
- 1388 Osmanlılara karşı Balkan ittifakı (H. 790).
- 1388 Vezir-i âzam Ali Paşa'nın, Bulgaristan'ı istilaya başlaması (H. 790).
- 1389 (İlkbaharı) I. Murat komutasında Osmanlı ordusunun Filibe bölgesinde toplanması ve Ali Paşa kuvvetlerinin de bu orduya katılması (H. 791).
- 1389 (Yaz) Birinci Kosova Meydan Muharebesi, I. Murat'ın şehit oluşu, Yıldırım Bayezid'in cülusu ve Sırbistan'ın Osmanlı himayesini kabulü (H. 791).

YARARLANILAN KAYNAKLAR

KITAPLAR

AHMET CEMAL ; Coğrafya-ı Askeri, İstanbul, Mekteb-i Harbiye-i Şâhane Matbaası, 1341 (1925).

AHMET MİTHAD ; Mufasssal Tarih-i Kurun-u Cedide, c. I, II, İstanbul, Matbaa-i Âmire, 1303 (1887).

AHMET MUHTAR ; Muharebat-ı Meshure-i Osmaniye Albümü, Çev. Kemal Yılmaz, İstanbul, Harp Akademileri Basımevi, 1971.

AHMET MUHTAR ; Kosova Melhame-i Kübrası, Yazma, Askeri Müze.

AHMET REFİK ALTINAY ; Sahaif-i Muzafferiyat-ı Osmaniye, İstanbul, Kitaphane-i Askeri, 1325 (1909).

ALÎ HAYDAR ; Kosova Meydan Muharebesi, İstanbul, Matbaa-i Ebuzziya, 1328 (1912).

ALÎ RIZA ; Atlash Memalik-i Osmaniye Coğrafyası, 3 Kısım, İstanbul, Mühendishane-i Berr-i Nümayun Matbaası, 1318 (1902).

ARVİL D.BATAİLLE ; Dei Kosova, Paris. 1838.

AŞIKPAŞAZADE AHMET AŞIKÎ ; Tevarih-i Âl-i Osman, Neşreden Nihal Atsız, c. I, İstanbul, Türkiye Yayınevi, 1949.

BAYKAL, İSMAİL HAKKI ; Enderun Mektebi Tarihi, c. I, İstanbul, Halk Matbaası, 1953.

DANIŞMEND, İSMAİL HÂMÎ ; İzahlı Osmanlı Tarihi Kronolojisi, c. I, İstanbul, Türkiye Yayınevi, 1949.

FATMA ALİYE ; Kosova Zaferi - Ankara Hezimet, İstanbul, Ka-naat Matbaası, 1331 (1915).

FERİDUN BEY ; Mecmua-ı Münşeat-ı Selâtin, Neşreden : Ahmet Vahit, c. I, İstanbul, 1274 (1858).

14. GIBBONS, Herbert Adams ; Osmanlı İmparatorluğu'nun Kuruluşu, Çev. Ragıp Hulusi, İstanbul, Devlet Matbaası, 1928.
15. HADİDİ ; Tevarih-i Âl-i Osman, Millet Kitaplığı, No. 1317.
16. HAMMER ; Tarih-i Devlet-i Osmaniye, Çev. Mehmet Atâ, c. I, IV, İstanbul, Selanik Matbaası, 1329 (1913), 1930.
17. HAYRULLAH EFENDİ ; Devlet-i Aliyye-i Osmaniye Tarihi, c. I, III, IV, İstanbul, Tabhane-i Âmire, 1280 (1864).
18. HOCA SADETTİN ; Tac'üt-Tevarih, c. I, Ali Emiri Kitaplığı No. 124, İstanbul, Matbaa-ı Âmire, 1297 (1881).
19. İDRİS BİTLİSİ ; Heştbehişt, Çev. Abdülbaki Sadi, c. VII, İstanbul, Topkapı Sarayı Müzesi.
20. KEMALPAŞAZADE ; Tevarih-i Âl-i Osman, Yazma, Ali Emiri Kitaplığı No. 30, İstanbul.
21. KUPELWEİSER L.FELDMARSCHALL ; Die kaempfe Ungarens Mit Der Osmanen Wien Und, Leipzig, 1899.
22. MEHMET MAZHAR FEVZİ ; Haber-i Sahih, c. I, III, İstanbul, 1327 (1911).
23. MÜKERREM ; Kosova 1389, İstanbul, Askeri Matbaa, 1931.
24. NEŞRİ ; Kitab-ı Cihan-numa, Neşreden. Faik Reşit Unat ve Mehmet A.Köymen, c. I, Ankara, Türk Tarih Kurumu Basımevi, 1957.
25. ORUÇ bin ADİL ; Tevarih-i Âl-i Osman, Neşreden: Franz Babinger, Hannover, 1925.
26. RUHİ TARİHİ ; Türkiyat Enstitüsü, No. 6211.
27. SERTOĞLU, MİTHAT ; Resimli Osmanlı Tarihi Ansiklopedisi, İstanbul, İstanbul Matbaası, 1958.
28. SOLAKZADE HEMDEMİ ; Tarih-i Âl-i Osman, Topkapı Sarayı Müzesi Hazine Kitaplığı No. 1416, İstanbul, 1298 (1882).
29. TAYYARZADE AHMET ATÂ ; Tarih-i Atâ, c. I, İstanbul, Şeyh Yahya Efendi Matbaası, 1291-93 (1875-77).

30. TÜRK SİLAHLI KUVVETLERİ TARİHİ, c. III, Ks. I, (1299-1451); Ankara, Gnkur. Basımevi, 1964.
31. UZUNÇARŞILI, İSMAİL HAKKI ; Osmanlı Tarihi, c. I, Ankara, Türk Tarih Kurumu Basımevi, 1947.
32. UZUNÇARŞILI, İSMAİL HAKKI ; Anadolu Beylikleri, Ankara, Türk Tarih Kurumu Basımevi, 1937.
33. UZUNÇARŞILI, İSMAİL HAKKI ; Kapıkulu Ocakları, c. I, Ankara, Türk Tarih Kurumu Basımevi, 1943.

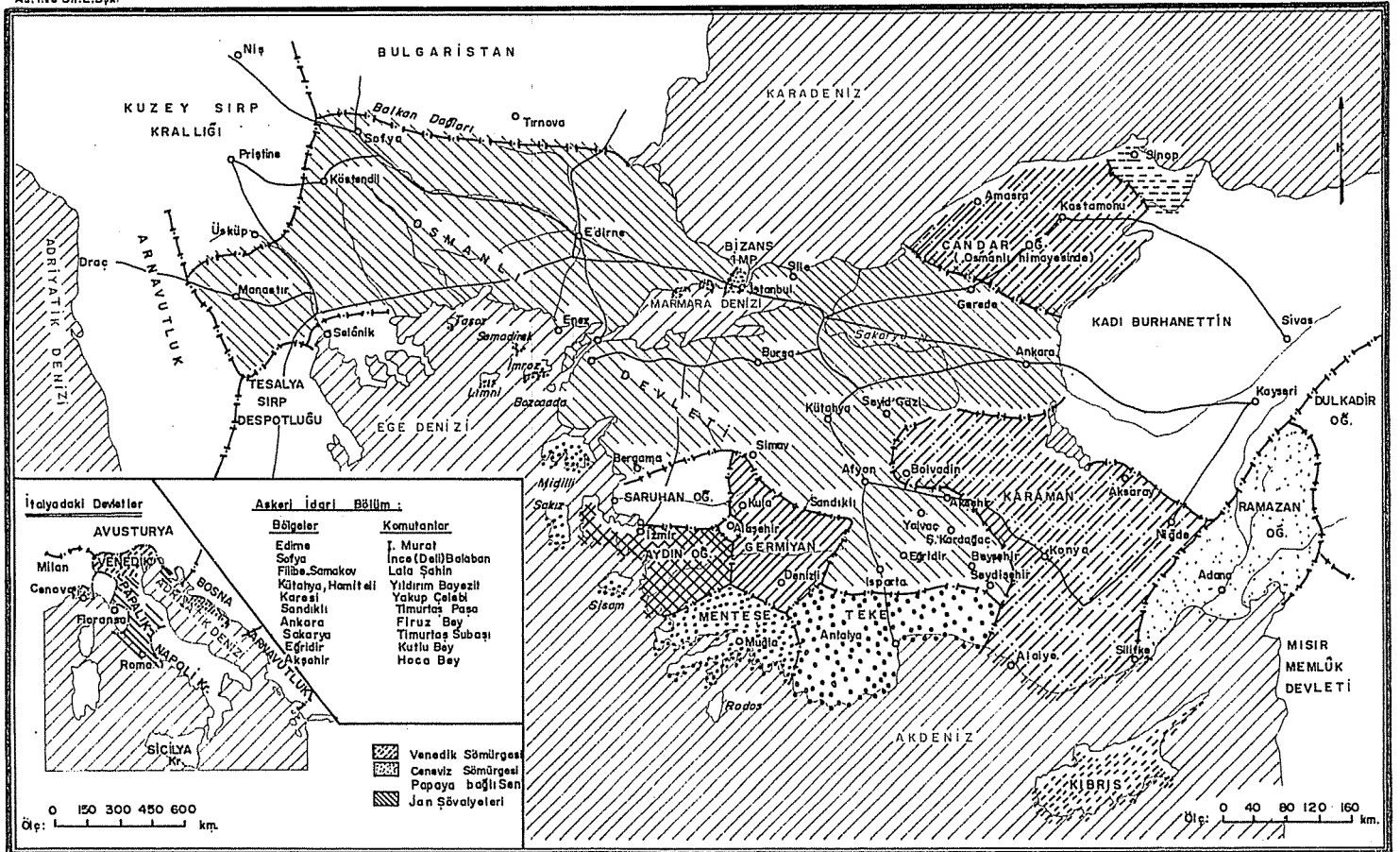
B. MAKALELER

1. AKTEPE, M.Münir ; Kosova Maddesi, İslam Ansiklopedisi, c. VI, İstanbul, Maarif Basımevi, 1955, s. (869-876).
2. AUREL DECEI ; Dobruca, İslam Ansiklopedisi, c. III, İstanbul, Milli Eğitim Basımevi, 1945, s. (628-643).
3. UZUNÇARŞILI, İsmail Hakkı ; Murad I Maddesi, İslam Ansiklopedisi, c. VIII, İstanbul, Maarif Basımevi, 1960, s. (587-598).

Genel Siyasi Durum
(1388)

Gnkur.
As.Tve Str.E.Bşk.

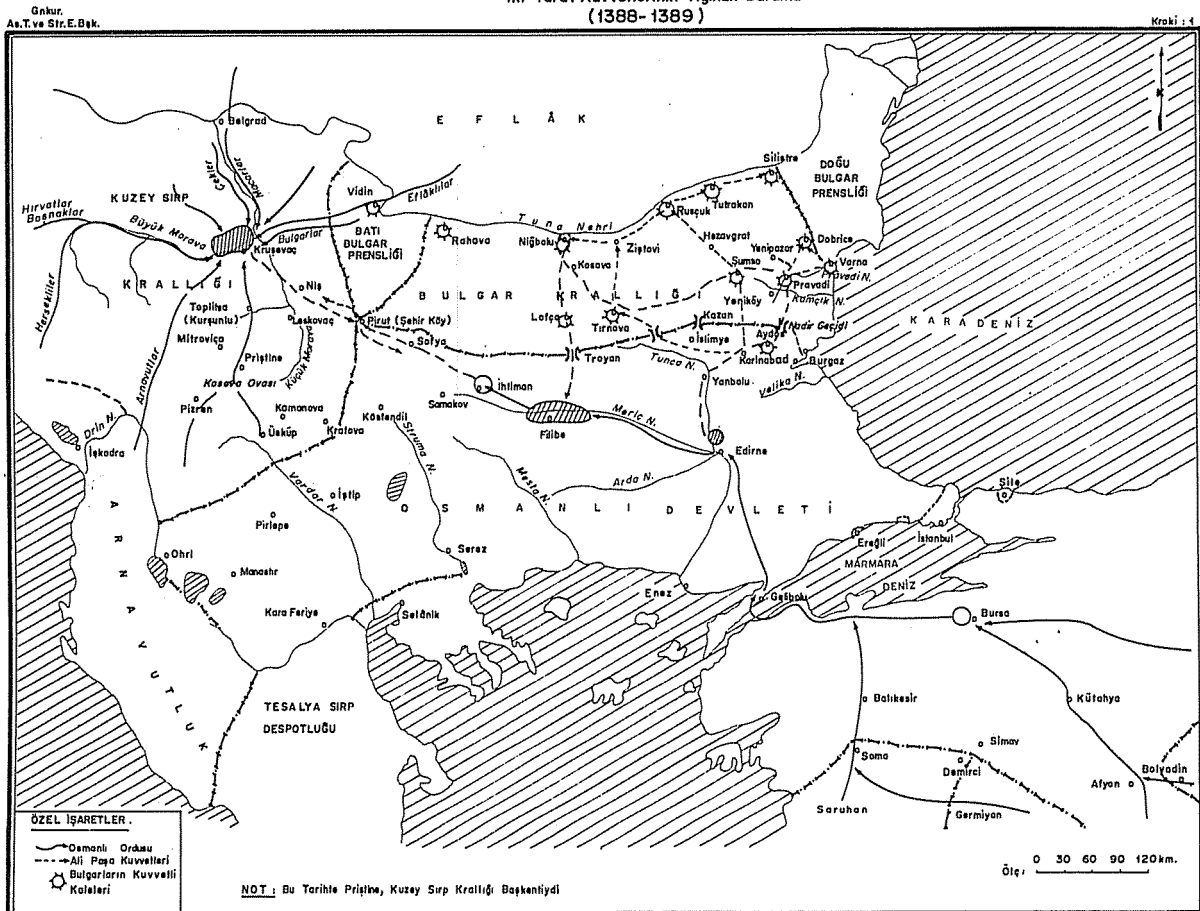
Harita:1

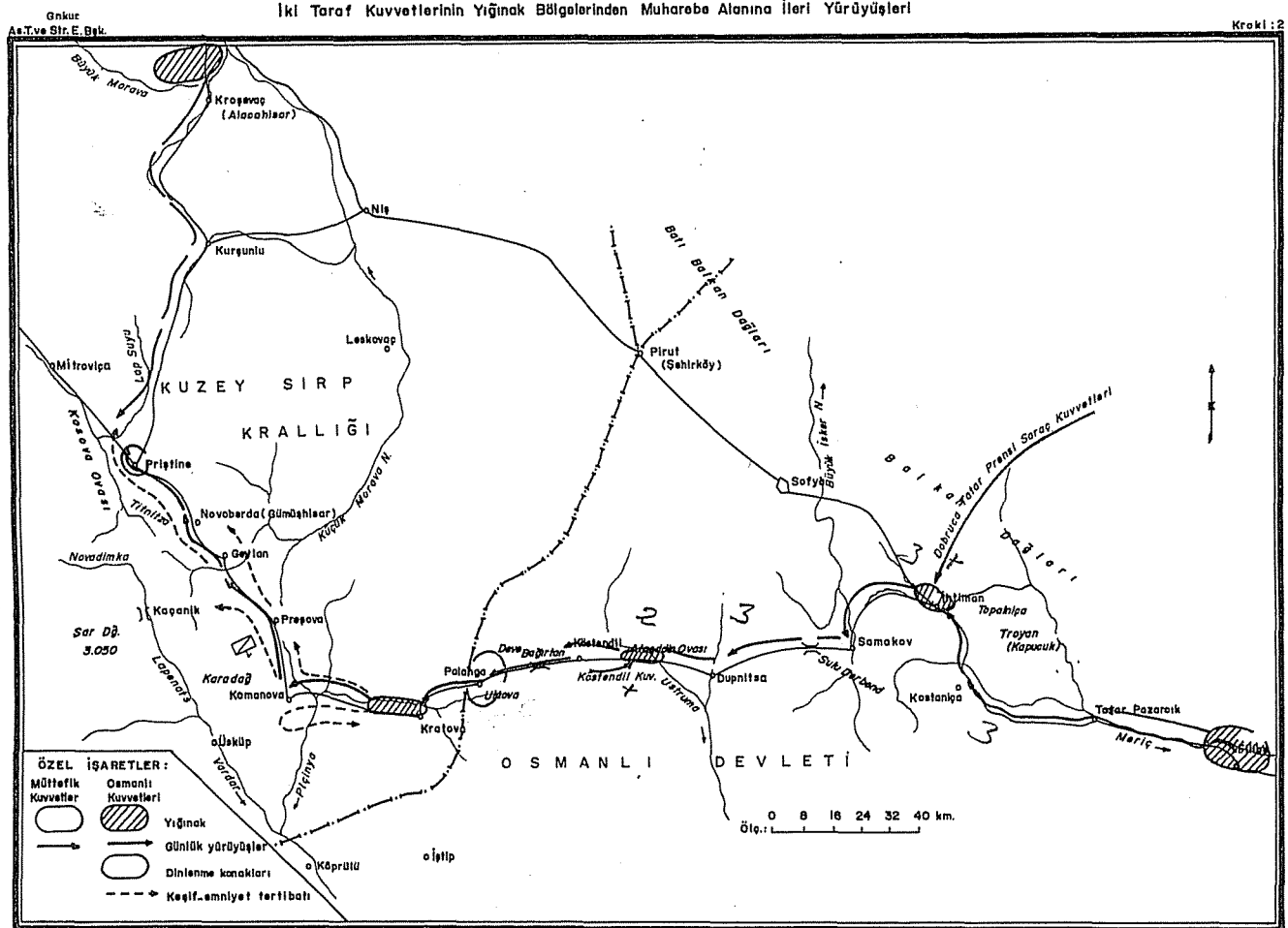

Birinci Kosova Meydan Muharebesi
Harekât Alanı Ve Coğrafi Durum

Asıl Ordunun Ruineli'ye Geçişi, Bulgaristan Harekâtı
İki Taraf Kuvvetlerinin Yığınak Durumu
(1388-1389)

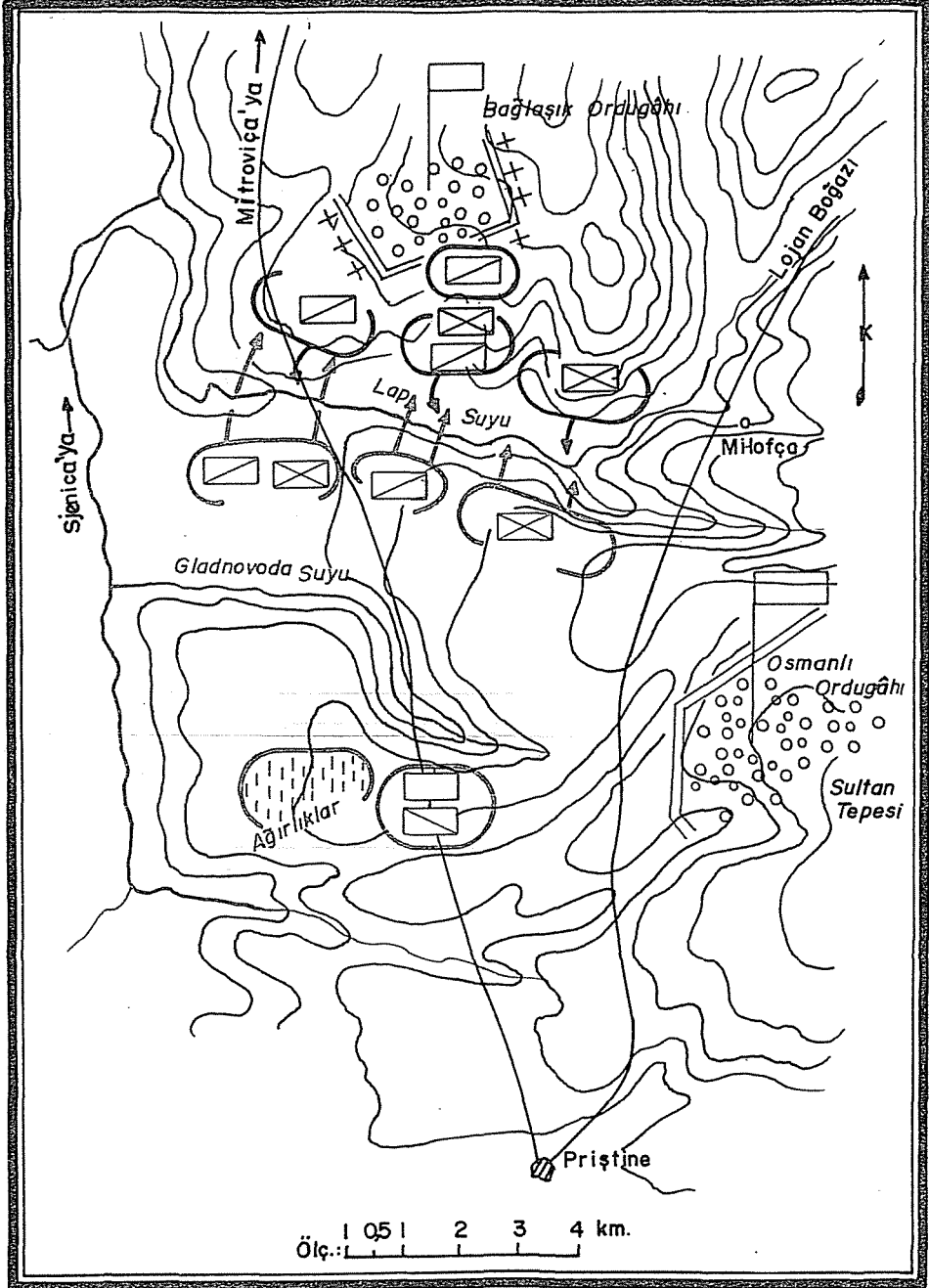

Birinci Kosova Meydan Muharebesi
Birinci Evre
(15 Haziran 1389)

Gnkur.
As.T.ve Str.E.Bşk.

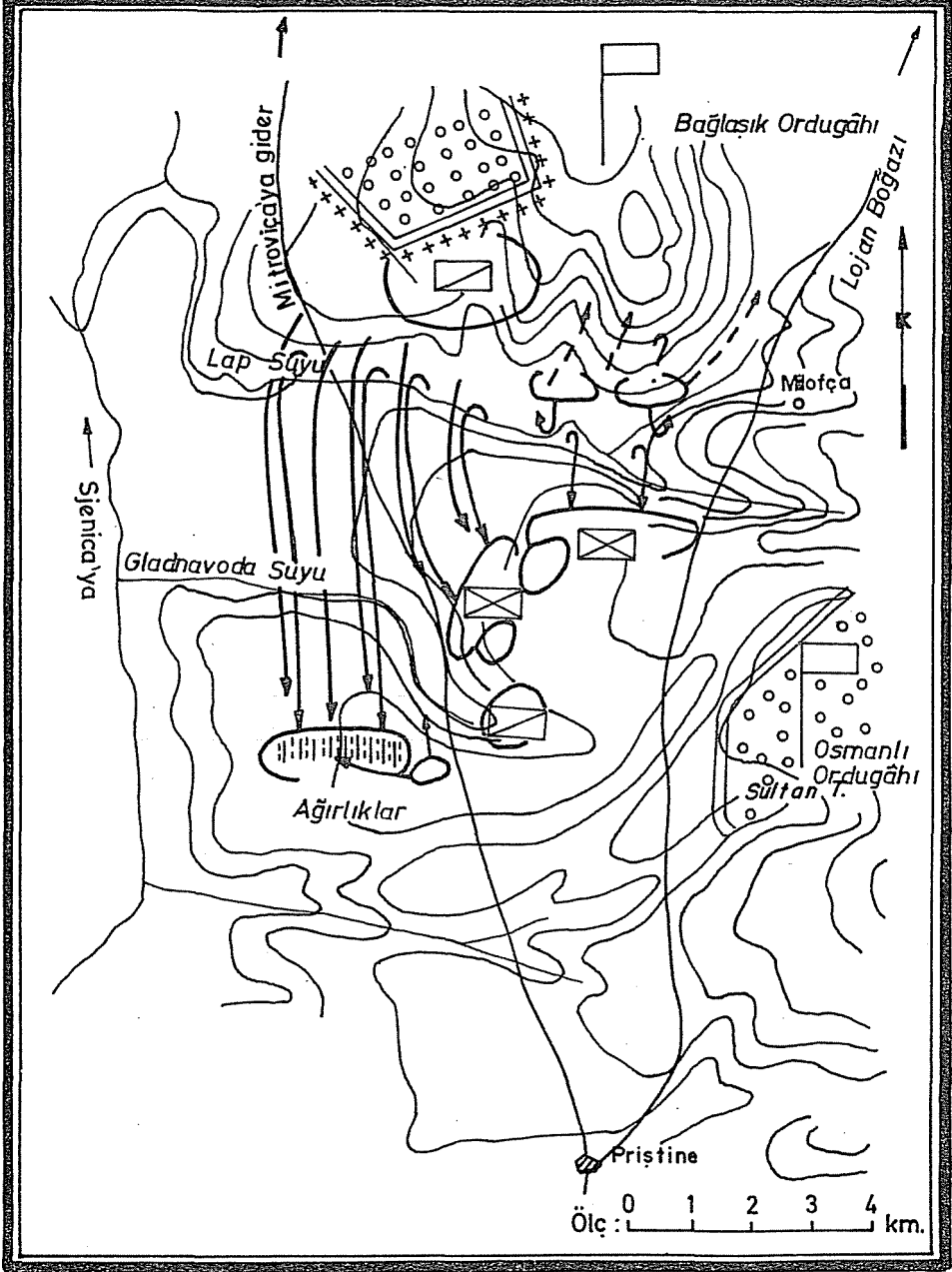
Kroki:3

Birinci Kosova Meydan Muharebesi İkinci Evre

Gnkur.
As.T.ve Str. E.Bşk.

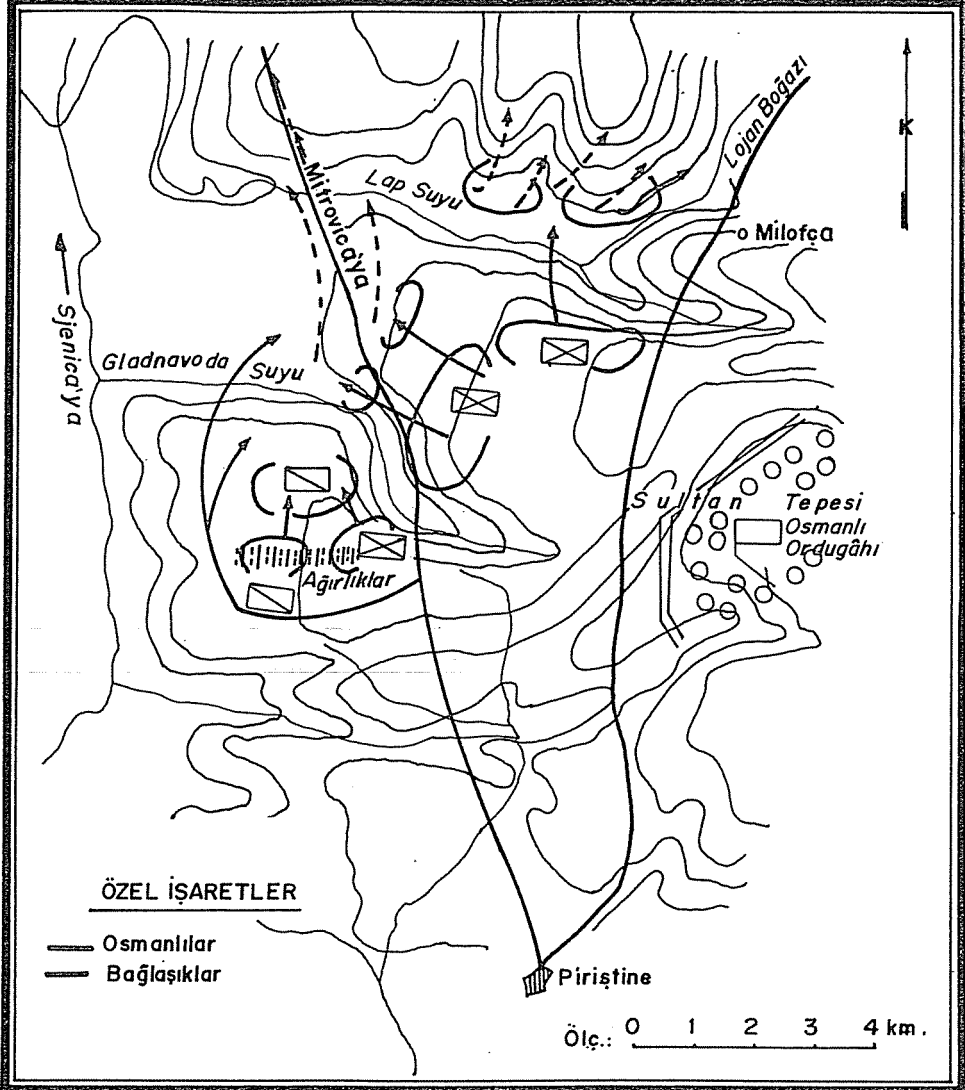
Kroki:4

Birinci Kosova Meydan Muharebesi Üçüncü Evre

Gnkr.
As.T.ve Str.E. Bşk.

Kroki :5

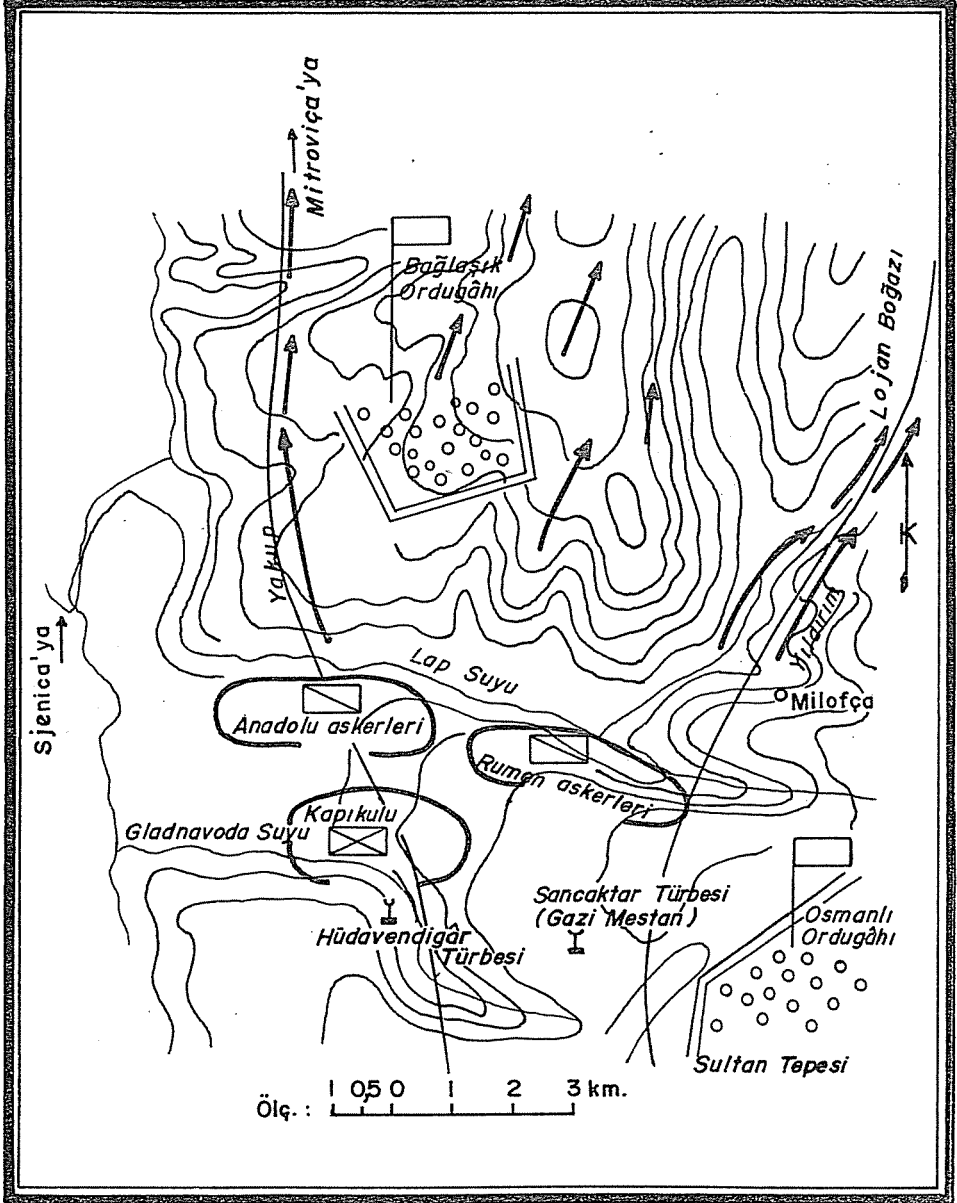

Birinci Kosova Meydan Muharebesi

Gnkur.
As.T.ve Str.E.Bşk.

Dördüncü Evre

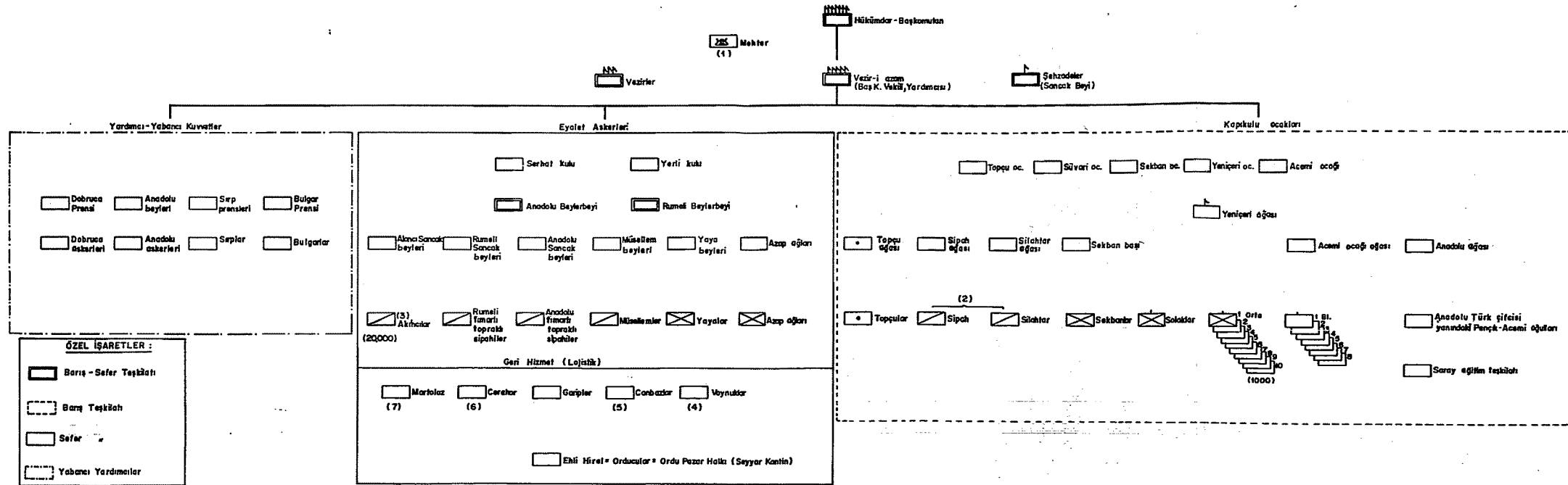
Kroki : 6

**Osmanlı Ordusu'nun Barış-Sefer Kuruluşu
(1388-1389)**

Gnkur.
As. T.ve Str. E. Bşk.

Kuruluş

1. Mehtar Takımı
2. İki süvari bölüğü = 2400 kişidir
3. 1388 Plonik'te 20.000 akıncı
4. Sırp askerleri, çoğu Bulgar
5. Müsellem voyvuklar
6. Lojistik ve inşaat işlerinde çalıştırılır, hırdat Hristiyanlarında Gecette toplanan
7. Trakya ve Makedonya'da müsellem ve çoğu yerli emniyet-amaç kuvvetleri (Haber alına)

Gnkur.
As. T. ve Str. E. Bşk.

İki Taraf Kuvvetlerinin Alınış Olması En Muhtemel Muharebe Düzeni

Şema: 1

